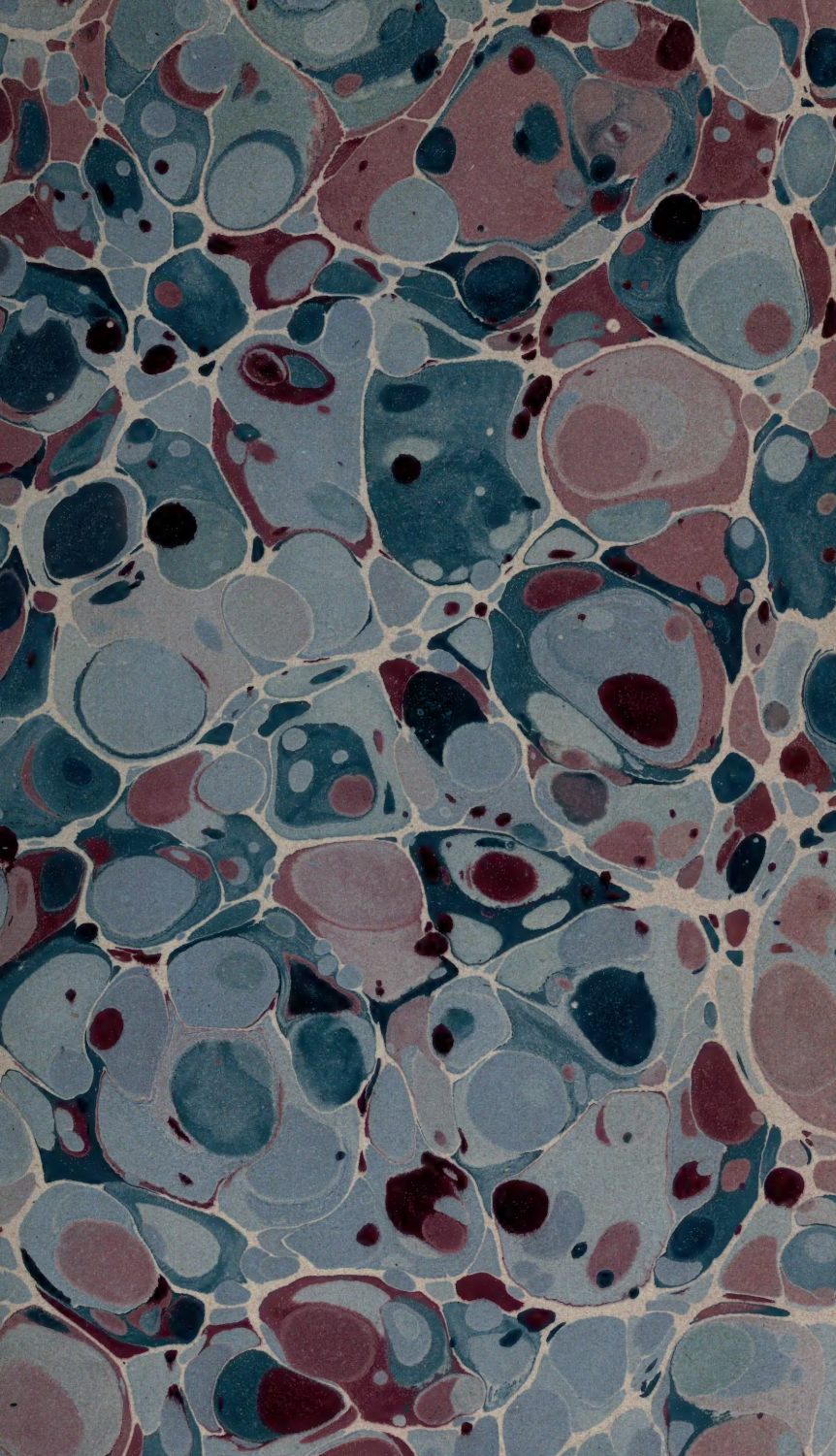

P. LERCHES
OGBINDERI
SKAGEN

360
(opstillet paa Hylde nr. 298!)

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
1978 MAY 19
DL
103
.5
M5
bd.5

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

V

H. C. ANDERSENS SIDSTE LEVEAAR

HANS DAGBØGER 1868—75

VED JONAS COLLIN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN
1906

H.C.ANDERSENS SIDSTE LEVEAAR

HANS DAGBØGER 1868-75

VED JONAS COLLIN

UDGIVNE AF JUL. CLAUSEN OG P. FR. RIST

TRYKT I 1200 EKSEMPLARER

LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

Det foreliggende Arbejde har min Mand fuldendt allerede i 1898. Det var hans Mening, at det skulde udgives; men han fandt det den Gang ikke belejligt, blandt andet fordi den ikke ubetydelige H. C. Andersen-Litteratur i Tidsrummet efter Digterens Død havde antaget et saa betydeligt Omfang, at det læsende Publikum maatte anses for snart at være træt deraf.

Naar jeg nu offentliggør dette Arbejde, er det, for det første fordi jeg mener, at det har sin Interesse, at Andersens sidste Leveaar findes belyste saa vidt muligt ved hans egne Optegnelser, navnlig da disse ere gennemgaaede og kommenterede af hans nærmeste Ven i den den Gang unge Generation, og for det andet fordi det synes mig, at den rigtige Rettesnor for en fremtidig Bedømmelse af Dagbøgerne hermed maa være givet.

Min Mands Mening om Betydningen af Arbejdet vil klart fremgaa af hans ufuldendte Forord, der gengives uforandret, som det findes i hans efterladte Manuskript.

BENEDICTE COLLIN.

Den Fortsættelse af *H. C. Andersens* „Mit Livs Eventyr", som jeg udgav i 1877, omhandlede kun Perioden fra 1855 til 1867. Det var i alt væsentligt Digterens egen Livsskildring, saaledes som den forelaa i et af ham efterladt Manuskript. Desværre findes der ikke et saadant til Offentliggjørelse udarbeidet Grundlag for Fremstillingen af Andersens sidste Leveaar (1868—75), og for saavidt kan denne Bog ikke betragtes som et integrerende Led af „Mit Livs Eventyr". For dog saa vidt muligt at lade den fremtræde som en Fortsættelse af Digterens over hele den civiliserede Verden berømte Autobiografi, har jeg i Hovedsagen ladet *Andersen* selv være den Meddelende, idet jeg har hentet saa godt som hele Stoffet ordret fra hans Dagbøger. Jeg har havt saa meget lettere ved at vælge denne Fremstillingsform, som jeg har ment, at Meddelelserne vilde vinde i Interesse og Uomtvistelighed, naar de fremkom saa at sige umiddelbart af Digterens egen Mund.

Foruden Dagbøgerne, der velvillig ere blevne stillede til min Disposition af Frøknerne *Melchior*,[1]) har jeg benyttet trykte og utrykte Breve fra *Andersen* samt mine egne Optegnelser. Om jeg har taget for lidt eller

[1]) Ifølge testamentarisk Bestemmelse tilfaldt Dagbøgerne fra 1862—1875 Andersens Ven, Etatsraad Mor. Melchior. De øvrige (fra 1825—1862) opbevares i den Collinske Manuskiptsamling (som nu er skænket til det store kgl. Bibliothek).

for meget med, er dels en Smagssag, dels et Spørgsmaal, som Fremtiden maa afgøre, hvis den finder det Umagen værdt. Jeg tror at adskilligt af det, som Nutidslæsere vilde finde for ubetydeligt, vil kunne have Interesse for senere Undersøgere, og jeg tvivler ikke om, at saadanne ville fremstaa i Tidens Løb.

Det har nærmest været min Hensigt at levere det biografiske og psykologiske Raastof, ikke at give en Karakteristik af *Andersen* ud over den, der lyser umiddelbart ud af hans egne Ord. Efter min Mening er der nemlig foreløbig skrevet nok om *Andersens* Fysiognomi, og særligt betragter jeg min Faders Arbeide om *Andersen og det Collinske Hus* som en i alt væsentligt afsluttende Karakteristik af *Andersen* som Menneske.[1])

Jeg er naturligvis forberedt paa, at Kortsynethed og Bornerthed vil foreholde mig, at jeg, som ved mere end én Lejlighed er traadt op mod Folk, som have tilsmudsket Mindet om *Andersen*, nu selv blotter hans Svagheder. En saadan Kritik tager jeg intet Hensyn til. Jeg har aldrig villet pynte min Ven paa Sandhedens Bekostning, aldrig benægtet — men tværtimod selv gjort opmærksom paa — de mange eiendommelige Smaasærheder, Barnagtigheder og — om man vil — Unoder, der prægede *Andersens* Optræden; men jeg har taget til Genmæle, naar der fremkom usande, ondskabsfulde og vildledende Meddelelser om ham. Det vilde jo ogsaa have været haabløst at lægge Skjul paa

[1]) Jeg staar ikke ene med denne Opfattelse. I en Anmeldelse af min Faders Bog (i „Nationaltidende"s Feuilleton f. 10. Mai 1882) hedder det: *„Skildringen af H. C. Andersen som Digter og Menneske har fundet sin Afslutning ved det Værk, hans ældste og bedste Ven nu har udgivet i Trykken."*

hans Svagheder. Han selv gjorde det aldrig, og hverken hans Samtid eller den Generation, der fulgte efter ham, var blind for disse. Men der er af Mange seet paa ham med onde Øine, der kun havde Syn for hans Skrøbeligheder, ikke for hans Hjertensgodhed, hans Trofasthed og hans Taknemlighed mod dem, der mente ham det godt.

Jeg tilstaar, at netop denne Omstændighed har været stærkt medvirkende til min Beslutning om at udgive dette Arbeide. Jeg har nemlig frygtet, at hans senere Dagbøger engang i Tiden kunde falde i Hænderne paa En eller Anden, der ikke vilde betænke sig paa at give sit Besyv med i Laget uden at have kendt *Andersen* personlig; og vist er det, at for en saadan vilde der i hans Optegnelser findes et sørgeligt rigt Stof til nedsættende Omtale og uretfærdigt haarde Domme. Jeg har intet fortiet af det, som Offentligheden har en Slags — maaske omtvistelig — Krav paa at kende af Dagbøgerne, men jeg tror dog, man vil forstaa, at hvad der her meddeles — i Modsætning til tidligere fremkomne hadefulde Udtalelser — ikke skyldes Fjendehaand.

Det er for saa vidt et utaknemligt Arbeide, jeg har paataget mig, som det Afsnit af *Andersens* Liv, det her gælder, i alt Fald i ydre Forstand, kun frembyder ringe Interesse i Sammenligning med hans tidligere, paa Oplevelser og Omskiftelser saa rige Liv. De Brydninger, der mærkede hans egentlige Udviklingsperiode, ere ophørte, hans digteriske Position er grundfæstet, hans Verdensberømmelse en Kendsgerning.

Det, som nu giver hans Liv dets Karaktermærke,

er den snigende, uhelbredelige, ofte pinefulde Sygdom; det er den, der sætter sine utallige dybe Spor baade i hans legemlige og hans sjælelige Liv, og som gør Kampen mellem hans stærkt udviklede Selvfølelse og hans Ydmyghed dobbelt vanskelig.

At *Andersen* bliver stukket af en Myg, har ingen Interesse, men at han optegner det i sin Dagbog, er karakteristisk og derfor værdt at notere; at han skændes med en Tjenestepige er jo i og for sig ligegyldigt og skulde synes at være Efterverdenen ganske uvedkommende, men at han selv finder det værd at omtale, indeholder et Bidrag til hans Karakteristik. Noget lignende gælder om adskillige Optegnelser, der omtale Forhold, Begivenheder eller Tilstande, som i sig selv ere betydningsløse, men som blive ejendommelige for *Andersen* paa Grund af de anvendte Udtryk. Jeg, som har kjendt *Andersen* saa nøje, har under Arbeidet med hans Dagbøger hvert Øjeblik maattet sige til mig selv: „Hvor det dog ligner *Andersen*, det er jo, som havde jeg ham lyslevende for mig og hørte ham tale.“ Derfor véd jeg, at Dagbøgerne give et troværdigt Billede af ham, mere levende end det Billede, andre kunne give af ham — vel at mærke: det er Billedet af ham, som han var i Alderdommens Trængselsaar.

Jonas Collin.

1867

I Manuskriptet til Fortsættelsen af „Mit Livs Eventyr“ har *Andersen* af let forstaaelige Grunde forbigaaet det ubehagelige Indtryk, som Udgivelsen af *P. Hjorts* „Udvalg af Breve fra Mænd og Kvinder“ fremkaldte hos ham og mange Andre.

Det vil erindres, at *Hjort* i denne første Samling (1867) havde aftrykt et Brev fra Digteren *Hauch* fra 1829, hvori der blandt Andet forekommer følgende Ytring om *Andersen* og hans Fodreise: „. . . Hvad der især irriterede mig, var den Arrogance og impertinente Hjerteløshed, hvormed dette Værk fremtræder. Nathan den Vise stilles i Spidsen for Molboerne! Romeo og Julie, Axel og Valborg blandes med alle de sletteste Kjærlighedstragoedier, der ere skrevne! Enten er dette Galskab eller Hjerteløshed, og uden Tvivl er der lidt af begge Dele, især naar det kommer fra slig en Person, som Forfatteren af Fodreisen. Imidlertid har dette Værk funden en Deeltagelse, som de bedste Værker ofte maa savne. Aarsagen er, at Hr. *Andersen* kaster sig i Støvet og lader sig træde ned deri af Enhver, som det falder ind.[1]) Han trænger sig ind i alle Familier, slikker alle Menneskers Spyt, og er lige saa ledeløs og uden Holdning i sin Person som i sine Digte.“

I Anledning deraf skriver *Andersen* i sin Dagbog:

14. November 1867: „Meget opfyldt af Brevene, *Hjordt*[2]) har givet ud. Der er eet fra *Hauch* om

[1]) *P. Hjort* har som Anmærkning til dette Sted i det trykte Brev tilføiet: „Læserne vil da ikke overse, at disse Bemærkninger gjælde en for et Par Snese Aar siden forsvunden Tidsalder.“

[2]) Her — som paa mange andre Steder — har jeg bibeholdt Andersens egen Skrivemaade, fordi det ikke er uden Interesse at se, hvor liden Vægt han

min Fodreise og mig, der er personligt næsten ærerørig; jeg kaldes Spøtslikker og er en heel Sølle, min Personlighed drages frem; det første Indtryk var: Gud skee Lov *jeg* ikke har skrevet det; hvor det maa pine *Hauch*, som jo i de sidste Aar har kaldt sig min Ven og Beundrer."

Dagen derpaa skriver han:

„Folk tale ondt til mig om *Hauch*, men jeg kan ikke troe det. Var hos *Kocks*, Fru *Ida* sagde, at *Mathilde*, Svigerdatteren, Datter af *Hauch*,[1]) var forlegen ved at samles med mig idag for hvad Faderen havde skrevet mod mig. Jeg gik ind til hende, spurgte, om hun troede, at det vilde være hendes Fader behageligt, om jeg sagde ham, at vort første Mellemværende jo forlængst var klaret, at han maatte ikke tænke paa den Sag med mig; hun havde Taarer i Øinene og takkede mig for at gjøre det."

16. Nov. „Jeg kom i Tøsnee og Slud til Frederiksberg Slot. Spurgte Fru *Hauch*, om det vilde være hendes Mand kjært, om jeg talte med ham og sagde, at han ikke skulde være forstemt over Brevet til [ɔ: om] mig, der laae en saa lang Tid imellem, og han havde i den udtalt og skrevet til mig

lagde paa denne. Særlig havde han grumme lidt Respekt for Navne. At han samme Dag kalder en og samme Mand Hjordt, Hjorth og Hjort er jo allerede paafaldende, men endnu pudsigere er det dog, at han skriver Levinston for Livingstone, Titchen for Tietgen, og at han end ikke var paa det Rene med, hvorledes min Faders Navn stavedes, idet han snart skriver Eduard, snart Edouard, istedet for Edvard. Forøvrigt træffer man jo ikke sjeldent denne Art af licentica poetica hos Digterne. For blot at nævne et nærliggende Exempel skal jeg anføre, at P. Hjorts Ven, Øhlenschläger, ogsaa skrev hans Navn „Hjorth".

[1]) M. H. t. de i Bogen forekommende Personnavne vil Registret meddele forskellige Oplysninger. Udg.

saa venskabelige Breve, fulde af Erkjendelse og Venskab. Hun var stærkt afficeret, sagde, at det var mageløst smukt af mig, at *Hauch* ikke fortjente det . . . . Hun sagde dernæst, at hun vilde have skrevet mig til, idet hun hos *Lehmanns* havde talt til mig om *Hjorts* Bog og da ikke kjendt, at der stod et Brev mod mig. Jeg gik ind til *Hauch*, der sad med varme Omslag om sit syge Been. Han tog med hjertelige Ord mod mig. Jeg takkede ham for al den Deeltagelse og de erkjendende Breve, han i en Række af Aar havde givet mig, bad ham ikke tænke over Brevet i *Hjorths* Bog; han blev blød, trykkede mig til sit Bryst, kyssede mig. Jeg sagde, at det Hele havde for mig nu Intet at betyde, Ingen troede, at jeg var hjerteløs, og at det første Indtryk ved Læsningen var: Gud skee Lov, at det ikke er mig! Den stakkels *Hauch* er vistnok bedrøvet! Og han sagde, at Brevet om hans Kone, som han elskede, og Brevet om mig, der var saa personligt krænkende, brændte ham mest i Hjertet. „Man skal gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord" sagde han; „jeg maa det allerede her." Jeg udtalte mig mod *Hjorts* Hensynsløshed, og han sagde: „Og nu kommer mit Ungdomsliv ud, det naaer ikke op til Dem; deri har jeg roest Professor *Hjort;* han var for mig en Ven, da hele Verden havde forladt mig; jeg har udtalt det." — „Men," sagde jeg, „nu kan De ikke hædre ham, De maa udelade de Blade." — „Nei," sagde han, „jeg har læst det for *Hjorth,* det maa blive." — „Men," sagde jeg, „saa tilføi bag

i Bogen, hvorledes Sagen nu stiller sig.“ *Hauch* ømmede sig, var blød og svag. Jeg sagde det til Konen og til Sønnen *Adam*, og de vare af min Mening. *Adam Hauch* sagde mig, hvor heftig Faderen blev, naar han vovede at tale mod ham. „Vil Du jeg skal lægges strax i Jorden.“ Jeg følte mig iøvrigt glad ved at have været der.“

20. Nov. „*Lose* siger, at Biskop *Martensen* har læst Udhængsarkene, og til Udgiveren [1]) sagt, at det var en interessant Bog. *Mathilde Ørsted* betvivler det.“ —

Dagbogen for dette Aar indeholder ingen yderligere Bemærkninger angaaende denne Sag; men under 7. Febr. 1868 findes følgende Optegnelse:

„*Hauch* begyndte igjen at tale om *Hjorths* Bog og Brevene om mig; han var igen heftig bevæget og gjentog, at de viiste, hvorledes man kunde tage feil i Verden“ . . .

I Fortsættelsen af „Mit Livs Eventyr“ har jeg — som jeg bemærker i en Note S. 155 — udeladt et lille Stykke af Manuskriptet, hvori *Andersen* nævner de Familier, hos hvem han regelmæssigt spiste til Middag hver Ugedag, og giver en kort Karakteristik af vedkommende Husfruer. Det Hensyn, der dengang ved Udgivelsen bød mig at overspringe denne Karakteristik, er nu bortfaldet, og jeg tager derfor ikke i Betænkning her at meddele det lille Afsnit:

„*Mandag* kalder mig til Vennen gjennem mange Aaringer, Vennen i gode og tunge Dage, Etatsraad

---

[1]) Af en Optegnelse for 27. Nov. s. A. fremgaar det, at Andersen med „*Udgiveren*“ har ment „*Forlæggeren*“ (F. Hegel).

Edvard Collin. Om ham, hans Hustru og Børn har jeg oftere i mit Livs Eventyr talt, jeg vil kun tilføie, hvad den fortræffelige *Frederika Bremer* har sagt med stor Sandhed: „Fru *Collin* var den første danske Dame, jeg i Kjøbenhavn saae og talte med, og hun er og bliver mig som Typen for de ædleste og bedste Qvinder, Danmark eier."

Tirsdag kalder mig udenfor Byen i halv landlig Ro; nær ved Stranden boer Familien *Drewsen*, den afdøde Collins Svigersøn. Jeg har tidligere omtalt Sønnerne og sjunget om *lille Viggo.* Moderen, Fru *Ingeborg Drewsen*, var mig altid en trofast, deeltagende Søster fra første Gang hendes Fader aabnede mig sit Huus, ungdomsfrisk, sjælesund; et glimrende Humeur og dertil dyb Inderlighed er de Gaver, hun fik af Vorherre.

Onsdag kalder mig til det Hjem, som tidligst optog mig, alt før Studenteraarene, og er vedblevet op til denne Tid, medens En efter Anden af dem, jeg samledes med, efterhaanden er kaldet bort af Gud. *Hans Christian Ørsteds* Huus, han selv, den lysende, milde Sol derinde, er borte; hans Hustru og rigt begavede yngste Datter, *Mathilde*, ere nu ene tilbage. Fra den tidligste Tid læste jeg der altid et eller andet nyt skrevet, det skeer endnu, det er som en Mindeklang om de tidligere Dage.

Torsdag var Hjemmets Dag hos den gamle *Collin.* Med alle hans Børn samledes jeg hos ham den Dag. Ogsaa han er borte, og denne Dag fører mig nu til et Hjem, hvor Hjertelaget for mig er lige saa inderligt og deeltagende, hvor Mand, Hu-

stru og Børn betragte mig, som hørte jeg med til Familien *Melchior.*

Fredag fører ogsaa tilbage til et Hjem for de tidligste Erindringer, ved Husmoderen her, *Henriette Wulffs* Søster, Fru *Ida Koch.* Vi have de samme Minder fra hendes Forældres Huus, jeg saae hende som Barn, som Hustru og nu som kjærlig Bedstemoder, og jeg ser i Børn og Børnebørn hengivne Venner.

Løverdag var Mødets Dag hos Fru *Neergaard;* hvor var hun ægte dansk, Christen i Tanke og god Gjerning; det lyste ud over hendes Kreds. Gud har kaldt hende og gav mig et Hjem, beslægtet med det, hos Husets Frue fra *Basnæs.*

Søndag kan jeg illustrere her ved at pege tilbage paa Besøget i *Upsala;* Serenaden der, som ikke gjaldt mig, men den beskedne, rigt musikalske Fru *Henriques;* hendes gjæstfrie Husbond aabner sit Huus for alt Godt og Dygtigt. Hjerteklang og Toner indbyde her til Gjæst.

Ja, det er de syv Ugedage; skulde det bemærkes, at det i disse altid er Huusmoderen, jeg mest fremhæver, da vil man forstaae min Tanke, det er just hende, der dækker Bordet og breder Solskin i Stuen."

1868

Da *Andersen* efter Festdagene i Odense i December 1867 var vendt tilbage til Kjøbenhavn og kommen lidt til Ro efter den megen Hyldest, der ogsaa i Hjem-

met blev bragt ham, navnlig i Form af en Mængde lykønskende Tiggerbreve, kom hans daglige Liv snart i de gamle Folder. Han spiste saa at sige hver Dag ude, baade Frokost og til Middag, og tilbragte de fleste Aftener i Theatret.

1. Januar. „En Søndag paa Amager" er et høist sentimentalt Stykke, vist lavet af Hr. og Fru *Heiberg* samt Fru *Gyllenbourg*. Kritikken hegler paa Frøken *Nielsens* „Slægtningene", kalder det en af Duft-Vaudevillerne; der er dog mere Lune og Friskhed deri end i det ved Heiberg protegerede Stykke. Jeg blev ganske mat ved Scenen, hvor Amagerne synge sværmerisk i Maaneskin."

I Begyndelsen af denne Maaned læste han sin nylig fuldførte „*Gudfaders Billedbog*" for *Worsaae*, der „fandt den høist interessant". Fru *Jerichau* „var i Henrykkelse, og *Gade* fandt den særdeles smuk og med poetiske Slyngninger."

12. Januar. Skrev „Peiter, Peter og Peer".

Midt i Maaneden døde Fru *Ingemann* i Sorø.

„Her seer jeg hende aldrig mere, den elskelige, for mig altid unge Kvinde. Jeg mærkede ei til hendes Alder, skjøndt hun blev blind og døv."

18. Januar. „Iaftes kom paa Gaden en mig ubekjendt Mand og spurgte høflig, om jeg vilde forklare ham Eventyret „Nissen og Madamen", han forstod det ikke."

28. Januar. „Da jeg kom hjem fra Theatret, var mit Øie blodrødt og brændende; jeg frygter, at det bliver Rosen; idag har jeg ellers plaget mig

selv med den Tanke, at jeg havde faaet Glas i Maven ved iaftes hjemme at drikke Viin af en Flaske, der var slaaet itu."

6. Februar. „Føler mig saa underlig slattet. Jeg har vist Rygmarvs-Tæring; imellem gjør det et Scok [sic] i mig, saa jeg er nær ved at falde om."

7. Februar. Paludan-Müllers Fødselsdag. „Jeg gik til ham og gratulerede, han tog mig om Halsen og sagde, at vi bleve Venner her og ind i Evigheden."

8. Februar. „I et Selskab hos Fru *Scavenius* talte de unge Mennesker freidigt og flot om *Pøbel og Studenter.* Jeg følte mig som i Brakvand."

23. Februar. „Begyndt Eventyret „Hvem er den Lykkeligste?"

26. Februar. Besøg hos *Rosenkilde.* „Børnene flokkede sig om mig og saae med et bønligt Blik om at faae et Eventyr, men *Goldschmidt* (Forfatteren) generede mig . . . . Jeg kom til at tale om Komponisten Offenbach, som jeg ikke stillede høit, og *Goldschmidt* sagde, at han just havde skrevet om Offenbachs Betydning, det udkom først efter hans (Goldschmidts) Død, det sluttede sig til Talmud, vilde læses om 1000 Aar; jeg kjendte ikke Jødedommen og kunde [ikke] see Offenbachs Fortjeneste. Jeg svarede, at han vistnok kunde skrive en aandrig Afhandling over Offenbach og hans Musik, men den vilde aldrig overbevise mig eller Nogen om, at Offenbach, som han sagde, var den betydeligste af jødiske Komponister; da stod Mendelsohn, Meyerbeer, Haleway [!] langt høiere. Offen-

bach tog Sujetter, der mindede om den franske Vittighed at sætte berømte Mænd paa Papiret med et kolossalt Hoved og en lille Krop; han tog ogsaa Vrængbilleder af Oldtids-Helte eller historiske Personer o. v. s.“

Samme Dag spiste Andersen til Middag hos Ørsteds.

„Vi fik sød Suppe og Andesteg. Da jeg gik hjem og var midt paa Østergade, følte jeg den nerveuse Fornemmelse, jeg altid faaer efter at have spist sød Suppe; jeg naaede med Anstrængelse over til *Henriques*, mine Fødder vaklede, mine Hænder zittrede.“

Denne Idiosynkrasi var ofte til stor Plage for *Andersen*, som paastod, at han hos sine Venner blev forfulgt af sød Suppe.[1]) Den nervøse Angst og de pinlige Fornemmelser, der næsten altid indfandt sig, naar han havde spist denne Ret, fulgtes af en glubende Appetit og ophørte først, naar han havde faaet denne tilfredsstillet.

En af de første Dage i Marts fik Andersen tilsendt fra Englænderen *Jordan* et Hefte af det af ham udgivne Maanedsskrift („Leisure hour“), i hvilket det fortælles, at Andersen hos Lady *Blessington* havde siddet sammen med Keiser *Napoleon III* og Hertugen af *Wellingtons* Søn og yttret sin Forundring over, at Napoleon I.s Neveu og en Søn af Wellington kunde sidde saa nær sammen uden at komme i Strid. I Anledning af denne Notits skriver Andersen:

[1]) I Forbindelse hermed kan nævnes, et Andersen hyppigt led af en nervøs, uovervindelig Angst for at gaa over aabne Pladser (Agoraphobi). Jeg mindes, at jeg af og til paa vore Reiser søgte at overtale ham til at betvinge denne Skræk, og at det flere Gange lykkedes mig at faa ham til at gøre Forsøget; men næsten hver Gang fortrød jeg det, thi skønt han holdt mig under Armen eller støttede sig til min Skulder, paakom der ham, naar vi vare naaede et Stykke ud, en saa fortvivlet Angst, at han rystede og skælvede.

„Jeg erindrer aldeles ikke, at jeg har været sammen med eller nogensinde seet Keiseren af Frankrig. I hvor uskyldige mine sagte Ord end kunde have været, om de ere sagte, holdt jeg dog ikke af, at de stode trykte. Jeg blev sygelig affi-ceret.“ [1])

10. Marts. „Skrev om Aftenen „*Ugedagene*“.“

14. Marts. „Skammelig Kritik i Fædrelandet af *Clemens (Petersen)*.“ [2])

Andersen var ofte oprørt over denne Kritikers Theateranmeldelser, især naar disse efter hans Mening vare for haarde. Hans Retfærdighedsfølelse og navnlig hans Trang til at hjælpe dem, der vare forurettede, fik da ikke sjeldent Udtryk i skarpe Udfald mod *Clemens Petersen.* Jeg mindes i Sammenhæng hermed en ganske morsom Begivenhed, han engang fortalte mig: Digteren *Carit Etlar* havde skrevet et Stykke, som blev opført paa Kasino (jeg troer, det var „Hr. Lauge med den tunge Haand“). Efter Opførelsen leverede Cl. Petersen en meget stræng og efter Andersens Mening høist ubillig Kritik over Stykket. Andersen blev saa indig-neret over Artiklen, at han indsendte en kort (og, saa-vidt jeg mindes, noget naiv) Protest mod *Cl. Petersens* Anmeldelse. Dagen efter kom Stykkets Forfatter hjem til ham for at takke ham og faldt ham om Halsen med de Ord: „Andersen, kjære Andersen! Det er det Bedste, De nogensinde har skrevet!“

16. Marts om Aftenen: „Jeg var i en veemodig, utilfreds Stemning, en Følelse af, at jeg var kastet

[1]) Denne Optegnelse anføres her, fordi den afgiver et Exempel paa Andersens besynderlige og altid umotiverede Frygt for at komme i nogensomhelst politisk Forvikling eller Forlegenhed.

[2]) Over Balletten „*Thrymskviden*“. I Anledning af denne Anmeldelse sagde Bournonville til Andersen: „De sorte Plader udenfor, som sige „Alt er udsolgt“, ere de bedste Bladanmeldelser.“

hen, glemt, men det forandredes snart, da jeg kom hjem (fra Theatret). Jeg var tilsagt til Kongens Taffel paa Onsdag, jeg var indbudt til Middag hos Redacteur *Bille* og skal om Aftenen til Bal hos Rigmanden, Etatsraad *Suhr*. Det vilde være utaknemligt af mig at klage, jeg som saa aldeles ikke fortjener Vorherres Naade og Styrelse for mig. Jeg troer paa, at noget særlig Godt endnu venter mig."

Andersens legemlige Befindende var i denne Periode meget vexlende, og hans Optegnelser vidne hvert Øieblik om, at han, foruden sin sædvanlige Nervøsitet, havde Anfald af forskjellige Slags Ildebefindende, som efter al Sandsynlighed var Forløbere for den Sygdom, der endte med hans Død. Under saadanne Anfald var han som oftest meget forstemt, og ikke sjeldent ytrede denne Sindsstemning sig i større eller mindre Udfald mod hans Venner. Han kalder saaledes *Carl Bloch* „en svigtende Ven," fordi der nu og da hengik længere Tid mellem hans Besøg, og han glemmer ikke at notere, at hverken *Bloch* eller jeg besøgte ham paa hans Fødselsdag, og at han først om Middagen saae os hos Melchiors.

21. April. Efter Indbydelse fra Biskop *Engelstoft* og Professor *Henrichsen* reiste *Andersen* denne Dag til Odense, hvor han boede i Rektorboligen.

„Efter Frokosten kom Skomager *Gredsted* og fortalte mig om min Bedstefader, som han troede havde eiet Gaarden Brandholt ved Bogense."

23. April. Overrabiner *Wolffs* Søn, hvem Andersen Aaret forud havde truffet i Paris, besøgte ham i Odense.

„Han fortalte, at min forbyttede Hat blev opbevaret i Bibliotheket hos Skandinaverne i Paris,

og at der var skrevet Vers til den, men Hatten er ikke min.“

26. April. Andersen rejste fra Odense over Hamborg og Arenheim til Amsterdam, hvor han ankom d. 30. Konsul *Brandt* samt Digterne *Tenkate*, *van Lennep* og *Heye* viste ham megen Opmærksomhed.

7. Mai. Andersen rejste over Utrecht og Rotterdam til Antwerpen; derfra til Gent, hvor han boede hos den danske Hr. *Sophus Løwener.*

11. Mai ankom han til Paris og blev der til d. 19., da han rejste til Dijon. Den følgende Aften naaede han til Neuchatel, og her tilstødte der ham et lille Uheld. I Mørket undgik det hans Opmærksomhed, at der paa Banegaarden var et høit Trin.

„Jeg styrtede da i hele min Længde; udmattet, som jeg var, faldt jeg tungt, slog Hul paa min høire Albue, skrabede Haanden og Huden af begge mine Knæ“ o. s. v.

Han fik Arnika, men plagedes i nogen Tid derefter af Smærter og Frygt for, at han kunde have drukket af det Glas, hvori der var Arnika.

„Er ved at falde over hver Skygge, træt og nerveus.“

Efter et kort Ophold paa *Jürgensens* Landsted ved Genfersøen rejste *Andersen* d. 3. Juni over Bern (hvor han besøgte den gamle Pastor *Baggesen)* til Basel.

5. Juni ankom han til Baden-Baden.

„Om Aftenen var jeg ovre paa Spillebanken; jeg dreiede længe i Haanden en Napoleond'or, men kunde ikke bestemme mig. Ved Bordet sad en Jøde med Glas for det ene Øie; jeg troer for-

vist, at det var Komponisten *Offenbach*. Han vandt; jeg tænkte, vinder han igjen, saa sætter jeg paa hans Farve; men han tabte, og jeg gik for ikke at gøre som han. Uhyggeligt er der i Spillesalen, denne Døds-Taushed, det er som om Billederne i Væggene vare fortryllede ind i Dødssøvn."

Næste Dag rejste *Andersen* til Darmstadt, hvor han aldrig før havde været. Paa Hotellet traf han en dansktalende Kellner, Søn af en tydsk Digter *(Voigts)*. Han havde læst *Andersens* Skrifter paa Originalsproget, hvilket indbragte ham et *Løfte* om at faae disse tilsendt.

7. Juni. Over Mainz gik Reisen til Ems.

„Det er en særdeles smuk Jernbanevei langs Rhinen; jeg saae igjen de gamle Ruiner og de smaa Rhinbyer, det er som bladdrede jeg Rhinens Billeder igjennem."

I Ems traf *Andersen* mange Danske, men han havde det Uheld at støde sit Skinneben paa en Kuffert,

„saa Huden paa et langt Stykke blev gnavet af... Større Ulykke kunde hændt; jeg vil takke min Gud og troe, at det er smaa Stød, han giver mig, for at frelses for større. Hvor det svider!"

De følgende Ugers Optegnelser handle for en stor Del om Benets Tilstand, men trods det interesseløse ved selve Emnet, skal her dog nævnes nogle enkelte Uddrag, fordi de saa ypperligt vise, hvorledes *Andersen* tog den Slags Smaating under sine vexlende Stemninger. Blandt de Danske, *Andersen* havde truffet, var ogsaa Fru *Falsen*.

„Hun bad mig see det. Jeg er jo en gammel Kone, sagde hun, geneer Dem ikke. Da hun saae det og hørte, at jeg havde badet det med Arnika, mente hun, at det var aldeles galt. Jeg fik stor Angst, var nær ved at faae ondt . . . Hun badede det saarede Ben . . . Gaaer ellers bedre nu paa Benet og har lidt mere Mod . . . Oppe Kl. eet at bade Benet, der brændte . . . jeg er urolig derfor . . . Op ad Formiddagen kom Dr. *Magnus* [skal være *Marcus*], saae paa det syge Been og fandt, at det saae bedre ud; jeg fandt det samme og er særdeles glad derover. Tak Du algode Gud!"

Under al denne Modgang havde Andersen tilbagelagt Reisen fra Ems over Kölln og Hannover til Altona, hvor han den 25. Juni skrev Eventyret „*Herrekortene*", som fuldendtes d. 27.

2. Juli reiste *Andersen* over Fredericia til Odense, hvor han gjorde et kort Ophold hos Biskop *Engelstoft*. Ved Ankomsten til Kjøbenhavn (d. 4.) modtoges han af Etatsraadinde *Melchior*, der førte ham til Landstedet „Rolighed".

9. Juli. „Skrevet paa Anmærkninger til mine Eventyr."

11. Juli. „Fru *Joh. Melchior* reiste til sin Mand i Göteborg. Gav hende Bouquet med Vers:

Bring Hilsen fra den danske Strand,
Fra Bøgesalen,
Til Jennys og Christinas Land,
Landet for Nattergalen.

Barberen skar mig en Flænge i Kinden."

12. Juli modtog *Andersen* et Brev fra to russiske Damer, der uden at kunne Dansk ved Hjælp af Lexikon havde oversat nogle af hans Eventyr paa Russisk. Hvor god Oversættelsen har været, faar man et Begreb om, naar man hører, at disse Damer, der i Brevet (som var skrevet paa Dansk) vilde angive deres „Adresse", men ikke vidste, hvordan dette Ord hed paa Dansk, tog deres Lexikon til Hjælp og skrev „Behændighed"; hvorefter deres Bopæl angives.

14. Juli. Andersen skrev Indledningsvers til „Venskabspagten".

16 Juli. „Til Middag var *Topsøe;* han holdt paa *Clemens Petersen,* omtalte ham som noget Betydende, der vilde blive saaledes vurderet om nogle Aar; udtalte, at det var de unge Digtere, han slog Streg over, at Poesien var forbi i Danmark, men at jeg hørte til den ældre Rest, at Øhlenschläger, Chr. Winther og H. C. Andersen vare de tre, som vilde blive tilbage, men Heiberg, Hertz etc. vilde ikke holde sig folkelige."

25. Juli. „Fik om Aftenen Ideen til *Den nye Samson.*"

26. Juli. „Skrev *Samson*".

10. August rejste *Andersen* til Holsteinborg. Efter en Uges Ophold der tog han til Frijsenborg, hvor *Carl Bloch* var i Færd med at male et Familieportræt. *Andersen* kunde ikke rigtig tilgive *Bloch*, at han efter sit Bryllup havde trukket sig noget tilbage fra ham. I den Periode, der gik umiddelbart forud for hans Forlovelse med Frk. *Trepka*, havde *Andersen* nemlig været hans Fortrolige, og det faldt ham vanskeligt at forsone sig med den Forandring, der ganske naturligt var indtraadt i deres Omgang, efterat *Bloch* havde naaet sit

Maal. Hans Forhold til *Bloch* blev derfor en Tid lang, om end ikke kjøligt, saa dog mindre varmt, i alt Fald fra *Andersens* Side, og han lagde ikke Skjul derpaa. I Dagbogen skriver han d. 20. August:

„Bloch sagde til mig iaften: Du holder ikke mere af mig som tidligere."

Det daarlige Ben vedblev at beskæftige *Andersen* meget, og hans Humør paavirkedes stærkt deraf; han skriver saaledes:

21. August. „Det bliver vel Udgangspunktet til min Død, dette Benstød," og den 27.: „Jeg har det nu omtrent som da Benet var daarligst."

23. August. „Regnen har strømmet i Aarhuus, saa Gjæs svømmede paa Gaden. *Bloch* er generet af Fornemheden her. Jeg er idag ikke glad, utilfreds i Sindet og skrev, da jeg gik til Middagsbordet:

Alt farer hen som Vinden,
Her er ei blivende Sted.
Snart svinder Rosen paa Kinden
Og Smilets Udtryk med.

Hvorfor være bedrøvet!
Hver haver Sorg og Fortræd,
Alt farer hen som Løvet
Tiden og Mennesket med.

Alt er Forsvinden — Forsvinden,
Ungdom, Dit Haab og Din Ven!
Alt farer hen som Vinden
Og kommer aldrig igjen.

At *Andersen* i sin bittre Stemning har tænkt paa *Carl Bloch*, da han skrev det sidste Vers, er vel ikke usandsynligt.

28. August. „Skrevet i Agnes's Album (paa Bladet mærket 2. April):

Jeg saa det gamle Frijsenborg
Midt i Skov-Ensomheden.
Liden Agnes havde kun Dukkesorg,
Den gamle Gaard var et Eden.

Alt skifter om. Nu Gaarden staaer
For Fremtid et pragtfuldt Minde.
Ung Agnes, en Rose i Ungdoms Vaar,
Straaler deiligt Solskin derinde.

Hun skifted' ei om og vil det ei,
Hun Hjerteguld har i Eie.
Vorherre er med paa hendes Vei,
Ja paa alle hendes Veie.

Paa Frijsenborg arbeidede *Andersen* paa sin Portugals-Reise og skrev bl. a. om Opholdet i Cintra.

30. August reiste han temmelig lidende fra det rige Herresæde, og istedetfor at tage til Glorup, hvortil han var indbudt af Grev *Moltke*, begav han sig til Kjøbenhavn. Underveis skrev han Digtet *„Korsøer"*.

14. September flyttede *Andersen* ud til *Melchiors* paa Rolighed", hvor han forblev til d. 28.

16. September. „Omskrevet og fuldendt Digtet *„Korsøer"*.

20. September. „Sluttet Renskrivningen af *„Besøget i Portugal"*."

21. September. „Der er glemt i Eventyrene at optage *„Hvem var den Lykkeligste"*.

(Under sit Ophold paa Frijsenborg havde *Andersen* modtaget 10 Rdlr. fra *Delbanco* som Honorar for dette Eventyr).

15. Oktober. „Sad hjemme og skrev paa „*Dryaden*“.

18. Oktober. „Læste „Dryaden“ hos Melchiors. *Moritz Melchior* kom med det samme Spørgsmaal som *Fenger:* Kan Dryaden stige ud af Træet? Jeg læste det nu for *Rasmus Nielsen* og gjorde ham da Spørgsmaalet. „Den kan, hvad Du vil“; svarede han og var varmt udtalende over dette Digt, som var saa primitivt, saa rigt paa nye, overraskende Billeder. Efter Middagsbordet hos *Henriques* læste jeg det der og havde det nu ind i Tanken, saa at jeg ret kunde hele paa det om Aftenen.“ [1])

11. November. „Øm og vaklevoren, som skulde jeg blive apoplektisk.“

23. November. „Begyndt paa de sidste 13 Aar af mit Livs Eventyr.“

25. November. „Graat Veir, graat Humeur, betaget over den Bornethed og Prosa i Rigsdagen; selv Dr. *Fenger* taler som en Børstenbinder. *Zahle* er utaalelig.“

---

[1]) Underligt nok findes der ikke i Dagbogsoptegnelserne mellem d. 13. Mai (da Andersen skriver: „Tænkte paa Dryaden, som jeg digtede hernede“) og d. 15. Oktober noget om dette Eventyr, som Andersen dog maa have arbeidet paa i den mellemliggende Tid. I „Bemærkninger til „Nye Eventyr og Historier“ (Sml. Skr. 29. Bd. S. 189) har Andersen gjort Rede for „Dryadens“ Tilblivelse. Ifølge hans Meddelelser der maa man tro, at Eventyret var skrevet og udkommet allerede i Foraaret 1868. Det blev imidlertid først d. 30. Okt. afleveret i Trykkeriet og tilegnet Etatsraad *Thiele*, for hvem *Andersen* havde læst det d. 19. Okt., og som var henrykt over det og kaldte det et Mesterværk.“

Som Modvægt mod disse og andre Ærgrelser og mod de stadige Ængstelser, som *Andersen* følte paa Grund af det syge Bens Tilstand, havde han megen Glæde af den Lykke, „Dryaden" gjorde overalt, hvor han læste den højt (saaledes i Studenterforeningen, Arbeiderforeningen og Dansk Samfund, hvor den overalt blev modtaget med stormende Bifald), og af den rosende Omtale, som „Ole Lukøie" fik i Pressen nu, da den efter længere Hvile paany var optaget paa Kasinos Repertoire. Selv „Fædrelandet", „som tidligere dadlede Stykket, siger nu, at det er godt og noget af det Bedste, Casino eier."

5. December. „*Dryaden*" udkom, og i Løbet af ti Dage blev første Oplag (3000 Expl.) udsolgt."

7. December. „Meget nerveus; mine Been vaklede, mit Hoved ør, jeg var nærved at falde, kunde neppe naae fra Barberen hen til *Henriques;* op ad Dagen bedre, men ikke godt; aldrig har det varet saaledes hele Dagen."

12. December. „Fik fra *H. P. Holst* hans Maanedsskrift med en smuk og hjertelig Anmeldelse af „Dryaden", digterisk og velvilligt skrevet. I „Berlingske Tidende" i Aften en ligeledes velment og rosende Artikkel, men Referatet af Indholdet aldeles misforstaaet."

28. December. „Skrevet „*Lykken kan ligge i en Pind*" . . . Jeg har skjørnet Blod, fornemmer jeg, Omløb til Apoplexi."

31. December. „De to sidste Aar vare saa gode for mig, 1867 min Fest i Odense, 1868 kom „Dryaden" og blev saa hjertelig modtaget; jeg fik Penge, saa jeg syntes at sidde i Velstand. Hvad vil 1869

bringe? Lever jeg det ud, bliver min 50 Aars Fest, min Ankomst til Kjøbenhavn 1819, det sidste Festaar i Kjøbenhavn? Hvor flyver jeg hen, ud af Verden, om i Verden? Hvad gives mig, hvad forundes jeg? Herre, min Gud, slip mig ikke, om jeg slipper mig selv. Giv mig Lys i min Forstand, vær mig naadig! Din Villie skee! Tak, evig Tak for Livsens Aar her paa Jorden!"

1869

2. Januar. Bragt til *H. P. Holst* „*I Jurabjergene*" til hans Maanedsskrift.

3. Januar. Andersen modtog fra gamle *Hauch* følgende Brev:

Jeg skylder Dem endnu min Tak for Deres nydelige Eventyr „Dryaden", som jeg hermed bringer Dem med mine bedste Ønsker for Dem i det ny Aar og med Tak for Deres trofaste Venskab i det forgangne. Deres Dryade viser, at De endnu har det samme rige og fuldtstrømmende Væld i Deres Phantasi som i tidligere Dage. Det vil være til Glæde for Mangfoldige.

Deres trofaste Ven

C. Hauch.

5. Januar. Hvad[1]) sagde idag, at *Høedt* havde fundet, det var et republikansk Eventyr, *Herrekortene;* jeg lagde deri, at han fandt det ikke loyalt, og ærgrede mig over, at noget saa Uskyldigt for Børn kunde forstaaes saaledes."

[1]) Skal uden Tvivl være (Rob.) *Watt,* hvis Navn Andersen dog ellers plejer at skrive rigtigt.

I Optegnelserne for 17. Marts skriver *Andersen:*

„*Meldahl* spurgte om „Herrebladene"; han havde hørt, at det var saa meget republikansk, Kongerne brændte op; hvor den Sludder kommer fra; det er det *Høedtske* Raisonnement."

12. Januar. Da *Andersen* efter et Besøg hos de Kongelige, der — som altid — havde været yderst hjærtelige mod ham, sammen med *N. W. Gade* forlod Palæet, traf han i Porten Prinsesse *Alexandras* Børn, der netop kom hjem fra en Køretour. Han snakkede lidt med dem,

og „den lille og hans Broder rakte mig hver Haanden, og den allermindste paa Ammens Arm rakte begge Hænder ud, som jeg trykkede; jeg havde gjerne kysset den lille, men tænkte, at det ikke skikkede sig. Den hele Scene var morsommere, end om jeg havde faaet dem at see ved Presentation."

13. Januar. „I Theatret første Gang „*Fra den anden Verden*" af Goldschmidt. Første Akt bred og kjedelig, Manden bliver gal. Anden Akt uhyggelig, Manden gaaer om og troer, han er død. Publikum loe og klappede særdeles; jeg vilde ikke have antaget dette Stykke for den danske Skueplads. Havde jeg skrevet det, var det pebet ud."

14. Januar. „Bladene tage Tilløb til at rose dette Arbeide; jeg ærgrer mig over den Uret."

22. Januar. Efter Bordet (ved et Middagsselskab hos Etatsraad *Suhr)* talte jeg med Fru *Heiberg* og Prof. *Reinhardt;* han talte om *Goldschmidts*

mageløse Stiil, og at man *i vor Tid* maatte dog være glad ved at faae hans dramatiske Arbeider, at „I den anden Verden“ var moersom. Fru *Heiberg* og jeg udtalte os aldeles mod dette og *hun* bittert mod *Goldschmidts* Person og Optræden. *Han* gav næsten *Goldschmidt* Medhold i, at Offenbach var Tidsalderens betydeligste Komponist; mod *Bjørnson* udtalte han sig aldeles nedsættende, da jeg sagde, han var altid en sand Digter. Han rev ned aldeles paa „De Nygifte“, og om „En glad Gut“ sagde han, at det var affecteret og opstyltet; saa vendte jeg mig fra ham og huskede, hvorledes samme Person talte i *Forkhammers* Huus under sidste Krig, at naar Skibet sank, gjorde Besætningen bedst i at forlade det, selv Rotterne gjorde det! Danmark gik tilgrunde, vi skulde slippe det.“

23. Januar. „Idag lidt Sne, men kun som Sukker paa en Pandekage.“

25. Januar. (Mandag. Skrevet om Torsdagen d. 28.). „Hvor underligt — efter et Par Dage kan en heel Dag svinde hen i Glemsel; idag Torsdag har jeg Intet klart om denne Dag, den er gledet hen som en Drøm. I Theatret var jeg ikke, Breve skrev jeg ikke, jeg veed kun et — Ikke.“

Der findes fra denne Tid flere Exempler paa, at *Andersens* Hukommelse periodisk begyndte at svækkes. Saaledes skriver han d.

27. Januar: „Arbeidet paa Livs-Eventyret og søgt Breve op; mellem disse fandt jeg fra *Bentley*

eet, at han gav mig 200 £𝔗 *) for „De to Baronesser“, altsaa vel betalt. Jeg kom derved i Tanke om, at jeg da neppe havde Ret til at autorisere denne Bog i den amerikanske samlede Udgave; det satte mig i nerveus Forstemthed.“

To Linier nedenunder skriver han:

„Følte mig i nerveus Stemning ved at finde et Brev fra *Bentley*, hvoraf jeg saae, at han havde betalt mig 200 £𝔗, altsaa 1800 Rdlr. for de to Baronesser; kunde jeg da, selv 21 Aar efter, authorisere en amerikansk Udgave af mine samlede Skrifter, hvori den var optaget.“

29. Januar . . . „i Theatret og hørte „Tryllefløiten“. Gik hjem efter tredie Akt, idet jeg i Theatret fik Ideen til Historien „*Kometen*“; jeg fortalte den der for *Thiele* og gik hjem og skrev Halvdelen.“

30. Januar. „Endt Historien om Kometen. Læste den for *Edvard* og *Jonas Collin*.“

31. Januar. „Renskrevet „Kometen“, læst den for *Thiele* og hans Kone; de vare bevægede, *Thiele* sagde, den var fuldendt deilig, skjøn som Dryaden og fuld af Ro. Læst den for *Bloch,* der malede paa Christus som Barn i Templet . . . gik i Theatret, hørte Tryllefløiten, kom i Stemning, gik hjem og skrev Eventyret „*Solskinshistorier*“. Klokken blev mange, jeg var træt af at skrive, men blev ved, til det var paa Papiret efter Midnat.“

---

1) Saaledes betegner Andersen flere Steder i Dagbogen et Pund Sterling; andre Steder nøies han med et Pundtegn (𝔗).

1. Februar. Hvad *Andersen* kunde præstere i Retning af at læse sine Digtninge op, fremgaaer af følgende Optegnelser for denne Dag:

„Læste Eventyret („Solskinshistorier") for *Thiele*, som var glad derved . . . Læste Eventyret og Kometen for Digteren *Munch* og hans Hustru, han var mest for Eventyret; læste det for *Bloch* og efter Middagsbordet hos *Edvard Collin* for ham og *Jonas*, *Jette* og *Louise* fik det i Formiddags; gik til *Melchiors*, der var kun *Louise*, *Harriet* og *Anna*, de hørte det. Jeg læste det for Fru og Frøken *Raasløff*, som nu oversætter det til Riverside Magazine. Læst Eventyret for *Bournonville*, han foretrak Kometen."

6. Februar. „Jeg hørte anden Akt af „Tryllefløiten, gik hjem og skrev paa mit Levned og paa „*Qvæk*". [1])

7. Februar. „Gik fra *Collins* i Theatret til „Jeppe paa Bjerget", digtede der Eventyret „*Hvad man kan hitte paa*" og skrev det ned ud paa Aftenen."

8. Februar. „Tilbragte hele Formiddagen med at gjennemgaae og reenskrive Eventyret, jeg skrev iaftes, læste det først for Fru *Jette Collin;* hun var henrykt og sagde, at det var det bedste af de tre sidste."

11. Februar. (Bal hos *Thieles)* . . . „en blomstrende Ungdom var der, jeg blev forstemt derved, tænkte paa, at nu var jeg gammel . . . Sad oppe

[1]) Dette Eventyr udkom aldrig. I den Collinske Manuskriptsamling findes tre Udkast til det, men det synes, at *Andersen* ikke har fuldført det.

til henved Kl. 2 og lavede Vers i den af *Mathilde Ørsted* for hendes Brodersøn klistrede Billedbog.“

12. Februar. Følte mig aldeles angrebet, meget nerveus og en Fornemmelse i Benene, som om jeg gik paa Stylter, jeg var nærved at falde.“

19. Februar. Gik til *Rasmus Nielsens* Foredrag paa Universitetet. Det var høist interessant, men jeg hørte til med en Slags Forlegenhed, idet at hele Foredraget meest berørte mig som Eventyrdigter; han nævnede vel ikke en eneste Gang mit Navn. Han siterede af det nye Aarhundredes Muse, om hvad hun maatte „*glemme*“. Han oplæste hele Eventyret „*Snemanden*“ og analyserede det heelt, gjorde det til Centrum for Foredraget. Jeg følte mig løftet derved, som var jeg død og nu Vidne til, at en af Universitetets hædrede Professorer holdt Foredrag over mig paa Kjøbenhavns Universitet . . . Kl. 10 kom et Bybud, der alt havde været forgjæves her Kl. 5; han havde fra en Dame et Brev, der var underligt mystisk; hun var forladt, vilde have Trøst, fortalte hun var kjøn — jeg svarede, at jeg ikke kunde besvare Brevet, jeg forstod det ikke. Da Budet var afsted, ærgrede jeg mig over mig selv, at jeg ikke havde taget mod hende; jeg veed ikke, hvorledes Karlen bragte mit Svar, han var vred for at have gaaet to Gange og at han af mig ikke fik Drikkepenge.“

23. Februar. „Den Dame . . . som sendte mig Brevet med Bybudet, kom meget velklædt med et velklædt Barn for at hilse paa mig. Gud veed egentlig hendes Hensigter.“

25. Februar. Tiggerbreve fra en svensk Pige; jeg pillede mig i Næsen, mens jeg holdt Brevet, og saa siger Frøken *Hallager,*[1]) hun havde Kræft i hele Ansigtet.“

2. Marts. Andersen oplæste nogle af sine Eventyr i Dansk Samfund. Han befandt sig ilde og var nærved at opgive det, men Modtagelsen var saa hjærtelig, at han besluttede sig til at læse.

„Folk stod lige under Læsestolen, de saae mig lige op i Næseborene. Jeg blev som kogt før jeg kom fra den hede Sal.“

3. Marts. „Slet ikke mere ungdomsfrisk.“

14. Marts. „Ilde Humeur; jeg har imellem Tilløb til at blive gal, troer jeg.“

20. Marts. „Stor Middag hos Fru *Scavenius* ... Kjøbmand *Suhr* var den fornemste og kold mod mig. Pengestolte!“

29. Marts. Andersen sluttede, ifølge en Optegnelse i selve Manuskriptet, Fortsættelsen af „Mit Livs Eventyr.“

31. Marts. „Brev fra en Dame i Nykjøbing, der bad mig skrive et Eventyr om Telegrafstængerne. I Theatret første Gang *Goldschmidts „Rabbien og Ridderen;* det var som en Novelle, skaaret ud til Drama og besyet med Ballet- og Opera-Apparater.“

20. April. Andersen var i Musikforeningen og hørte Gades „Kalanus“.

---

[1]) Hos hvem Andersen dengang boede.

„Der var en Hede, som slog Luen imod mig. *Kalanus-Hansen*[1]) stod og viftede sig og tænkte ikke paa, at han jo gaaer med Fornøielse paa Baalet.“

22. April. „Var til Generalprøven paa „Liden Kirsten“. *Bournonville* har blodigt udskaaret al den Musik, der hørte til Festen for Liden Kirsten; men Handlingen fremskyndes.“

26. April. „Roes i alle Aviser for Texten af „Liden Kirsten“, „en illustreret Kjæmpevise“.“

27. April. „Læst i Hr. *Hartvigsens* Blad[2]) Roes over Musiken til *Liden Kirsten*, men Texten kaldes *„flou og fad“*. Jeg ærgrede mig . . . Kritiken skal være skrevet af en daarlig Makker.[3]) Var et Øieblik i Theatret, hvor *Brosbøll* underholdt mig med Kritiken.“

28. April. „Fædrelandet“ og „Dagbladet“ have idag hver en særdeles rosende Artikel over Liden Kirsten, Text og Musik, ligesaa „Flyveposten“, saa jeg kan godt trøste mig.“

30. April. „Hørte *Rasmus Nielsens* tredie Forelæsning, der meest bevægede sig om „Hvad Fatter gjør er altid det bedste“ (sic); han stillede Bonden og hans Kone i „Kjærlighed“ sammen med Ingomar og Parthenia — Romeo og Julie, men i Vadmel.“

1. Mai. „Fra Frøknerne *Suhr* kom to Vifter, jeg skrev paa den ene Vers, samlede fra mine

---

[1]) ɔ: Kammersanger Chr. Hansen.

[2]) „Nyt Aftenblad“.

[3]) Senere (11. Mai) skriver Andersen: „Brosbøll fortalte mig, at det var Musikeren Kallehave, som havde kaldt Texten flau og fad.“

ældre Digte, og paa den anden følgende nye Vers:

Over Emilie-Kilde[1]) to Roser gro
Skovens Sangfugl synger i Glæde om de to.

Det suser og synger fra Viftens Blad:
Du er altid ung, er Du hjerteglad.

Pram gav et Digt om Emilie-Kilde,
Om to Roser der jeg fortælle vilde.

I Alt i Verden er Omskiften,
Ogsaa i Versene her paa Viften.

Paa Gammel Torv[2]) er ikke ilde,
Men Roser groe bedst ved Emilie-Kilde.

Jeg kysser en Sandhed paa Viftens Blad,
Deiligt er det at være ung og glad.

Versene leve, her bliver Skriften,
Til Viften gaar af Stiften.

3. Mai. „Gik til Kasino, hvor Italienerne opførte Don Juan. Da jeg tog Billet, trykkede en tyk Mand mig, saa at mit Bryst stødte mod Billetbordet og gjorde ondt."

14. Mai. Andersen var igen paa italiensk Opera og havde et nyt Uheld:

„*Davidsen* talte med mig, og hans Spyt fløi mig ind i Øiet; det brændte, jeg fik Angst for, at han kunde feile noget."

15. Mai. „Mit Øie brænder, og jeg har For-

[1]) Ved Bellevue, hvor Etatsraad *Suhrs* Landsted laae.
[2]) Hvor Suhrs boede om Vinteren.

nemmelser . . . Jeg er idag nerveus og har en egen Snurren i Blodet."

25. Mai. „Siddet sidste Gang for *Bloch*, men Portraitet er ikke som jeg ønskede det rette Udtryk, Haaret er ogsaa gjort mere graat, og saa har han malet en Fedt-Plet paa min Kjole."

26. Mai. „Jeg har idag underlige sygelige Ideer og Stemning. Lykkelig den, der er vel i sin Grav, siger jeg, og vil dog ikke døe."

8. Juni. Andersen skulde med Toget til Klampenborg.

„Et Par Smaadrenge kom paa Jernbanen og rakte mig Haanden, spurgte hvilken Klasse jeg kjørte i. Jeg sagde første. Det var kjedeligt! sagde den lille Ven, der skulde i tredie; jeg følte mig ganske smigret."

16. Juni. Efterat *Andersen* i flere Dags havde befundet sig meget ilde, flyttede han denne Dag fra Frk. *Hallager* og reiste til Fru *Scavenius* paa Basnæs.

„I Enden af Haven er af Godsets Beboere reist en Obelisk med Indskrift, som jeg har leveret."

25. Juni. „Igaar i Skoven, da vi skulde af Vognen, vilde Hunden ikke og bed, jeg fik hans Tand i Huden, det blødte ikke, men der er et irriteret Hudsaar, jeg har lidt Vandskræk."

27. Juni. „Igaar skrev jeg „Tidselblomsten",[1]) idag har jeg rettet i den og faaet den afskrevet."

[1]) d: „Hvad Tidselen oplevede."

30. Juni. „Igaar Morges skrev jeg Digt til Kronprindsen.“ [1])

2. Juli. „Hele Dagen gaaet opfyldt af Fortællingen om *Hønsekathrines Familie;* det er Historien om *Marie Grubbe.* Fik slet intet Andet bestilt.“

4. Juli. „Skrevet paa Historien om Marie Grubbe.“ [2])

5. Juli. „Stukket af 5 Myg.“

6. Juli. Andersen forlod Basnæs og reiste til Kjøbenhavn. Her modtoges han af Etatsraad *Melchior*, der førte ham til sit gæstfrie Sommerhjem, „Rolighed.“

11. Juli. „Skrev hele Dagen paa „*Fra Degnens Bordskuffe.*“ [3]) Igaar skrev jeg Digtet til Tæppet“ (en Bryllupsgave til Kronprinsen fra en Del Damer).

12. Juli. Andersen modtog nedenstaaende Brev fra *Georg Brandes.*

10. Juli 1869.

Kjære Hr. Etatsraad!

De er den Skribent af alle, som har gjort Kritiken mest Uret, understøttet alle vulgære Fordomme imod den, bragt den i Ringeagt og Vanry.

For mig er Kritiken en Videnskab og en Lidenskab, og jeg indbilder mig naturligvis som alle Mennesker, at alle Andre maa kunne see det Fortræffelige i min Metier.

---

[1]) Sandsynligvis Digtet i Anledning af Kronprindsens Formæling.

[2]) Denne Historie, der i Dagbogen figurerer under forskellige Navne, fuldendtes d. 16. Juli og kom til at hedde „*Hønse-Grethes Familie.*“

[3]) Maa sikkert være et af de paatænkte Navne for „Hønse-Grethes Familie“. Blandt Andersens mange Udkast til Eventyr og Historier, der opbevares i den Collinske Manuskriptsamling, findes intet med ovenstaaende Titel.

Jeg har i Ill. Tid. for imorgen begyndt en lille Række Artikler om Deres Eventyr. Jeg beder Dem ikke bedømme dem, førend De har læst dem tilende, og, hvis De seer, at jeg ikke har hævnet mig paa Dem for Deres mange onde Ord om Kritiken, troe en Smule godt om den æstetiske Videnskab og ikke glemme den Godhed, De tidligere har vist

Deres meget ærbødige og hjerteligst hengivne Kritikus
G. Brandes.

Dette Brev bragte *Andersen* i Misstemning, og han skriver derom i Dagbogen, at hvis Indledningen

„ikke er Skjemt, da er den en stor Usandhed; den fyldte min Tanke; jeg skulde være den groveste af alle Skribenter mod Kritiken, den jeg har taalt og tiet til. — Ikke i rolig Stemning."

13. Juli. „Bragte selv Brev til *Brandes*, hvori jeg har udtalt mig over hans Bemærkning og med stor Tak for Afhandlingen over „Eventyr"." [1])

19. Juli. Andersen fik fra *Brandes* Svar [2]) paa dette Brev. Slutningen af Svaret lyder saaledes:

„. . . Det forekommer mig, at De i Bitterheden over hvad der er vederfaret Dem personlig, har gjort en hel Videnskabs Dyrkere Uret. Derfor skrev jeg, som jeg skrev. Jeg indrømmer vel, at De har gjort en Forskjel mellem *nedsættende* [3]) og *milde* [3]) Domme, men det synes mig ei, at De har draget Linierne rigtig. Der er kun een Linie: den mellem *sande og falske*, *alvorlige og ondskabsfulde* [3]) Domme, og denne sidste Son-

[1]) Brevet er trykt i „Breve fra Hans Christian Andersen", udg. af Bille og Bøgh, 1878, S. 597.
[2]) „Breve til Hans Christian Andersen" (1877) S. 70. No. 27.
[3]) Udhævet af Brevets Forfatter.

dring forvexler Publikum — især støttet af en stor Autoritet — kun altfor hyppigt med den første.

Dog her er min Haand; Intet er jeg længere fra, end at bære Nag til Dem, hvem jeg skylder en sand aandelig Berigelse. Jeg har villet bidrage min lille Skjærv til, at Folk kunde faae Øinene op for hvad Danmark har i Dem. Lykkes det mig, er jeg vel fornøiet. Endnu en Gang Tak; Tak især, fordi De ønsker mig en Fremtid. Jeg, som kjender mine Evner, veed, at den hverken bliver stor eller glimrende; men jeg vilde gjerne, at den skulde blive til nogen Nytte for vor Litteratur, saa jeg ikke rent forsvandt uden at sætte mig et Spor."

26. Juli. „Skrevet Brev til Brandes; efter Fru *Melchiors* Indvirkning revet det itu og skrevet et andet." [1])

2. August. „Jeg er livstræt og i tungt Humeur idag."

16. August. Andersen forlod „Rolighed" og tog til Familien Henriques paa Landstedet „Petershøi."

„Det laae mig tungt om Hjertet at skilles fra „Rolighed" og Melchiors."

20. August. „Ved en Fest paa Skydebanen i Anledning af Sangeren *Christoffersens* Bryllup udbragte *H. P. Holst* en Skaal for mig som den ældste af Vennerne ved Bordet, der vel var gaaet gjennem Livets Svingninger, men var blevet ham tro . . . og sagde, at efter *Holberg* og *Heiberg* var jeg den, som skarpest og bedst havde revset Kjøbenhavnerne; *Phister* kyssede mig og sagde, at jeg ved mine Eventyr havde givet disse mere end

[1]) „Breve fra H. C. A." S. 602.

han. Jeg stod kold og ikke troende paa hans Venlighed, og dog mente han det maaskee i dette Øieblik."

25. August. Andersen forlod „Petershøi" og indlogerede sig i Hotel d'Angleterre. I denne Periode var det rent galt med *Andersens* Ængstelser for at have mistet snart denne, snart hin Genstand; næsten dagligt blev han overfaldet af denne Angst, styrtede hjem og fandt hver Gang den paagældende Genstand paa det Sted, hvor den skulde være.

„Henriques bragte mig Indbydelse fra Komiteen for min Fest, der bestaaer af *Ida Koch,* f. *Wulff, Mathilde Ørsted, E. Collin, Drewsen, Hartmann, Henriques, Bille.*"

31. August. „Igaar sad jeg fra 2 til 5 for Fru *Jerichau,* som maler mit Portrait, idag sad jeg fra 10—12; det er storslaaet malet."

4. September. Idag er det 50 Aar siden jeg forlod Odense. Middagen tilbragte jeg hos min Ven, *I. P. E. Hartmann* og hans Kone . . . Til Aften havde jeg lovet at læse i (Studenter-)Foreningen Kl. 8. Senioratet var festligt klædt, den store Sal i sin Festpuds, og paa Kathederet laae til mig en deilig stor Bouquet af Roser, omgivet af Laurbær. Salen var propfuld, der havde indmeldt sig en betydelig Mængde, og alle de unge Russer var her; jeg blev modtaget med Hilsen, og da jeg havde læst „Hønsegrethe", lød et rungende Bifald, ligesaa for „Solskinshistorier", og under „Hvad man kan hitte paa" var Jubel og Bifaldet gjentagende. Da jeg havde endt, traadte Senioren *P. Hansen*

op, og i et smukt Foredrag takkede han mig for den Glæde, jeg saa ofte ved at læse mine Eventyr havde forundt Studenterne, at de havde lært af mig, og at mit Navn lød ud i Verden, at det var idag en Mærkedag for mig, og paa den havde de til Minde stillet min Buste op i Foreningens Sal mellem deres berømte Mænd. Der lød nu ni Gange Hurra. Jeg takkede og sagde, at de havde forskaffet mig en uendelig stor Glæde, opfyldt et af mine høieste Ønsker, at have blivende Plads hos dem. Jeg fortalte nu Historien om Mødet med *Thorwaldsen*[1]) for 50 Aar siden, netop udenfor Kanalen, hvor nu Studenterforeningen ligger, og hans Ord i Rom til mig. At vi skulde blive Venner, det drømte jeg ikke om da, men endnu mindre, at her skulde reise sig Ungdommens Bo, Studentens Hjem, som skulde give mig en Plads, og at de vilde sige, naar de vidt om fra kom her og saae mit Billed: ham kjende vi fra vi vare Børn, vi kjende hans Eventyr. Jeg vilde ønske, De vilde bevare denne Følelse for mig, og at jeg vilde leve i Deres Erindring. Jeg fik nu ni Gange Hurra . . . Særdeles glad kom jeg hjem."

---

[1]) Jeg tror ikke, at Andersen nogetsteds i sine Skrifter har omtalt denne lille Begivenhed, og jeg skal derfor meddele den her saaledes som Andersen har fortalt mig den: Kort efter sin Ankomst til Kjøbenhavn i 1819 gik Andersen en Dag ved Holmens Kanal. Han mødte der en høj, smuk Mand, klædt i Slængkappe, og da den Fremmede havde passeret ham, vendte Andersen sig om og blev staaende for at se paa ham. Manden i Slængkappen vendte sig ligeledes om og betragtede Andersen, der, som bekendt, dengang havde et ganske usædvanligt Ydre. Et Øjeblik efter nærmede den Fremmede sig til Andersen, hilste paa ham og sagde: „Tør jeg spørge Dem, hvem De er?". — „Jeg hedder Hans Christian Andersen." — „Se, se! Gjør De det. Ja, vi to kommer nok til at kende hinanden engang. Mit Navn er Thorwaldsen." Og dermed skiltes de.

6. September. 50-Aarsdagen for *Andersens* Ankomst til Kjøbenhavn. Strax om Morgenen modtog han Lykønskninger fra Hotel-Personalet, de havde smykket Indgangen til hans Værelse med Blomsterguirlander. I Løbet af Formiddagen fik han Besøg af en Mængde Mennesker og modtog Masser af Blomster og andre Gaver, Breve og Telegrammer med Lykønskninger.

„Institutbestyrerinde Frk. *Zahle* med to Elever og flere af Lærerinderne overbragte mig i en Kurv Blomster et Sølvskræppeblad [1]) med en Snegl paa, hentydende til „den lykkelige Familie". Kl. lidt over fem afhentede Drewsen mig til Festmaaltidet hos Vincent. (Jeg lægger her i Bogen Bladenes Referat om Festen)."

7. September. Ligesom Odense-Festen i 1867 havde ogsaa den ovenfor skildrede Fest strax til Følge, at *Andersen* modtog en Masse Tiggerbreve.

„De vælte ned paa mig."

8. September. „Tog med Banetoget til Charlottenlund og gik fra Stationen op til Bernstorf. *Kongen* modtog mig høist naadig og hjerteligt, talte om mit barnlige Sind, hvor afholdt jeg var af alle Klasser, hvad jeg havde virket for Literaturen . . . Nu førte Kongen mig om i Haven og brød en af Dronningens Roser til mig, han stak sin Finger tilblods . . . Da jeg tog bort, lod Kongen en Vogn spænde for og lod give Kusken Ordre, at han hos Kronprindsen skulde vente mig og kjøre mig til

[1]) Dette blev efter Andersens Død skænket af min Fader til Hs. Kgl. Højhed Kronprindsen.

Banestationen . . . Kronprindsen talte længe og hjerteligt med mig.“

Vognen blev sendt bort, og efter Frokosten fulgte Kronprindsen *Andersen* til Stationen.

9. September. Andersen besøgte Enkedronningen paa Sorgenfri Slot.

„Hun lod dække Frokost for mig i sit Værelse. Vi talte om gamle Dage og Nu, talte om mit Liv, og Taarer kom hende flere Gange i Øinene.“

10. September. Andersen tiltraadte en Rejse til Udlandet, men tog først til Basnæs, hvor han ankom om Aftenen.

„I Gaarden vare mange Mennesker, og foran Voldgrav-Broen var reist en Æreport med tre Dannebrogsflag og brogede Lamper. Paa Trappen modtog mig Fru *Scavenius,* Familien paa Borreby, den gamle Frue og Frøken *Castenskiold,* Grev *Holstein* . . . og min *Gudsøn.* I Haven blev afbrændt et smukt Fyrværkeri, mit Navn straalede i alle Farver, prægtige Raketter fløi i Luften. Grev *Holstein* holdt en hjertelig Tale. Jeg takkede med Hilsen til Husets Frue og alle Vennerne her, talte om Stedet, hvor saa mange af mine Eventyr vare sprungne frem, „Klokkedybet“ paa Holsteinborg, „Snemanden“, „Valdemar Daa“, „Egetræet“ o. a. paa Basnæs.“

12. September. Ved Frokostbordet tog jeg bittre Draaber, siden fik jeg forhaabentlig en fix Ide, at jeg havde drukket Tjære-Salve og forbyttet Flaskerne, det ængstede mig.“

13. September. „Ængstelig for at have drukket Tjære-Salve, skrev derom Brev til *Theodor Collin* . . . I Skjelskør-Avis stod et Referat om Festen for mig paa Basnæs og Vognen derfra, som ikke var stor nok til Sangforeningen; det Hele havde en noget ondskabsfuld Tone og stødte mig. Jeg blev forstemt og gik i ilde Humeur tilsengs."

14. September. „Fik et malisjøsk (sic) Brev fra en Forfatterinde, der i Vinter havde søgt mig i Kjøbenhavn og ikke var blevet modtaget og nu paa min Festdag (6. Sept.) skrev og sendte mig fra Bergen en bitter Draabe til de Hurraer og Taler, jeg hjemme fik, og mindede mig om, at jeg skulde ikke foragte en Orm, den var dog min Herre, naar jeg kom i Graven."

22. September. Andersen rejste til Korsør.

„Her sidder jeg nu efter en lille Middag og ryger Cigar." [1])

Den følgende Dag tog han til Glorup i Fyen, hvorfra han d. 26. rejste over Hamborg til Braunschweig. Efter et Par Dages Ophold i Leipzig ankom han d. 2. Oktober til Dresden, hvorfra han næste Dag blev hentet af Fru *Serres* Vogn til Maxen. Her traf han sin gamle trofaste Veninde, Frk. *Clara Heincke.*

5. Oktober. „Føler mig ikke glad; jeg er generet ved den hele Omgivelse, min fædrelandske Følelse har ligesom for fine Nerver.

---

[1]) Jeg anfører dette, fordi Andersen kun yderst sjældent røg og kun, naar han var i særligt godt Humeur. Han lærte det egentlig først paa vor Rejse i Spanien (1862—63), men som oftest bekom det ham ilde.

Allerede d. 11. rejste *Andersen* fra Maxen, blev et Par Dage i Dresden og ankom til Wien d. 17.

19. Oktober. „Efter Bordet drev jeg om i Regn og Søle, frøs og kjedede mig som intet Sted paa hele Reisen. Jeg bliver neppe mere end 14 Dage i Wien, dersom ikke Alt forandrer sig til behageligere Ophold; heller gaaer jeg da til München, hvor jeg troer der vil være mere gemytligt og ikke koldere Veir . . . Efterhaanden som jeg vænner mig til at boe i et Klædeskab med Gas-Lampe indad, finder jeg mig hjemlig. Jeg lugter ideligt Bouefsteg, og i hvor stor min Phantasi er, jeg kan ikke faae den Duft over i Violer, ikke engang i Hyazinther. Paa Gaden kjøres der, som der ikke var Politi, der skulde sørge for Folks hele Lemmer, og Wien har fra gamle Dage altid været mig en Politiby. Tiden har nu blæst de kinesiske Pas, Schein, bort; det er Uret og — er man et kjendt Menneske — uklogt at tale og skrive efter de første Indtryk og den vakte Stemning. I den gamle Deel af Byen med de smalle, vinklede Gader er jeg i det Wien, jeg kjender, men kommer jeg udenfor . . . . . jeg er, troer jeg i Petersborg, i Paris.“

I Wien traf *Andersen* Malerne *Marstrand*, og *Skovgaard*, og Samlivet med dem, med den danske Minister *Chr. Falbe*, med *Theophilius Hansen*, Grev *Paar* og den engelske Gesandt *Lytton* bidrog snart til, at han følte sig mere vel.

29. Oktober. Ved Middagen hos Theaterintendanten *Dingelstedt* traf *Andersen Hackländer.* Efterat han Kl.

11 om Aftenen var kommen hjem fra Theatret, fik han Besøg af Fru *Jerichau*, der var undervejs til Konstantinopel.

30. Oktober. Andersen var i Theatret, men kom for sent, fordi de ved Middagen hos *Falbe* havde maattet vente over en Time paa Fru *Jerichau*. Da han naaede Theatret, var Forestillingen begyndt.

„Ingen fik Lov at komme ind, før Akten var ude, en god Skik, som skulde indføres hjemme, saa lærte Folk nok at komme i rette Tid og ikke forstyrre."

4. November. Rejste til Lenz.

„Glad ved at være ude af det dyre Wien . . . Føler mig hyggelig, men gal i Hovedet over det dyre Wien, jeg er vist ogsaa snydt i Hotellet."

6. November. I Salzburg.

„Saae Mozarts Huus, der bærer en gylden Lyre; gik til hans Monument, han ligner der en Deel Thorvaldsen . . . Steg op paa Capuzinerbjerget . . . Da jeg kom øverst, brød Solen frem, mod Nord sortblaa Skyer, mod Syd Alt i Solskin, de forgyldte Kors paa Klostre og Kirker skinnede, Sneen laa paa Bjergene, der kom en Foraars-Gjenvækkelse. Gik ud paa Eftermiddagen hen at see Theophrastus Paracelsus' Huus . . . Da jeg kom hjem og tænkte paa Paracelsus og Mozart, hvis Navne knytte sig til Salzburg, fik jeg Ideer og begyndte to Eventyr, et om Telegraphtraaden: „*Fra Europa til Africa*" og „*Storkebrev fra Suez*"."

7. November. „Gik til St. Peters Kirkegaard og søgte Mozarts Grav, og saa ligger han i Wien.“

8. November. Andersen rejste til München, hvor han Dagen efter besøgte Maleren *Kaulbach.*

„Hvor var han hjertelig, kyssede mig to Gange. Vi talte om „Engelen“, og han sagde, at han stadigt fik Bestilling paa den, og at Kunsthandleren i Wien var blevet en rig Mand ved dette ene Billede.“

10. November. Andersen blev tilsagt til Enkedronningen, der modtog ham med stor Venlighed. Før han gik, bad hun ham skrive i hendes Album, og han skrev da: „Das Leben ist das schönste Märchen.“ [1])

14. November. Hos *Kaulbach,* i hvis Hjem *Andersen* nød den hjerteligste Gjæstfrihed, viste han sin ualmindelige Færdighed i at klippe Figurer og allehaande kunstigt slyngede Mønstre i Papir. *Kaulbach* kaldte ham Andersen-Thorvaldsen og sagde, at de tilstedeværende unge Piger skulde kysse ham, men *Andersen* blev forlegen og kyssede en af dem paa Haanden. Han læste et af sine Eventyr og fortalte om sine Oplevelser . . .

„hvor man dog, naar man fornemmer Modtagelighed, bliver fyldt til at fortælle . . . *Kaulbach* udbragte min Skaal, „Eventyrets Konge, — det er den rette Konge af Guds Naade,“ sagde han.“

---

[1]) Hvorfor A. anfører dette, veed jeg ikke. Muligvis er det første Gang han har anvendt den Frase. Senere benyttede han den meget hyppigt, naar han blev anmodet om sin Haandskrift. Naar han rejste i Tyskland, medførte han for Nemheds Skyld en lille Bunke Sedler, hvorpaa Indskriften og hans Navn var anbragt. Til Brug herhjemme havde han en Tid lang lignende Smaasedler, hvorpaa han havde skrevet: „I Vel og Vee Guds Villie skee“.

16. November afrejste han over Zürich til Bern, hvor han ankom d. 19. og besøgte Pastor *Baggesen.*

20. Novenber. „Imorges, da jeg lukkede Hausknechten ind, hang min Pengepung løst om min Hals; han saae paa den; mon han kommer til Natten og kvæler mig for at faae den.“

Næste Dag reiste han til Genève.

22. November. Brev fra *Reitzel* om de tre Eventyr, der skulde komme til Julen; han ønskede eet til; jeg gik hjem og afskrev *„Lykken kan ligge i en Pind“*, sendte dette med Brev til *Edvard Collin* og dedicerede ham Eventyrene.“

Den følgende Dag rejste *Andersen* til Lyon.

25. November. „Kl. 7 meldtes Omnibus for Døren; jeg skyndte mig ned, bad Tjeneren slukke Lyset, og da jeg ikke saae det, kom siden min overdrevne Frygt for Lys og Ild; om han ikke havde slukket det, om det var brændt ned, om Ingen havde seet det. Jeg kjender denne hysteriske Ængstelighed og kan ikke bekjæmpe den.“

26. November kom *Andersen* til Marseille.

„En amerikansk Familie var med (i Toget fra Lyon). De havde været i Danmark, . . . vare opfyldte af *Thorwaldsen*, og da Talen kom paa *Hans Andersen*, spurgte jeg, om de havde seet hans Portrait; de vare begjærlige derefter, og nu tog jeg frem et lille Speil og holdt foran mit Ansigt;

der blev stor Glæde, de fortalte mig, hvor afholdt jeg var og kjendt i Amerika."

30. November. I Nizza, hvortil *Andersen* ankom denne Dag, traf han mange Danske, som kappedes med tyske, engelske og amerikanske Rejsende om at fetere ham.

3. December. Som et Exempel paa den Distraktion, hvoraf *Andersen* led i denne Periode, kan meddeles følgede Optegnelse, der danner et Sidestykke til den under 25. Januar anførte.

„Brændt stærkt to Fingre ved at aabne Kakkelovnsdøren, jeg sidder med Uld om dem. Føler mig iøvrigt nu ret hyggelig og vel. Brændt min Tommelfinger og Slikpot, idet jeg vilde aabne Kakkelovnsdøren, det smertede; jeg svøbte Bomuld om den, som lindrede."

4. December. „Jeg sad i Theatret med en febril Uro, at jeg ikke havde slukket Lyset i min Stue, og jeg raisonnerede dog, at jeg maatte have gaaet med det eneste brændende Lys gjennem Udgangen, da jeg ellers ikke havde kunnet komme frem i de Krinkelkroge; nær var jeg i min sygelige Phantaseren ved at skynde mig hjem, men jeg stod imod, da jeg følte, det var den Galskab, jeg imellem tager Tilløb til." [1])

[1]) At denne „Galskab", som Andersen selv kalder den, ikke fortog sig i Aarenes Løb, viser følgende lille Tildragelse: Et Aars Tid eller to, for Andersen døde, hentede jeg ham jevnlig for at gaa lidt med ham. En Dag da jeg kom til ham i denne Hensigt, var han i Færd med at forsegle et Brev, og efterat dette var gjort, pustede han Lyset ud. For at være sikker paa, at det var slukket, klemte han Lysetannen mellem Fingrene og blev staaende længe saaledes. Endeligt fik jeg ham til at tage Overtøjet paa, men derefter gik han paany ind i Sovekammeret, hvor Lyset stod. Da det varede en Stund, inden han kom tilbage, gik jeg ind til ham og traf ham da staaende paa samme Maade med Lysetannen mellem Fingrene. Lidt efter gik gik vi, men da vi vare komne ned paa

5. December. Den overstrømmende Hjertelighed, der vistes *Andersen* baade af de mange Landsmænd og af Udlændingene, som boede i Hotellet, førte — i Forening med Nizza-Bladenes smigrende Artikler om ham — til, at han følte sig vel og gentagne Gange holdt Oplæsninger af sine Eventyr.

„Sat noget i Humeur ved at fornemme, hvor mærkeligt Mange, der dog kjende mig."

7. December. „Begyndte om Aftenen paa et Eventyr: „*Hvad Havet fortæller*"." [1])

13. December. „Følte mig daarlig iaftes, . . . tænkte paa Døden, var i febril Længsel efter at komme hjem — eller nærmere Hjemmet . . . Jeg er meget ængstelig idag for at blive alvorlig syg."

24. December. Juleaften-Fest i Hotellet, hvor *Andersen* blev bekrandset af en lille tysk Pige;

„de forskjellige Landes Folk applauderede paa det hjerteligste, at de vare enige deri."

Lille Juleaften havde *Andersen* skrevet et Brev til mig, [2]) hvori han udtaler Længsel efter mig og Ønsket om, at jeg var hos ham, men nogen direkte Opfordring til at komme indeholdt Brevet ikke. Derimod sendte han d.

28. December Brev til min Fader [3]) med Forespørgsel om sine Formuesforhold, og navnlig om, hvor-

---

Gaden, sagde han: „Er Du vis paa, at Lyset var slukket?" Jeg var uelskværdig nok til at svare, at jeg ikke vilde have noget Ansvar derfor, og da jeg fastholdt dette Standpunkt, maatte vi vende tilbage til hans Stue, for at han kunde overbevist sig om, at Lyset ikke brændte. Først da blev han rolig.

[1]) I den Collinske Manuskriptsamling findes denne Begyndelse, der aldrig blev fortsat.

[2]) Trykt i Breve fra H. C. A. S. 610. Nr. 408.

[3]) Trykt sammesteds S. 613. 409.

vidt disse tillode ham at indbyde mig til en to Maaneders Rejse sammen med ham.

„Gud veed, om det skeer, og om jeg faaer Glæde deraf. Alle gode Gange er tre; jeg vil haabe, at denne Reise, om den skeer, gaaer af uden Rivninger, og jeg har da et deiligt Indtryk af ham som Ældre; i den sidste Tid har han været opmærksom og saa hjærtelig mod mig. Han maa ud af det Skrive-Kjævleri.“ [1])

31. December. „Herre min Gud! Tak for al Din Naade mod mig i dette Aar! Jeg fik saa Meget, at jeg tør ikke bede om Sligt i Aaret, som kommer.“

Til Forklaring af Ordet „Rivninger“, som *Andersen* ovenfor har benyttet, og til Forstaaelse af forskellige Antydninger i hans trykte Breve og andetsteds [2]) vil jeg her meddele Et og Andet om mit Forhold til ham, især hvad vort Samliv i Udlandet angaar.

Paa mine to første Rejser med ham (i Italien 1861, i Spanien og Marokko i 1862—63) havde der været adskillige større og mindre Sammenstød mellem os. Vi vare altfor forskellige i Alder og Udvikling, i Livssyn og Interesser, til at saadanne kunde undgaas. Hovedskylden laa vistnok hos mig, idet jeg end ikke bestræbte mig for at overvinde min Uvilje mod *Andersens* mange Særheder og Smaafejl. Jeg bar ikke over med ham, og jeg betænkte mig ikke paa at saare ham, jeg forstod ikke hans Nervøsitet og de Lidelser, den

---

[1]) Sigter til Striden i Anledning af, at jeg havde nægtet at modtage en mig tilkendt Belønning for Besvarelsen af en af Universitetet udsat Prisopgave.

[2]) Saaledes navnlig i Skildringen af vort Ophold i Granada („I Spanien“. S. 129, 140—41 o. a. St.)

beredte ham, og jeg havde ondt ved at gengælde hans Fortrolighed. Dette sidste tog han sig meget nær, men hans Beklagelser derover gjorde kun Ondt værre. Det var i Grunden mest disse daglige Uoverensstemmelser, der paa vore to første Rejser krydsede vort Samliv paa en ubehagelig Maade. De større „Rivninger" efterlod i Regelen ikke varige Spor, og dette skyldes vistnok nærmest *Andersens* ubegribelige Godmodighed overfor mig. Jeg skal meddele en Beretning om et af disse større Sammenstød, fordi det er saa karakteristisk for ham, og navnlig fordi det viser, hvor lidt der behøvedes for at gjøre ham mild og god igen, naar hans Hæftighed havde gjort ham ganske ubændig over en Bagatel.

Paa Hjemrejsen fra Spanien sad vi en Eftermiddag i vort Hotelværelse i Hamborg, og *Andersen* morede sig med at betragte nogle Stereoskopbilleder, han havde købt paa Rejsen. Blandt disse var der et, som forestillede Piazza vecchia i Florenz, hvor vi havde været det foregaaende Aar. Pludselig udbryder *Andersen:* „Jeg er bleven snydt! Man har givet mig et aldeles fejlt Billede, det er ganske omvendt, den Bygning der til Højre skulde ligge til Venstre." Jeg saa paa Billedet, og det svarede til min Erindring om Stedet; da jeg sagde dette til *Andersen*, foer han op, erklærede, at han huskede udmærket og orienterede sig lige saa godt som jeg. Maaske lidt drillende svarede jeg, at i dette Tilfælde slog hans Hukommelse dog ikke til, og da jeg derefter paastod, at da Billedet øjensynligt var taget efter Naturen, maatte det være korrekt, blev han ganske ustyrlig. „Du er ond," raabte han, „Du siger det blot for at bedrøve mig." Jeg husker ikke hvad jeg svarede, men kun at *Andersen* brast i Graad og strax efter gik ind i Sovekammeret, hvor han klædte sig af og gik i Seng. Jeg gik en Tur ud i Byen, og da jeg med afkølet Blod kom tilbage, hørte jeg, at *Andersen* endnu laa og smaahulkede. Jeg stak Hovedet ind ad

Døren og sagde ganske rolig: „Godnat Andersen!“ I samme Øjeblik fløj han i bar Skjorte ud af Sengen hen til mig, omfavnede og kyssede mig og sagde: „Tak, Du kære, fordi Du kom og sagde det første Ord, Tak, fordi Du vilde glæde mig! Nu har jeg en Bøn til Dig — Du vil nok sige „*Du*“ til mig?“ — „Det vil jeg ikke gerne *Andersen*,“ svarede jeg; „jeg har nu, siden jeg var Barn, sagt „*De*“, og det vilde falde mig vanskeligt at forandre det.“ — „Du maa ikke sige Nej“ bad han, „Din Fader afslog det engang, og det var mig en Sorg.“ Dette vidste jeg dengang Intet om — og saa blev vi „Dus.“

I Rejseskildringen „*I Spanien*“ og i *Fortsættelsen* af „*Mit Livs Eventyr*“ har *Andersen* givet nogle Antydninger af, at der under vort Ophold i Granada (1862) indtraf en Begivenhed, som berørte ham meget pinligt, og som havde temmelig vidtrækkende Følger. Jeg maa omtale denne Begivenhed, fordi den hænger sammen med Forløberne for den Rejse, vi foretog i 1870, og som ovenfor er berørt.

Selve Tildragelsen indskrænkede sig i Virkeligheden til, at jeg en Dag, da jeg havde været paa Posthuset for at spørge om Breve, meddelte *Andersen*, at der laa et til ham, men at han selv maatte hente det og medbringe sit Pas, da man ikke vilde udlevere det til mig. *Andersen* var netop den Dag meget nervøs, Luften var trykkende lummer, og jeg havde ondt ved at faa ham afsted. Vi fulgtes imidlertid ad, og det gik nogenlunde godt, indtil det paa Posthuset viste sig, at Brevet var ufrankeret eller utilstrækkeligt frankeret. Denne Omstændighed bragte *Andersen* i Raseri. Brevet var anonymt og skrevet af en dansk Student, der i en spøgefuld Form meddelte forskelligt nyt fra Hjemmet. *Andersen* misforstod det hele og opfattede Brevet som en Haan. Han paastod, at Brevskriveren havde eftervrænget hans Stil for at saare ham, og udtalte sig heftigt og skaanselløst mod Brevets ukendte unge For-

fatter. Jeg læste Brevet, men det var mig umuligt at gaa ind paa *Andersens* Opfattelse. Jeg fandt Intetsomhelst, der berettede til denne ustyrlige Vrede, og dette sagde jeg ham. Derved gjorde jeg imidlertid kun Ondt værre, og det varede flere Dage, inden Forholdet mellem os blev godt igjen.

Længe efter vor Hjemkomst — saa vidt jeg mindes var det først efter Udgivelsen af „I Spanien" — modtog jeg en Dag Besøg af den unge „Student", der præsenterede sig som Brevets Forfatter og fortalte mig, at han frygtede for, at *Andersen* havde misforstaaet Hensigten med hans Brev (som kun havde været den at glæde *Andersen*.) Han bad mig at bringe en Forsoning i Stand, og jeg gik med Glæde ind derpaa. Mod al Forventning mislykkedes imidlertid mit første Forsøg fuldstændigt. Med en for ham usædvanlig Stædighed havde *Andersen* sat sig mere og mere fast i den Overbevisning, at det var et ildesindet Menneske, der havde sendt ham Brevet, og først efter flere Samtaler med ham derom, gik han ind paa en Forsoning. Maaden, hvorpaa denne fandt Sted, mishagede mig, og jeg lagde ikke Skjul derpaa overfor *Andersen*. Dette havde til Følge, at der blev rippet op i vor gamle Strid, det ene Ord tog det andet, og da *Andersens* livlige Fantasi foregøglede ham selve Begivenheden væsenlig forskellig fra den, der i Virkeligheden havde fundet Sted, løb min Hidsighed af med mig, saa at jeg i altfor stærke og utilslørede Ord sagde ham min Mening om hans Adfærd. Dette førte til et fuldstændigt Brud mellem os. Skønt *Andersen* næsten daglig kom i mine Forældres Hjem, talte jeg i lang Tid ikke til ham, uagtet jeg mærkede, at det gjorde ham ondt. Saa rejste han fra Byen, og der udviklede sig en Korrespondance mellem os af en ganske særegen Natur. Et Par af de herhen hørende Breve ere trykte,[1]) og jeg betragter dem som et af de smukkeste Vidnesbyrd om *Andersens*

[1]) Breve fra H. C. A. S. 496—497. Nr. 349—50.

trofaste Sind. — Uagtet der saaledes ved hans elskværdige og kærlige Optræden var tilvejebragt Forsoning mellem os, dukkede der dog nu og da i Aarenes Løb bittre Erindringer fra hin Tid op, i alt Fald hos mig, og Saaret var endnu ikke helt lægt, da jeg i December 1869 modtog den ovenfor omtalte Indbydelse til at rejse med ham paany. Den Maade, paa hvilken *Andersen* bragte mig den, overvandt imidlertid mine Betænkeligheder, og det endte med, at jeg med Tak tog imod Opfordringen til at rejse ned til ham.

Den anonyme Student blev senere *Andersens* gode og hjælpsomme Ven.

1870

1. Januar. „Graat Veir, en Taage ligger over Havet og skjuler det Fjærne som Aaret skjuler sit . . . Føler mig nytaarsfestlig stemt. Uhret i min Stue staar paa $^1/_2$ 12, men mit eget Uhr gaaer; jeg vil troe, det er et godt Varsel.

5. Januar. Andersen var indbudt til *Hertugen af Glücksburg,* som med sin Gemalinde og sin Broder, Prinds *Wilhelm,* opholdt sig i Nizza.

„Hertuginden kom med straalende Ansigt mod mig. „Velkommen, velkommen!" raabte hun og trykkede begge mine Hænder . . . Fik et særdeles hjerteligt Brev fra *Edvard Collin;* det synes næsten, som om *Jonas* kommer. Jeg vil faae bestemt Besked om to Dage; gav mig hen i Drømmerier."

7. Januar. „Efter Bordet kom Brev fra *Jonas,* hjerteligt, taknemligt, udslettende alle tidligere triste

Reise-Rivninger; . . . jeg laae i Sengen og var opfyldt heraf, gjorde Pengeberegninger, fik Angst for, at Noget skulde møde ham, kort — jeg fandt igjen paa at plage mig.“

15. Januar. „Idag kunde *Jonas* komme, men jeg tør ikke sætte mig det i Hovedet, at det skeer . . . Ved Bordet sank jeg en Svedskesteen og har Angst derefter.“

16. Januar. „Fornemmelser i Halsen og i Siden af Maven. Angst for Svedskestenen . . . Var nerveus og havde Blommestensfornemmelse.“

17. Januar. „Blommestenen kommet, angst for, at den har beskadiget Tarmen . . . Sendt Brev til Digteren *Hertz*, at jeg stemte for *Paludan-Müller*.“ [1])

18. Januar. „Kl. lidt over 9 kom Omnibus med *Jonas*, der har kjørt hele Natten fra Genua . . . Om Aftenen *Jonas* særdeles hjertelig og fortrolig meddelende.“

Jeg skal supplere denne korte Beretning med Følgende: *Andersens* Glæde over at se mig velbeholden var ganske rørende. Han kyssede mig og var jublende glad som et Barn. Saa snart vi vare komne til Ro, greb han min Haand og sagde: „Tak fordi Du kom! Paa denne Rejse ville vi være rigtig gode Venner, og kommer der noget i Vejen mellem os, saa lad os sige hinanden det rent ud og ikke gaa og mukke.“ Da jeg dertil svarede, at dette Arrangement netop var efter mit Hoved, og at jeg for min Del nok skulde holde Aftalen, sagde *Andersen* halvt i Spøg, halvt i Alvor: „Du maa gerne sige Hold Kæft til mig, og Du maa gerne skælde mig ud, men lov mig, at Du ikke vil sige, at jeg er et

[1]) Brevet findes trykt i »Breve fra og til Henrik Hertz“. Kbhvn. 1895. S. 206—8.

Fæ.“ Jeg forsikrede *Andersen*, at jeg aldrig havde anseet ham for et Fæ og aldrig havde følt mig fristet til at kalde ham saaledes, og saa blev Overenskomsten sluttet. Den blev ikke brudt fra nogen af Siderne under hele Rejsen, men der blev heller ingen Anledning dertil, thi der var ikke et ondt Ord mellem os paa denne Tur.

Dagen efter min Ankomst til Nizza blev jeg angrebet af et Ildebefindende, og *Andersens* Dagbogsoptegnelser for de nærmest følgende Dage vise tilstrækkeligt, at hans nervøse Ængstelser pinte ham, ikke alene naar Angsten galdt hans egen Person, men ogsaa, naar den galdt Andre. Han plejede mig omhyggeligt og opoffrende, og han sad timevis ved min Seng og fortalte mig om sine Oplevelser.

2. Februar. „Tog tidlig fra Hotellet, maatte vente en heel Time paa Banegaarden.“

Andersens Ængstelse for at komme for sent til Togene overskred paa denne Rejse enhver fornuftig Grænse. Vi tilbragte mange, mange Timer paa Afgangsstationerne, og *Andersen* gik da som oftest i nervøs Angst for, at vi skulde komme med et fejlt Tog, at vi skulde miste vor Bagage, blive skilte fra hinanden o. lgn.

„Naaede Marseille Kl. lidt over tre. Jonas og jeg delte Værelse . . . sladdrede gemytligt om Aftenen.“

4. Februar. „Kom i Regnveir til Arles. Jeg blev vaad paa Overlæderet og ængstelig for Forkjølelse.“

Over Lyon og Dijon rejste vi til Paris, hvortil vi ankom ud paa Aftenen.

9. Februar. „Iaftes har været stærk Bevægelse paa Boulevarderne, netop hvor vi kom, Mange ere dræbte og saarede. Det er ganske uhyggeligt.“

13. Februar. „Garçonen fortalte om Uroligheder igjen i Nat; stor Lyst til at forlade Paris, hvor jeg ikke morer mig, men kun giver mange Penge ud om Dagen. *Jonas* ikke glad ved at forlade Paris, hvor *Peter Müller*[1]) holder ham fast. Op ad Dagen mere rolig og bestemt paa at blive.“

15. Februar. „. . . Lang fortrolig Discours om Aftenen med *Jonas*.“

18. Februar. „Var om Aftenen i den store Opera i Stalles d'Orchestre; vore to Billetter kostede 24 Francs; saae Hamlet, som *Faure* udførte. *Christina Nilsson* gav Ophelia smukt og med frisk Stemme, men hvad kunde ikke *Jenny Lind* have givet i samme Rolle.“

20. Februar. „Jeg skrev et Digt: „Aldrig er Ungdomstiden forbi“.“

24. Februar. Vi rejste til Bruxelles, hvor vi opholdt os til d. 27.

27. Februar. Rejste til Cöln.

„Lang Venten i Douanen, da der var faa Folk, og disse først besørgede hvad der var at fortolde. *Jonas* viste sit Pas, og nu blev vort Tøi ikke aabnet, men den officersklædte Herre bad mig om Drikkepenge; jeg gav ham 3 Francs, det var dumt af mig, uforskammet af ham.“

---

[1]) Min Ven fra Barndommen, nuværende Kammerherre, Overførster P. E. Müller.

28. Februar. Der var Karneval i Byen.

„Gik ud med *Jonas;* overalt vrimlede Masker, smukkest vare Børnene. Næsten en Trediedeel af Byens Folk vare udklædte, vi søgte „Neumarkt" mødte Ridende, hele Tog og Enkelte. Fra Kl. $12^1/_2$ til henved fire vare vi ude at see Optoget . . . morede mig."

1. Marts. „Drev om i Gaderne og saae paa Karnevalsløier. Ved Bordet sad jeg hos en ung blaseret Englænder, en Lord . . .; han bad om at maatte drikke et Glas Champagne med os. Paa *Jonas* Side sad fire Prindser Wittgenstein; da de hørte af *Jonas* hvem jeg er, kom de mig meget venligt imøde. Bønder dandsede i Spisestuen for os."

2. Marts rejste vi til Hamm og den følgende Dag til Hannover. Om Aftenen vare vi Theatret.

„Der var en rædsom Lugt af Terpentin; siden, da Varmen tiltog og jeg følte mig saa aflukket (ɔ: indelukket), blev jeg nerveus og søgte ud. Da jeg kom tilbage, satte jeg mig ved Døren, endnu Terpentin, jeg lugtede til alle Naboer, og saa var det mig selv; min Frakke havde Hausknechten taget Pletter af med Terpentin."

4. Marts. „Sendt Brev til Fru *Collin*, deri et Digt over *Hertz*, som jeg skrev i Hamm, hvor *Jonas* læste for mig af Köllner-Zeitung hans Død; den stemte mig til de Linier:

I Kunstens Hal nu vaier Kunstens Fane,
Der, hvor Din Rigdoms Karavaner drog.
Farvel! Flyv hen, Du Sangens sjeldne Svane!
Du hævded Danmarks Navn og Danskens Sprog."

Samme Dag tog vi til Harburg og næste Dag over Elben, hvor der var Isdrift.

7. *Marts* om Eftermiddagen naaede vi Fredericia og gik allerede Kl. 8 tilsengs, da vi vare trætte, og da *Andersen* havde paadraget sig en Forkølelse. Vi vare netop faldne i Søvn, da det bankede paa vor Dør. *Andersen* foer op og kaldte paa mig: „Du maa staa op," sagde han, „her er vist Tyve." — „De banker ikke paa," svarede jeg, og vilde sove videre, men paa *Andersens* gentagne Anmodning stod jeg op og aabnede Døren. Udenfor stod Hotellets Vært og gjorde mange Undskyldninger, fordi han havde vækket os, men Byens borgerlige Sangforening havde indfundet sig for at bringe *Andersen* sin Hyldest. „Hvad skal jeg arme Menneske dog gøre," klagede *Andersen*. — „Du har ikke andet at gøre end at klæde Dig paa og gaa ned og lade Dig hylde." — „Gaar Du ikke med?" — „Nej Tak, det er jo ikke mig, der er Bud efter." Der var mørkt i Værelset, og under Forsøget paa at finde Tændstikker væltede *Andersen* forskellige Genstande, der stod paa hans Natbord, bl. A. et Glas med Vand. Endeligt fik vi tændt Lys, men idet *Andersen* traadte ud af Sengen, satte han Foden i det nedstrømmende Vand. Han udstødte et Skrig og vedblev under Aftørringen af Foden at sige „Hussa"! (Dette Ord havde han vist selv lavet. Han anvendte det hyppigt, naar noget gik ham imod, især naar han var misfornøjet eller ærgerlig over noget, og det syntes ofte, at hans Misstemning mildnedes ved at faa Luft paa denne besynderlige Maade). Men Modgangens Tid var endnu ikke forbi. I Skyndingen fik han sine Benklæder forkert paa; det maatte nødvendigvis gøres om, andre Smaauheld ved Paaklædningen kom til, og Fortvivlelsen steg. Men saa fik han med ét Øje for Situationens komiske Side og brast i Latter. Nogenlunde anstændigt paaklædt kom han langt om længe ned i Salen, og lidt efter hørte jeg Sang dernede fra. Med korte Mellemrum, i hvilke jeg ikke

kunde høre noget, gentog dette sig, og saa kom *Andersen* op. „Naa, hvordan gik det Dig saa?“ spurgte jeg. „Forfærdeligt, jeg har prostitueret mig aldeles,“ svarede han, „jeg blev sat paa en Forundringsstol, der blev holdt en Tale til mig, og saa sang de og raabte Hurra. Noget maatte jeg jo sige, og saa takkede jeg for Modtagelsen ved Hjemkomstens første Øjeblik og for den smukke Sang. Jeg spurgte, hvem der havde skrevet de kønne Ord (jeg havde naturligvis ikke forstaaet et Muk af dem), og saa blev der svaret, at det var mig selv, der havde skrevet dem. Det er jo skrækkeligt.“ Jeg trøstede ham saa godt jeg kunde, og snart efter sov vi. — Dagen derpaa rejste vi til Odense.

19. Marts. „Gik med *Jonas* ind i St. Knuds Kirke, viste ham mit Barndoms-Hjem. Frokost og Middag hos Biskop *Engelstoft*. I Theatret saae vi et nerverystende Knaldstykke, „Alt for Fædrelandet.“

10. Marts. Vi rejste til Korsør, hvor *Andersen* og jeg skiltes. Han blev der Natten over, medens jeg tog til København. Næste Dag ankom han, og ved Middagsbordet hos mine Forældre modtog han fra Etatsraad *Melchior*, der Dagen forud var rejst til Algier, Indbydelse til at bo i hans Lejlighed i 4 à 6 Uger, et Tilbud, som *Andersen* med Glæde modtog.

13. Marts. „Saa de to første Akter af Ibsens „De Unges Forbund“. Det blev godt spillet, var morsomt, men dog ikke en Komedie; jeg blev træt ved den megen Tale uden Handling.“

15. Marts. „Gik til Kongen, som venligt og hjerteligt modtog mig.“

20. Marts. „Tænkt meget paa *Jonas* og hans Fremtid . . . Skrevet „*Hvad Familien sagde*“.“

22. Marts. „Givet mine sidste Eventyr til Fru *Ørsteds* Pige, som er fra Odense og altid saa glad ved at se mig.

24. Marts. „Til Taffel hos *Enkedronningen.* Hun var glad ved, at jeg var hjemme; „her er dog bedst" sagde hun og glædede sig over, at jeg havde længtes hjem. Gamle *Arveprindsesse* sagde, at hun vidste, jeg i Nizza havde været hos hendes Søster, og bebreidede mig, at jeg ikke kom til hende. Jeg svarede, at jeg vilde have meldt mig nu, men mine kunstige Tænder vare gaaede itu. Hun loe og fandt det saa naivt, at jeg talte om de største Hemmeligheder . . . Saae i Theatret første Gang Bournonvilles Ballet, „Cort Adeler". Balletten er spinklere end de tidligere og synes en noget forkuet Foraarsblomst ved Vintertid."

27. Marts. „Skrevet Historien „*Lysene*".

28. Marts. „Besøgt *Bloch*, som jeg er utilfreds med, fordi mit Portrait ikke iaar kommer paa Udstillingen . . . Middag hos *E. Collin.*

30. Marts. „Sindet tungt . . . Var hos Fru *Hartmann*, som gav mig Svinekjød for Oxekjød paa Smørrebrød." [1])

2. April. *Andersen* tilbragte sin Fødselsdag med Tandpine, fik som sædvanligt paa denne Dag en Masse Breve, Besøg og Gaver og spiste til Middag hos *Henriques. Høedt* udbragte hans Skaal.

„Talte om Tællelyset og Voxlyset, at han var Profitten, der bar Lysestumpen; saaledes forstod

[1]) Andersen holdt meget af Svinekød, men spiste det ikke, da han frygtede Trikiner.

jeg det, godt ment var det. Han læste derpaa senere „Nissen og Madamen“, „Jomfruerne“, „Sommerfuglen“, „Elverhøi“ og „Den lykkelige Familie“, de to sidste fortræffeligt, ganske dramatisk, de tre første mindre heldige.“

9. April. „Ikke ret tilfreds mere; Tanken om, at jeg blev ældre, Tænderne borte, Haaret graaner.“

14. April. „Endt *Bergsøes* Roman „Fra den gamle Fabrique“. Taarer kom mig i Øinene ved den gamle Administrator.“

17. April. „Skrev „*Oldefaer*“, gik saa til *Henriques*, hvor jeg læste den.“

18. April. Reenskrevet „*Oldefaer*“, læst den for *Dahlstrøms*, *Sophie* fik Taarer i Øinene og ret takkede mig. *Hartmann* fandt det genialt og omtalte, hvorledes jeg havde levet i to Tidsaldre. *Edvard Collin* meente, at det burde følge med som Indledning til den fornyede Indbydelse til Indsamling for H. C. Ørsteds Monument.[1])

19. April. „Gik min sædvanlige Tour tilmorgen at læse Aviserne i Studenterforeningen. Besøgt *Bille*, som var enig med *Collin*, at min Historie „*Oldefaer*“ skulde følge med Indbydelsen til Ørsteds Monument. Stor Middag hos *Suhr*. Der var *Hall* og *Steenstrup*, og jeg læste efter Bordet „Oldefaer“, som særdeles tiltalte. *Hall* var meget opfyldt af Historien om Borgermesters Uhr og af det Bornholmske Uhr. *Steenstrup*, som [ɔ: hos hvem] dog idelig en Opblusning af hans øieblikke-

[1]) Andersen var Medlem af den Komité, som indsamlede Bidragene.

lige Behandling i Bladene[1]) kom frem, udtalte sin store Glæde over mine Eventyr, som han — „Gudskelov, sagde han — har Barnesind til at holde af."

21. April. „Var paa Udstillingen; der var et Medaillon-Portrait af mig af en *Bærentsen;* jeg har ikke siddet for ham, han har vist gjort det efter en Photographibillet! Middag hos Fru *Koch*, læste der: „*Det Utroligste*", som jeg begyndte igaar og endte idag . . . Livskjed og i tungt Humeur."

22. April. „Skrevet den fornyede Indbydelse til Indsamling til Ørsteds Monument. Besøgt *Thiele*, som nu i lang Tid har ligget syg. Han er endelig oppe og forfrisker Sindet ved at male. Han bad mig, som saa tidt tidligere, at nedskrive de mange Ting, jeg vidste at fortælle af Oplevet, og om bekjendte Personer."

24. April. „Middag hos *Hartmanns.* Jeg læste Eventyret „det Utroligste", som Hartmann fandt genialt; det gav mig Lyst til at udarbeide det endnu mere, og det gjorde jeg hjemme ud paa Aftenen."

27. April. „Besøgt Fru *Sødring*, som fortalte mig, at hendes Fremstilling igaar af —[2]) hvor hun drak Kaffe, var et tro Billede af den gamle Amagerkone, der sad i hendes Forældres Port, da hun var lille, saaledes nød hun sin Kaffe. Kritikken havde sagt, at Fru Sødring overdrev, det var naturtro . . . I Mandags læste jeg „det Utroligste"

[1]) Sigter til den bekjendte Polemik, der fulgte efter *Bergsøes* Nekrolog over *Henrik Krøyer.*

[2]) Det maa have været Gedske Klokkers i „Barselstuen" (Jfr. Julie Weber Sødring: „Erindringer fra min Barndom og Ungdom". Kbhvn. 1894. S. 22).

for *Thiele;* han forstod det ikke, sagde han, syntes slet ikke for det; han havde tænkt sig det Utroligste ganske anderledes. Det var hans Mening. *Hartmann* havde kaldt samme Eventyr *genialt. Edvard og Jette Collin* fandt det særdeles *morsomt*, igaar læste jeg det for *Høedt*, som fandt, det var et af de senere allerbedste, og talte om Shakespeares Værker, som af hans Samtids Kritik bleve slaaede ihjel, men nu kom Aanden i disse og slog Kritikken ihjel. Til Middag læste jeg det for Fru *Ørsted* og senere for *Jette Melchior*, hvor det fornøiede, men jeg fik Viinsuppe til Middag hos Fru *Ørsted* og kom meget nerveus i Theatret til Fru *Magdalene Thoresens* nye Stykke, „Et rigt Parti"; det var noget bredt, i Familie med „de Nygifte", men i dette kommer Aandrigheden indenfra, her syntes den hængt paa udenfra."

28. April. „Føler mig ældre, savner Ungdommeligheden i den Grad, jeg kjendte den."

29. April. „Blev om Aftenen hjemme og begyndte paa Eventyret om *„Lykke-Peer"*."

4. *Mai.* „I Theatret til „Lohengrin". *Phister* forsikkrede mig, at jeg ikke kunde forstaa Musikken, da han ikke kunde, og han var født med høist musikalsk Gehør; jeg svarede, at Musikken interesserede mig, jeg kom i Stemning ved den og fulgte med; han forsikkrede, at kun lærde Musikere kunde glæde sig, saadanne som Hr. *Gerlach;* forstod jeg ikke Generalbas, da havde jeg ingen Glæde af den! Alt det sagde han med Bevidsthed og Overlegenhed."

11. Mai. „Føler mig tung og forstemt, ønsker at vinde i Lotteriet, men „jeg fik ikke noget", kan jeg sige iaften, naar jeg seer Numrene — og *saa* blev det. Følt mig tung og træt i Lemmerne, gammel Mand."

12. Mai. „Kjørt ud til Konferentsraad *Hauch.* Det er i Dag hans 80-aarige Fødselsdag. Han boer smukt, var meget livlig, glad ved hvad jeg fortalte ham fra [mit] Reiseliv og min Digterverden."

21. Mai rejste *Andersen* til Fru *Scavenius* paa Basnæs, hvor han blev til d. 26. Juni. Under Opholdet der følte han sig uvel, var meget nervøs og i daarligt Humør.

31. Mai. „Jeg har ondt i Fodsaalen. Maaske faar jeg fra liden Aarsag af min Død, den maa jo snart komme."

4. Juni. „Sovet daarligt inat. Igaar var min Drøm igjen om Afhængighed; jeg løb fra *Meisling*, var ængstelig for gamle *Collin*, da man var utilfreds med mig i den nye Skole. At jeg endnu kunde have saadanne Drømme! Hvor har jeg dog været trykket i Ungdomstid!"

10. Juni. „Gud veed, om dette Aar er det sidste jeg kommer til det ellers mig hjemlige Basnæs."

11. Juni. „Den 7de om Aftenen er *Charles Dickens* død, læser jeg iaften i Avisen; altsaa sees vi aldrig mere paa Jorden, udtale os ikke for hinanden, jeg faaer ikke Forklaring af ham, hvorfor han ikke besvarede mine senere Breve."

14. Juni. „Stor ubehagelig Strid til Aften med

alle tre Damer om Christus og Religion. Jeg sagde, at Læren var af Gud, og den var Velsignelse, men at Fødsels- og Familieforhold var af stor Interesse, men ikke for mig nødvendig. Da brød Stormen løs, at saa havde dens Lære Intet at betyde, tog man ikke hans Fødsel med og hans Død. Den sidste Tilføielse var nødvendig for at bekræfte hans Forvisning om Sandheden; naar jeg ikke troede med paa Faderen, Sønnen og den Helligaand, var jeg ikke Christen. Jeg svarede, at jeg troede paa dem som Begreber, ikke Personer, legemlige Skikkelser — jeg blev næsten opgivet. Dog, ved Bortgangen trykkede Fru *Scavenius* mig inderligt og hjerteligt i Haanden, hun er (en) kjærlig Sjæl — men."

15. Juni. „Sov usædvanligt godt, efterat have bedet min Gud oplyse mig, om jeg tog feil. Drømt godt. Et lille Barn laae paa sin Moders Skjød, jeg syntes det var i Ørsteds Huus. Læg Dit Hoved i Moders Skjød og se med mig ind i Solskinnet, og jeg gjorde det glad. Da jeg vaagnede, syntes jeg at have seet Læren fra mit Standpunkt, nu finder jeg, de Andre kunne ogsaa udlægge det fra deres."

18. Juni. „Gik i Haven, følte mig forstemt. Mange Aar har jeg ikke at leve, hvorfor da give disse Dage hen; hvor jeg føler mig forstemt, saa heller *selvstændig,* uden Afhængighed at nyde, hvad der er tilbage, døe før Slægten glemmer mig og min Natur-Virksomhed; hvad jeg opnaaede at see hyldet, vil af ny Slægt glemmes eller kritikakles. Godt at sove uden Drømme, uden at vide om

at have været til og dog skrækkeligt, forfærdeligt, døe, forsvinde. Det sukker jeg, som fik mere Lykke end Millioner. Kan det tilgives og glemmes som jeg selv her."

19. Juni. Føler mig ikke vel; glæder mig til Intet mere. Læser om Aftenen paa mit Værelse, før jeg lægger mig; iaften Historier i „Aftenlæsning"; de var saa piquante, at mine syntes mig Sukkervand."

24. Juni. „Fru *Scavenius* har ret i de sidste Dage viist sin kjærlige Sjæl og sit venlige Sindelag for mig."

26. Juni. *Andersen* forlod Basnæs og tog til Holsteinborg.

27. Juni. „Efter Frokosten kjørte jeg med *Grevinden* ud til en syg, værkbruden Bondepige, som i sex Aar har ligget tilsengs; hun havde et lille Værelse, ikke større end en Kahyt, med et Vindue ud til Skoven; der var to Stole, et Skab og en Kakkelovn, en lille Bogreol over Sengen, som havde rent, frisk Lagen. Jeg læste Slutningen af „Noget" og „Pigen, som traadte paa Brødet". Huuskonen og hendes Datter, begge to med rigtig skikkelige Ansigter, lyttede til; den Syge vilde kysse min Haand til Tak, jeg lovede hende et Portraitkort."

29. Juni. *Andersen* læste nogle af sine Eventyr op for Tyende-Personalet,

„selv Havekonerne og Stalddrengene vare med ... Skrevet idag paa *Lykke-Peer*."

30. Juni. „Læste første Gang Begyndelsen af Lykke-Peer, som jeg hele Dagen havde skrevet paa, saa at jeg havde Hovedpine.“

3. Juli. Andersen forlod Holsteinborg. Paa Vejen til Sorø faldt den ene Hest i Grøften, og *Andersen* havde Besvær med at komme af Vognen;

„var Hesten løbet, kunde jeg have kommet slemt tilskade. Kudsken bad mig løsne Skaglerne, jeg bar mig meget keitet ad, forstod det ikke og frygtede for, at Hesten skulde sparke mig i Ansigtet; tilsidst kom jeg dog derefter og løb saa afsted for at faae Hjælp.“

At *Andersen* ogsaa ved denne Lejlighed var bleven sin Sædvane tro, at indfinde sig paa Stationen længe før Togets Afgang, fremgaar af, at han, trods den indtrufne Forsinkelse, kom tidsnok til at tage med Toget.

„Jeg sad i en første Klasses Vogn og var Gud taknemlig, at jeg var sluppet saa vel.“

I de følgende Dage skrev han flittigt paa Lykke-Peer.

7. Juli. Andersen besøgte os i Aalsgaarde ved Hellebæk og læste for os, hvad han havde skrevet af Lykke-Peer. Han var meget misfornøjet med Blæsten og skrev nogle Dage senere (fra *Henriques'* Landsted, Petershøj, hvor han opholdt sig en halv Snes Dage) i et Brev til min Moder:

„Jeg udtalte til Fru *Bille* min Vrede mod det ødelæggende Hellebæk (tre Aar i Træk er jeg kommet forkjølet derfra), det bør døbes om til Feberkysten, Dødsseilerens Rhed, Vindenes Hjørne,

Doctorernes Levevei, det sjællandske Grønland — nu kan De vælge! Jeg lyser min Vrede over Egnen og dens aabne Kjøretøi og skal ved Leilighed, naar jeg skriver et Eventyr om Feberen og hendes Søstre, henlægge Scenen, hvor den er lagt af Vorherre, og hvor desværre flere af mine Venner have lagt sig paa Landet."

18. Juli. „Skrevet paa Slutningen af Peer."

19. Juli. Andersen tog Ophold paa „Rolighed" hos Melchiors.

21. Juli. „Brev fra *Mathilde Ørsted;* det er idag 50 Aar siden at hendes Fader opdagede Elektromagnetismens Kraft . . . Besøgt Fru *Heiberg;* hun fortalte mig, at siden *Valgerdas* Opførelse havde der været (fra *Hertz)* et noget spændt Forhold; han havde antaget, at den *Døve* i Valgerda var møntet paa ham."

7. August. Andersen sluttede Renskrivningen af Lykke-Peer.

11. August. „Fru *Melchior* fortalte, at Digteren *Ibsen* var idag til Middag hos *Carl Bloch*, og yttrede Forundring over, at jeg ikke var budt med. Jeg kom i ilde Stemning ved Tanken om, hvor lidt Bloch har været opmærksom mod mig. Ikke sagde [han] mig sin Forlovelse, mens jeg var hans Fortrolige forud, alt det Vrøvl om hvem der skulde kjøbe mit Portrait, medens han malede paa det. Jeg blev senere i Humeur igjen."

16. August. „Jeg er gnaven, forstemt. Kamp og Blod læser man kun om."

18. August. *Andersen* befandt sig meget ilde og havde navnlig stærke Smerter i Underlivet. Det synes, at hans Sygdom paa denne Dag indtraadte i et nyt Stadium.

„Læst ud „Per Gynt", det er som skrevet af en gal Digter, man bliver selv forstyrret ved at læse i denne Bog. Versene ere heller ikke gode, der er noget sygeligt vildt i det Hele. Kjed over at have læst den, da *Ibsen* kommer her første Gang i Aften, jeg har aldrig seet ham, han holdes for ordknap og mørk . . . Efter Bordet kom han med *Bloch*, han gjorde et godt Indtryk. Han talte venligt og godt, vi syntes Alle om ham."

21. August. „Jeg læste af „Lykke-Peer", *Ibsen* fandt det saa poetisk."

26. August. „Læst for *Rasmus Nielsen* Begyndelsen af min Lykke-Peer; han syntes, at jeg havde brudt en ny Retning, mellem Eventyr og Roman."

27. August. „Læst i over to Timer, færdig med Lykke-Peer. *Rasmus Nielsen* lykønskede mig særdeles til dette Arbeide."

28. August. „Underlig trykket Stemning, som om noget Ondt forestod mig . . . *Jonas Collin* ikke elskværdig. Han haanede Professor *Nielsens* Ord til mig om Lykke-Peer, at jeg ved den havde brudt en ny Bane."

1. September. „Saa triste Efterretninger fra Krigen, at jeg ikke gad gaae ind at læse Lykke-Peer for *Emil Hartmann*."

3. September. „Jeg er saa opfyldt af Begivenhederne (Sédan), at jeg troer at drømme."

5. September. „Mit Humeur forfærdelig trykket, ikke Lyst til Noget, Alt seer sort ud. Her er eensomt og kjedeligt herude idag synes mig . . . Til Aften var *Tetens* her; vi talte om Spaadommen, der langt tilbage er givet om Napoleons Dynasti, der skulde styrtes 1870 i September. Vi kom ind i Overtroens og den høiere Styrelses Sphære. Jeg fortalte om hvad jeg kalder Tilfældets Poesi."

6. September. Idag for et Aar siden stod min Fest her i Kjøbenhavn . . . Jeg føler mig trykket og forstemt.

Andersen aflagde Besøg i Frøken *Zahles* Skole og læste der et Eventyr op.

„Jeg gik glad bort, fordi jeg havde ret passende i Dag just aflagt dette Besøg." [1])

9. September. „De blodige, rystende Efterretninger ikke til at udholde."

10. September. „Det er med Paven som med Fiskerens Kone i Eventyret; hun vil tilsidst være den gode Gud, og da sidder hun i Muddergrøften. Paven vil være ufeilbarlig, og — snart sidder han slaaet og forladt."

19. September. Efter to Maaneders Ophold i det Melchiorske Hus flyttede *Andersen* til „Byen" (Tordenskjoldsgade Nr. 17 hos Frøknerne Rosing).

„Tilfreds med mit nye, ret hyggelige Logement."

20. September. „Hold i høire Bryst. Føler

[1]) Aaret forud havde Andersen som tidligere omtalt faaet et Sølvskræppeblad som Gave fra Eleverne.

mig meget ene efter at være kommet fra Familielivet hos Melchiors."

21. September. „Hjemme, efter at have seet $1^1/_2$ Act af *„Barberen"*, tænkte jeg paa *Læssøes* Ord, at min Stue var et heelt Eventyr med Minder fra forskjellige Tider. Jeg tænkte iaften paa at give en Fortælling *fra en Pebersvends Stue* og lade Meubler, Billeder og Nips fortælle hans Historie."

22. September. „Pigen taget mod Indbydelse til Middag imorgen, men glemt hvem det var fra; hun mente, jeg kunde tænke mig det, det var Nogen, som kjendte mig saa godt."

30. September. „Saae paa Casino en *„original"* Vaudeville af Bøgh, „Tak!" [1]) *Siesbye* sad foran mig og sagde, at den naturligvis var laant fra Udlandet, han kjendte den tydske Original."

Andersen var altid meget mistænksom med Hensyn til Erik Bøghs Originalitet som dramatisk Forfatter.

1. Oktober. „I *Dagbladet* stod et Stykke fra *Bournonville*, at „Liden Kirsten" ikke var forkortet af økonomiske Grunde; dette var urigtigt refereret, jeg vidste af Kapelmester *Paulli*, at *Berner* ikke vilde give den Udgift til Dandsepersonalet, og at Stykket derfor var lagt hen. Da jeg gik ud, mødte jeg tilfældig *Paulli*, der gjentog sin Yttring, *Bournonville* gik forbi. „Vi tale om Dig," sagde jeg, „og om det Referat i Dagbladet, det er ikke correct;" han holdt paa, at det var saa, og at det

[1]) Vaudevillen „Tak".

kostede Theatret lige saa meget som før, men nu var Stykket blevet afrundet ved ham, saa at Folk gjerne saa det, og det vilde holde sig i 20 Aar. Til Frokost læste jeg Lykke-Peer ud hos *Hartmann* og talte da om „Liden Kirsten". *Hartmann* var forvisset om, at *Bournonville* var vidende om, at det blev forkortet, forat der ikke skulde betales et større Folke-Antal deri, og jeg bad ham gaa til *Bille* imorgen og fortælle hele Sagen."

13. Oktober. „Tungt Humeur, betaget af Rædslerne i Frankrige, en Forudfølelse af noget Lignende herhjemme, eller at mig selv venter snart en stor Ulykke."

15. Oktober. Andersen skriver 21de.[1])

„Nerveus, svækket, febril, fordi jeg skal læse i Studenterforeningen . . . Fru *Ørsted* og *Mathilde* besøgte mig i Tordenskioldsgade, jeg blev overrasket ved at se den gamle deeltagende Veninde, men blev mere nerveus. Krigen i Frankrige overvælder mig, fixe Ideer pine mig, jeg kan blive gal, ideligt oprulle Rædslerne i Frankrige for mig, som jeg skal gjenleve dem, see mig gjennemboret af Bajonetter, Byen brænde, Venner døe, eller at jeg kastes i Fængsel, saa jeg drømmer derom."

Da *Andersen* kom hjem efter at have læst i Studenterforeningen, skrev han:

„Jeg var nerveus og dingelbenet. Jeg blev hilset med Bifald, saasnart jeg traadte ind i Salen; jeg

[1]) I den følgende Del af Dagbogen hersker der nu og da betydelig Konfusion i Dateringen.

læste „Oldefaer“ og fik stort Bifaldsklap, lige saa for det næste Stykke, „det Utroligste“. Nu læste jeg de fire første Kapitler af „Lykke-Peer“, og man klappede meget stærkt saa længe jeg var i Salen. Fuldkommen vel, da jeg kom hjem.“

16. Oktober. „Jeg er nerveus og snurrende i Blodet . . . Gik i Theatret til første Akt af Lohengrin, men havde ingen Ro. Da Slaget ved Sédan hørtes og Napoleons Fangenskab, var jeg saa betaget, det var som en Drøm, jeg ventede at vaagne fra. Mange Dage gik jeg i altid Tryk og Tanke om den forfærdelige Krig, saa fulgte en Slaphed, nye Tanker løftede sig; endnu er jeg i den og i Svingninger af Rædsel og Angst, jeg kan ikke lade være at læse Aviserne, og jeg lever ind i hvad jeg læser, fornemmer mig midt deri, der kommer en Angst over mig, en Forfærdelse, Krigens dræbende Lokomotiv ruller frem ogsaa over os, jeg fornemmer, at der vil komme et saadant . . . Wagners Lohengrin kunde iaften ikke løfte mig, jeg løb fra Theatret strax i anden Akt; hvad er skeet idag eller skal foregaae imorgen? Jeg har en forfærdelig Betagelse.“

17. Oktober. „Mit Sind er overvældet, jeg tænker ideligt paa de Rædsler, det franske Folk prøver, de Døds-Lidelser, den tydske Soldat prøver. Herre, min Gud, hvor kan dog et Kongehjerte udholde Sligt! Hvor jevnt og hjertensgod talte han engang til mig, og hans Dronning sagde: „Er jeg ret bedrøvet, læser jeg Andersens Eventyr og føler mig trøstet og forfrisket“.“

19. Oktober. „Hele Natten laae jeg febril, først i Morgenstunden sov jeg, følte mig syg . . . op ad Dagen bedre. Krigen er ved at føre mig ind paa Vanvidet, jeg tør ikke udtale mig til et eneste Menneske derom.“

Om Aftenen var *Andersen* i Theatret og saae „Villars Dragoner“, som han ikke syntes om.

„Det kaldes Bournonvillars Dragoner. Gik derfra, idet jeg saa *Bournonville* nærme sig mig. *Brosbøll* var ivrig Klapper, han har ikke Smag.“

26. Oktober. „Modtaget fra *Ten-Kate* hans Oversættelse af „Billedbog uden Billeder“, given paa Vers . . . Nerveus Brevskriven og Ikke-Afsendelse . . . Ærgerlig over den daarlige Opvartning hjemme, Ilden ikke brændt. Pigen kom ikke, jeg ringede infernalsk, nu bagefter gjør det mig ondt for hende, hun er dog flink og venlig.“

29. Oktober. „Forstemt, lidende, Krigsbegivenhederne betage mig; i min Livstid er ingen Fremtid.“

28. Oktober. „Et Brev fra Svendborg, om jeg vilde komme der og læse der i Vinter; et dristigt Forlangende; 20 Rdlr. vilde Reisen koste, forkjølet vilde jeg blive, tage over Bæltet i den kolde Tid.“

31. Oktober. „Mit Sind hele Dagen uendelig trykket, Lede for Livet, mæt af Dage. Satan hvisker mig ondt i Øret. Krigen slaar mig ihjel.“

2. November. „Meget nerveus og skjørnet i Blodet. Igaar stod i „Fædrelandet“ et Stykke mod *Ludvig* (skal være *Vilhelm*) *Møllers* nye Maaneds-

skrift[1]) og Beklagelse [over], at *Hauch* og *Andersen* kunde levere til et saadant. Nu hører jeg, at den ubillige Anmeldelse er af [Rudolph] *Schmidt* og da vistnok Brødnid. De unge Poeter ere irriterede, et Uveir trækker op mod *Schmidt*. At man i disse alvorsblodige Tider kan kjævles, hvor underligt!"

7. November. „I Theatret blev jeg irriteret ved, at *Brosbøll* satte Sangerinden, Jomf. *Andersen* over *Jenny Lind*, sagde at Jomfru A. var mere sympathetisk o. s. v."

10. November. „Fik fra *Reitzel* de fire første Exemplarer af Lykke-Peer, rødt indbundet og forgyldt, men jeg maa ikke udlevere dem før imorgen; da omsendes Bogen, ogsaa Lotteriet trækkes, mon jeg selv da der er Lykke-Peer? . . . Hos *Melchiors* til Middag fortalte *Carl Bloch* mig, at *Orla Lehmann* ikke havde holdt af mig, ikke talt godt om mig og ikke forstod at vurdere mig: „Alle de fra tidligere Tid have staaet for nær og ikke kunnet see Din Betydning." Det forstemte mig; jeg kom i Theatret, hvor *Brosbøll* og *Gerson* saae iskolde paa mig, ønskede vist, jeg var lagt i Jorden. Jeg er mæt af Dage — — iaften." [2])

11. November. „Følt mig trykket og kjed af Livet."

14. November. „Brev fra Fru *Heiberg*, at hun var vis paa sin Propheti for Lykke-Peers Lykke.

---

[1]) „Nyt dansk Maanedsskrift" redigeret af Vilhelm Møller udkom 1870—74.

[2]) Denne ypperlige lille Tankestreg viser, at Andersen ikke var uden Selvkritik og at han navnlig ikke var blind for, at saadanne Stemninger hos ham ikke havde stort at betyde.

Alle overvælde mig med Tak for Bogen. Nogle synes bedst om den første Halvdeel, Andre om den sidste. *Theodor* sagde: „Hvor de lyve Allesammen, jeg gider ikke læse det Skidt“.“ [1])

19. November. „Thorwaldsens 100-aarige Fødselsdag. Jeg var uvis med mig selv og nerveus, om jeg skulde vove mig ind i Ridehuset“ (hvor der i Dagens Anledning var Fest). „I det sidste Øieblik, da Festen begyndte, bestemte jeg mig dertil, men holdt mig tilbage. Snart kom flere af Ordens-Marskalkerne og vilde have mig frem, endelig lod jeg mig føre og kom til at sidde ved Frøken *Zahle.* Jeg blev varm og nerveus, følte mig indeklemt; Slesvigeren *Krüger*, som var kommet hjem fra preusisk Fangenskab, stod i Sidegangen; jeg sagde til en af Festmarskalkerne *(Krohn):* „De har givet *mig* en Plads, men her staaer en Mand, der bør sidde, thi *han har altid staaet for os,*“ og jeg viste ham *Krüger*, som han strax gik hen til for at byde ham en Plads. Denne modtog den dog ikke. Bange for Trængselen holdt jeg mig tilbage fra Processionen, til de sidste gik. Hvor langsomt! Vist en Time løb jeg frem og tilbage udenfor og stod da snart som den Allersidste i Toget; det var Malersangforeningen, som tilfældigt sluttede, med den kom jeg op ad Musæets Trappe. Anføreren bar en stor Krands med Indskrift paa Silkebaandet. „Vil De ikke for os lægge den paa Graven?“ sagde Bæreren. „Men jeg hører

[1]) Det er maaske overflødigt at bemærke, at uagtet Th. Collin kunde sige meget drøje Sandheder til Andersen, maa en Yttring som ovenstaaende opfattes som en Spøg, og som en saadan har Andersen ogsaa forstaaet den.

ikke til Deres Korporation," sagde jeg. — „De vil hædre os ved at lægge den." — „Det er venligt sagt af Dem, men jeg veed ikke, om de Alle have samme Tanke." Da blottede alle de Nærmeste deres Hoveder og hilsede mig. Formanden (jeg kalder ham, som bar Krandsen) sagde: „Det vil være os uforglemmeligt, at en Ven af *Thorwaldsen* har lagt vor Krands paa Graven." — „Jeg vil heller ikke glemme den Ære, De viser mig," og Taarerne kom mig i Øinene. Jeg lagde Krandsen paa Graven og listede ind i den en Bouquet fra mig selv, Fru *Melchior* havde sendt mig. Med blottet Hoved gik vi om Graven, jeg var bevæget, men det sygelige Mismod, det uendeligt Nedtrykte, ja den Opgivelse af mig selv, jeg (fik) fra Krigens blodige, forfærdelige Gang, Kanonernes raadende Vorherre (sic), der havde gjort mig idiot-forfærdet, gudløs, løftede sig; jeg var som vaagnet kraftig og sund af en Feberdrøm. Jeg tør ikke skjule paa disse Blade, at jeg følte saa meget i mit Liv beslægtet med *Thorwaldsen*, vor fattige Fødsel, vor Kamp og vor store Verdens-Erkjendelse. Jeg er tilvisse saa bekjendt i Verden som han, det vore Landsmænd nu ikke see, men vist er det; men han lever længere vistnok end jeg. Ja, jeg troer, mit Navn er nu mere kjendt Verden rundt end hans, men mit vil slukkes, hans vil leve. Er det Forfængelighed? Mon jeg engang skal vide det. Herre, Herre! Er Udødelighed en Forfængeligs Drøm og vi kun Legetøi for Din Almagt! Herre, Skaber, *Fader*, slip os ikke!"

23. November. „Smerte i Ryg og Underliv . . . Besøgte *Bloch*, der talte med Ringeagt mod den hovmodige Adel, der dog saae ned paa os Kunstnere.“

24. November. „I Dagbladets Anmeldelse af Nyt Tidsskrift og af *Mads Hansens* Almanak ere flere Bidrag hævede frem, men ikke eet af mine Eventyr. Heller ikke ved Omtale af Casino, hvis Grundlæggelses 25-aarige Fest det er, bliver jeg skjønsomst nok nævnet. Min Buste er endnu ikke sat op igjen i Foreningen. Jeg ærgrer mig og ønsker at være rig nok for aldrig mere at gjøre nogen digterisk Gjerning. Jeg bliver snart glemt og blæst hen af den kommende Slægt. Forbi, forbi — og det bliver alle Historier.“

Om Aftenen var *Andersen* i Kasino til Festforestilling i Anledning af Jubilæet.

„Der var propfuldt til forhøiet Pris, Kronprindsen og Gemalinde. I Revuen af Stykker, som havde naaet 50 og derover Forestillinger, kom Storken fra „Meer end Perler og Guld“ og sagde et smukt Digt, der tydede paa mig, Publikum klappede særligt for det og for den lille 4aars Ole Lukøie. De to vare de eneste, der af de opførte Stykkers Udvalg fik Publikums Klap. Hvor underligt! „Meer end Perler og Guld“, som ogsaa „Ole Lukøie“, blev angrebet af *Erik Bøgh;* han skrev „Ole Lukøie eller Meer end nok“; det latterliggjorde mig og disse Arbeider, og nu oplever jeg, at han besynger og fremstiller disse, og de blive

de eneste ved første Forestilling af Publikum hilsede. Hvor betydende for mig; Jomfru *Larssen*,[1]) der fremstillede Kasinos Fee, tog sig særligt af Ole Lukøie, vistnok ikke for Digtningen, men for det lille fire Aars Barn, men jeg saae deri en poetisk Hyldest for min Digtning, Tilfældighed har sin Betydning. Denne Dag begyndte i Mismod og Nedbøielse, endte i en Slags Trøst og Ophøielse."

25. November. „Da jeg i Mørkningen gik ud at lukke den svenske Dame, som boer her, ind, kom deres lille Hund og nappede mig i Buxerne. Jeg blev vred og angst for at være bidt, kom meget ærgerlig til *Henriques* . . . Da jeg kom hjem [fra Kasino], stod en Blomst i en Potte og Vers fra den lille Hund, som havde bidt; han vilde aldrig gjøre det mere . . . I Foreningen, saae jeg igaar og idag, er taget bort flere af de andre Buster, altsaa er det ikke nu min alene, og da er der Intet at sige . . . *Nicolai Bøgh* fortalte mig, at han paa Thorwaldsens Hundredaarsfest stod i Grønnegade og hørte to Borgere tale: „At en saadan Mand er født i et saa lille Huus, han fik Besøg af Konger. *Andersen* er ogsaa nok en stor Mand, nogle siger, at *Øhlenschläger* er større, men ham forstaaer jeg ikke saa godt, *Andersen* kan jeg forstaae; han faaer nok ogsaa en Hundredaarsfest." — „Ja, det bliver da ovre i Odense, og det bliver billigere med Illuminationen, det er meest een Etages Huse." — „Men saa kunne vi jo ikke gaae til hans Grav." — „Ja den veed jo Ingen, hvor den bliver"."

[1]) Nuværende Fru Oda Nielsen.

27. November. „*Collins* taget til Hellebæk, *Henriques* og *Melchiors* til Bryllup; jeg maa da idag tye til Restauration. Iaftes første Anmeldelse af Lykke-Peer; det var da Fædrelandets, skrevet af *Winkel-Horn;* han regner den til mine svagere Arbeider, og at Ideen er forfeilet, da Lykke-Peer ikke bør døe, idet han netop indtager sin Plads; særligt dvæles ved hvad Anmelderen ikke synes om, og saa sagt mig et Par Complimenter som stor Eventyrdigter, dog ikke med min Ungdoms Kraft og Genialitet, jeg er blevet ældre! — Det er den første offentlige Hilsen og Tak for Lykke-Peer. Der var dog Charakterer i Bogen, der nok fortjente at fremhæves, Meget, der nok kunde have fortjent Tak. Skidt med det hele! „Fædrelandet" er aldrig nogen særlig Ven eller Beundrer af mig; den har sin Klik! . . . Blev hjemme den hele Aften. Utilfreds."

28. November. „Jeg er ikke glad og har dog Grund [til] at udbryde: Tak, gode Gud, for Alt, hvad Du forundte mig! Mine Skrifter ere som oftest angrebne strax og senere løftede høit. Nu behandles jeg af „Fædrelandet" som den russiske Præst, der skal have Prygl: først kysses han paa Haanden, saa trækker man Kjolen af ham og banker ham, derpaa faaer han igjen sin Hædersdragt paa og et Haandkys, men Pryglene har han."

29. November. „Føler mig forbitret og vred paa „Fædrelandets" Kritik over Ole Lukøie."

Andersen mener „Lykke-Peer."

„Jeg kunde have Lyst at opgive at skrive. Var jeg rig og ung, vilde jeg leve for at kryste Livet. Aandens Glæder ere ikke store! Krop skal dertil! . . . Idag kom paa Gaden en ung Pige og spurgte: Er De Digteren *H. C. Andersen*? Vil De skrive mig en Historie om en Sporvognshest? Det er en gammel hvid Hest, De kan see den ude paa Vesterbro, den kan ikke trække mere, og dog løfter den Hovedet og løber med."

3. December. „I „Heimdal" staaer, at man smiler og bliver rørt ved Lykke-Peer, men der er ingen Staal i ham; han gjør blød, og vor Tid bruger ikke det Bløde, men det Haarde; man lægger Bogen bort og siger: Hvad kommer den os ved. — Aladdin af Øhlenschläger kom i rette Tid og i Skjønheds Fylde. Jeg blev ikke nedstemt ved denne Kritik, men haard i Sindet."

4. December. „Læste hos *Reitzel* en meget venlig Anmeldelse af Lykke-Peer i „Illustreret Tidende" for idag. Den løftede lidt Humeuret."

15. December. „Til Aften gratulerede *Brosbøll* mig til en ganske glimrende Anmeldelse af Lykke-Peer, der iaften staaer i „Berlingske Tidende". Jeg læste den, venlig var den, men dog ikke saa glimrende, som han omtalte den."

17. December. „Gik i Theatret; *jeg* kom betids nok til at faae Plads, *Hartmann* ved Ouverturens Begyndelse. *Thiele* mente, han kunde sidde hos os, tre paa to Pladser; jeg fik kun det ene Laar til at sidde, var nerveus og reiste mig; *Hartmann* var kjed derover, men beholdt dog Pladsen, da

jeg vilde gaae. Jeg kom imidlertid i mere heftigt Humeur, som var Uret. Tænkte paa den ilde Behandling, Hr. *Rosenberg* tillod sig, og Poeten, Bulbideren, Øgenavngiveren *Ploug* havde optaget. Forstemt kom jeg hjem, fandt igjen en Bog tilsendt mig fra Brødrene *Krohn;*[1]) deres Hjertelag for mig slog en mild Accord i Sindet."

19. December. „Meget nerveus, kunde neppe magte at gaae til og fra Posthuset, mine Hænder rystede, saa jeg var geneert derved hos *Melchiors*, hvor jeg spiste Frokost, og ved Middagsbordet hos *Collins*, tænkte paa at blive lam eller apoplektisk . . . Da jeg kom hjem, fandt jeg „Børnenes Musik", tilegnet H. C. Andersen. Det fornøiede mig."

22. December. Følte mig svækket i Benene og med Tendens til at gaa forover . . . *Bille* gav mig at læse et Aftryk af hans Anmeldelse imorgen om Lykke-Peer; jeg blev blød og bevæget ved den venlige Omtale og den Stræben efter at sætte mig i det bedste Lys."

26. December. „Iaftes begyndte jeg Læsningen af Bjørnsons . . .[2]) Den trættede mig, den er skrevet uden Riim og Gjennemarbeidelse, som en Digter kan nedskrive sine Syner, men de skulle udarbeides; der er noget saa taageagtigt, Menneskene selv taageagtige som Dampe fra opkogte gamle skrevne Saga-Skind."

---

[1]) Børnebogen „Peters Jul".

[2]) Titlen erstattes af en Række Prikker. Saaledes bar Andersen sig jævnligt ad, naar han ikke huskede et Navn eller ikke gad erkyndige sig om, hvorledes det stavedes. Det Arbeide, han her taler om, er „Arnljot Gelline".

31. December. „Nu sidder jeg ene i min lille Stue, der er blevet varm, ene som paa Juleaften, Nytaarsaften. Tak, o Herre for det meget af Godt, Du gav mig i dette Aar. Penge rigelig og en ny Digtning. — Blodfyldt forfærdelige Aar 1870!"

1871

4. Januar. Om Aftenen var *Andersen* hos Kronprindsen, hvor Kongen, Dronningen og andre af den kongelige Familie vare tilstede. Han læste nogle Eventyr og var glad over den Hjertelighed, der vistes ham.

5. Januar. En ung svensk Komponist, der i længere Tid havde været Gæst i det Melchiorske Hus, havde skrevet et Brev til Etatsraadinde Melchior og tituleret hende: „Kjære Fru Dorthe."

„Saaledes troer jeg ikke at kunne skrive til en Dame, selv om jeg kjendte hende meget længe. Fru *Drewsen* kunde jeg aldrig skrive til „Kjære Fru Ingeborg", og vi to ere dog som Søster og som Broder."

6. Januar. „Sidder til Aften i min varme Stue og tænker, som hele Tiden i Theatret, paa al den Rædsel og Jammer, der raader i Frankrige; jeg er overvældet deraf. Gud! hvad skeer i denne Time og den Dag, som imorgen ruller op! Herre, Forbarmelse! Hjælp dog! Fred og Velsignelse!"

9. Januar. *Brosbøll* fortalte *Andersen*, at *Gerson*, hvis Drama „Metal og Papir" var blevet forkastet af

Theatret og ikke omtalt i Bladene, var „irriteret over den Lykke, Lykke-Peer gjorde." „Der er Mennesker," havde han sagt, „der kunne skrive hvad de ville, og det røgtes og berømmes, Andre skulle altid staae i Stampe." — „Er De misundelig paa *Andersen?*" havde *Brosbøll* spurgt. „Nej det var ikke Meningen."

11. Januar. „I Theatret første Opførelse af „Kongsemnerne". Fru *Heiberg* havde Æren af Arrangementet; der var for megen Musik, saa det blev næsten melodramatisk. *E. Poulsen* var fortrinlig, men *Wiehe* snart paa Kothurner, snart paa Sokker. Stykket bredt, men storartede Replikker faldt der. Det er det Bedste, jeg kjender af *Ibsen.*"

12. Januar. „Der rører sig hos mig Lyst og Trang til en dramatisk Digtning; mon den vil blive givet mig?"

12. Jauuar. „Gider aldeles ikke bestille Noget."

17. Januar. „Jeg har aldeles dovnet idag, dovnet som i Uger og Maaneder, naar kommer dog et Tanke-Blink."

19. Januar. „Det samme Befindende som de andre Dage, Benene tunge, Hovedet skiørt. Gik til *Reitzel*, fik Resten af Honoraret for Lykke-Peer (1000 Rdlr. er det Hele). For Eventyrene iaar faaer jeg 1200, det er gode Indtægter, og nu har jeg saa kort at leve . . . Opfyldt af Paris i Beleiring. Napoleon den første faaer maaske ikke Hvile i sin Grav, den knuses let af Bomber og Granater."

20. Januar. „Længsel efter at faae Idee til at skrive Noget."

21. Januar. „De Franske have gjort et Udfald igaar fra Paris. Gud i Himlen! End dog denne blodige Krig for de mange Ulykkeliges Skyld i begge Lande.“

26. Januar. Føler mig usædvanlig vel. Gud lad mig beholde denne Fremgang . . . Middag hos *Melchiors*, talte meget med *Ploug*, og som altid syntes jeg godt om ham Ansigt til Ansigt, men læser jeg hans Blad „Fædrelandet“, bliver jeg ærgerlig over den. Lyst til at give Folk Øgenavne, denne Færdighed i at kaste Grovheder.“

28. Januar. „Hjemme endelig i Stemning til et Eventyr om de Trægrene, jeg har sat i Vand, men der kom denne Gang endnu Intet paa Papiret.“

21. Februar. „Jeg lider af Gigt, eller er det Alderen, der virker . . . Da jeg forlod Sporvognen, kom en meget tilsløret Dame, som havde siddet i Vognen, greb min Haand og sagde grædende: Tak for den grimme Ælling!“

25. Februar. „Sølvbryllupsfest hos *Jerichaus*. Fru *Thoresen* tiltalte mig gjentagne Gange: „Høie Herre!“ Hun forsikkrede mig, at *Bjørnstjerne Bjørnson* holdt meget af mig. Hun talte varmt om *Ibsens* „Per Gynt“, som jeg ikke kan lide. Hun vurderede *Wergeland* høit.“

1. Marts. „Jeg havde iaften Anfald igjen af mine Vanvids-Phantasier.“

2. Marts. „Gud har givet mig Phantasi til Digtervirksomhed, men ikke for at blive Galehuus-Candidat. Hvad er det dog for fixe Ideer, som

tidt ryste mig?" . . . Laae og dorskede hjemme. Gik seent tilsengs, vaagnede og saae til min Skræk, det ene Lys stod endnu og brændte. Det er aldrig hændet mig før. Var jeg ikke vaagnet, hvad kunde da være skeet! Jeg, som til Latterlighed seer efter Ild og Lys, passer paa hver Svovlstik. Nei, den største Forsigtighed bliver overlistet ved Tilfældet."

3. Marts. Laae paa Sophaen og dovnede, plaget af fix Idee om Vanvid og Ulykke . . . Da jeg kom hjem (fra Theatret), var det som mit Sindssyge-Tæppe hævede sig . . . Den *preussiske Gesandt* og hans Frue have indbudt mig hos sig imorgen til stort Selskab; de ere høist elskværdige Mennesker, tale Dansk, og i denne Tid, hvor saa mangt et stærk Udbrud [høres], idet vi ere for det franske Folk, har han Intet bemærket, ikke, som Gesandten i Sverrig, bragt os i Kiv. Han er tilvisse klog og hjertegod; jeg lider ham og hans Frue. Saa gjerne kom jeg der — var ikke den ulykkelige Stemning hos os og for os. Jeg har troet ikke at burde afslaa den venlige Indbydelse af de mig velmenende Mennesker, min Tanke har phantaseret mig syg over dette Thema, men jeg gaaer derhen; det er en Sygelighed i min Sjæl, om jeg ikke gik. Om Krig og Seir bliver vel ikke talt."

4. Marts. „Gik ud til *Heydebrandts* slet ikke glad. Den amerikanske Gesandt sagde, at tog jeg til Amerika, det vilde blive et Triumphtog i Byerne. Jeg blev til henved elleve, og da jeg tog bort, var jeg saa glad over at have været der,

følte al Tyngde om Hjertet løftet. *Heydebrandt* og Frue ere høist elskværdige gode Mennesker, som man ret maa holde af; de lyse Menneskehjertets Glæde ind i Krigens Bitterhed."

5. Marts. „Benene ere den gamle Mands, Tænderne den Unges."

6. Marts. „Middag hos *Henriques* med Balletmester *Bournonville* og Frue. Han fortalte, at han til næste Aar vilde give en Ballet efter et Motiv fra mit Eventyr, „Den standhaftige Tinsoldat". „Et Børneeventyr" skulde Navnet være. *Krum* skulde være Soldaten og Frøken *Schiold* (sic) Dandseriinden. De skulde begynde som Legetøi, derpaa stige ud i Verden og gaae mange Prøvelser igjennem, men i disse vise deres Standhaftighed."

8. Marts. „Idag paa Veien til Fru *Ørsted* kom en lille Dreng hen til mig og takkede mig for mine Eventyr; jeg trykkede hans Haand, han fulgte paa den anden Side af Gaden et Stykke efter."

10. Marts. „Laae i febril Sved tilmorgen, følt mig nerveus og angst for den Ulykke, jeg synes bryder ud over mig."

Det som denne Gang havde fremkaldt *Andersens* nervøse Ængstelse var, at han Dagen forud havde modtaget Meddelelse fra et Firma i Lübeck om, at en Kasse med „Kortevarer" var afsendt til ham. *Andersen* forstod ikke Betegnelsen, og skønt han baade af Etatsraad *Melchior* og andre fik beroligende Oplysning, var hans Fantasi kommen i Bevægelse, og han frygtede, at det var „noget Ondt, sendt mig fra Uvenner." Da Kassen ankom, viste det sig, at den indeholdt en Læsepult fra Boghandler *French* i Leipzig.

12. Marts. „Idet jeg gik (fra Kasino), kom jeg til at støde meget let, næsten kun berøre, med Stokken en Mand, saa let, at jeg ingen Undskyldning gjorde; men da jeg kom ud, fik Phantasien Overhaand, jeg fik igjen en Vanvids-Idee. Jeg er paa Veien til Galehuset, føler jeg. Jeg kom igjen en kort Tid i min daarlige Liden; jeg maa vist tale med en Læge, men hvilken? En som har Forstand, der kan lyse ind i mit sygelige Sind.“

26. Marts. Til Middag hos Kongen. *Andersen* førte Prindsesse *Thyra* tilbords. Kongen var meget elskværdig mod ham og drak et Glas med ham. [1])

„Jeg følte mig særdeles feteret.“

28. Marts. „Da jeg kom hjem (fra Theatret), var min Naboerske, Kammerherreinde *W*... reist; hun havde [ikke] lagt Kort eller givet Hilsen, og da *hun* kom, gav *jeg* Kort til hende og Søn. Hun hører saaledes ikke til dem, der har nogen Slags Opmærksomhed eller Velvillie for mig.“

1. April. „Fik et Brev med tydsk Udskrift „Herrn Andersen“, og som ikke var frankeret tilstrækkeligt, saa det skulde betales med 14 Sk.; jeg viste det bort, da der hverken stod H. C. Andersen eller Etatsraad eller Digter, jeg antog, at

---

[1]) En lille Anekdote, som Andersen har fortalt mig, kan maaske her finde Plads. Ved et Taffel hos Frederik VII. havde Andersen fyldt Vand i sit grønne Rhinskvinsglas og var i den Tro, at Ingen havde bemærket det. Lidt efter kom en Lakaj til ham med den Besked, at Kongen vilde drikke et Glas med ham. Andersen rejste sig, hævede sit Rhinskvinsglas og vilde tømme det, men i det samme satte Kongen sit Glas haardt i Bordet og raabte: „Naar man drikker med sin Konge, saa snyder man ikke.“ — „Deres Majestæt!“ svarede Andersen, „Naar jeg drikker Vand med min Konge, saa bliver det til Vin.“ — „Det var sgu godt svaret,“ raabte Kongen, „saa skal Du slippe for videre.“

det ikke var til mig; senere kom igjen de taabeligste Phantasier om hvad Indholdet kunde være, at der laae maaskee noget Ondt deri, disse Griller, som imellem komme i min Hjærte (ɔ: Hjerne), naar der viser sig det Mindste, der er uklart. Op ad Dagen kom Postbudet igen og bad mig i sin Principals Navn at aabne Brevet; det var til mig fra en Dame i Haarlem. Hun vilde udtale sin Beundring for min „Genius“ . . . Mit Hjærte opfyldt af Tak til Gud for alt det mig forundte Gode i det henfarne Krigens blodige, forfærdelige Aar.“

2. April. „Saa er jeg da 66 Aar . . .“

Middag hos *Henriques*, som udbragte *Andersens* Skaal.

Jeg sagde i min Tak, at jeg var et Lykkens Barn, altid vare Menneskene komne mig deeltagende imøde, og eftersom Gud kaldte de Ældre til sig, voxede en ny Kreds, som lige saa trofast sluttede sig til mig. Redacteur *Bille* udbragte en Skaal for mine ældste Venner, som havde forstaaet at trænge ind i mig, nu var det saa let for de nye tilkommende. *Høedt* var aldeles taus.“

5. April. „Da jeg i Formiddags kom ud fra Studenterforeningen, blæste ned paa Fortouget fra Huset lige over for to store Teglplader af Taget; de sprang i mange Stykker; var jeg kommet paa den Side, var jeg dræbt.“

6. April. „Ikke i Humeur, Fornemmelser i

Maven, tænkt paa Døden; den bliver mig, tænker jeg vis i dette Aar."

13. April. „Iforgaars skrev jeg Cantaten til *Melchiors* Sølvbryllup og leverede den til Komponisten *Hägg*."

16. April. Andersen besøgte Digteren *Hauch*, som interimistisk boede i Stueetagen hos Frk. *Rosing*, medens hans Familie var i Hellebæk.

„Den gamle Mand stod paa sit Træbeen og pakkede ud af en Kuffert. Det halve laa paa Gulvet. Han syntes glad ved, at jeg boede her endnu, glædede sig til at komme imellem op og tale med mig, yttrede sig om Lykke-Peer, som han endnu ikke havde talt til mig om, at jeg var et forunderligt genialt Barn, og jeg vilde altid blive et Barn og det ind i Gudsrige."

23. April. „Jeg føler, den gamle Mand gaaer ind i mig; iaar har han faaet sin Begyndelse, jeg lever heller ikke diætisk, mange Retter Mad, forskjellige Vine, ikke Ro nok."

28. April. „Pusler, om Gud vil, iaften sidste Gang i dette kolde, urolige, snevre Huus, hvor jeg nu har været fra 20de Sept. 1870 og betalt fra 1ste Sept., altsaa i otte Maaneder. Idag kom en Jomfru og vilde, jeg skulde læse hendes Digte. Hun sagde, hendes Hjerte bankede ved at hun talte med en Digter. Jeg sagde, jeg kjendte hende ikke; hun sagde: kald mig *Louise*."

29. April. „Kl. halv to var Alt i Orden; jeg følte mig saa glad ved at forlade et Sted, hvor jeg

havde (i en stræng Vinter, en trang Krigens Tid) følt mig saa trykket. Jeg tog over i Hotel d'Angleterre . . . Hvor var det som et Mareridt var endt. Jeg følte mig forynget, følte mig paa Reise, følte mig tilbage i den yngre Tid; der var saa deiligt, vid udstrakt Udsigt over Torvet, ind i Nyhavn og gjennem Store Kongensgade."

3. Mai. Andersen var til Formiddags-Koncert hos Dronningen.

„Der var af de Fornemme kun de, som høre lige til Kongehuset, Grev *Danneskjold* og Frue, Grevinde *Dannemand* (o. s. v.) og — ja hvad hedder han nu, som kommer i alle Selskaber og for mig synes som de Blomster, der leies til alle Selskabssale, og dog er han ingen Blomst, jeg veed slet intet om ham; venlig og indtagende er han altid mod mig. Navnet kommer vel! ( ). I denne aabne Klamme sætter jeg det siden ind." [1])

5. Mai. „Middag hos Fru *Koch* med Maleren Roth (ɔ: *Roed)* og hans Datter fra Upsala, Fru *Nyblom*. Vi to talte om hendes lille Dreng, som jeg ved mit Besøg forærede „Engelen" efter Kaulbach, og Barnet døde kort efter. Jeg husker, at idet jeg gav Barnet Billedet, fik jeg en Angst, om det kunde tydes af Forældrene som Varsel (om), at den lille skulde døe."

7. Mai. Andersen reiste til Grevinde *Moltke* paa Espe.

---

[1]) Klammen blev aldrig udfyldt.

10. Mai. „Her skal være Spøgeri i Værelset paa Gangen lige over for mit. En Datter eller Kone af Grev *Horn*, hun har været Fru *Scavenius'* Lærerinde, spøger og søger der efter Papirer.“

Andersen tilbragte her — som næsten altid, naar han var paa Landet — en Del Tid med at binde Buketter, især af vildtvoksende Planter, til Stedets Damer. Han havde Smag og Sands derfor, men vidste det godt selv og koketterede lidt dermed.

11. Mai. Rejste til Basnæs.

12. Mai. „Sovet noget uroligt, først en uhyggelig Drøm, derpaa en lys, genial Drøm, som jeg Intet husker af“. — Jeg sad og talte til 10“ (ɔ: til Kl. 10).

24. Mai. Andersen var alene hjemme paa Basnæs, de andre vare tagne til Espe. Begyndt paa „*Tante Tandpine*“. — I al den Tid *Andersen* var paa Espe og Basnæs skriver han intet om sit Befindende, hvilket ellers omtales hver Dag. I Tiden før han rejste fra Kjøbenhavn, led han meget af Slimhoste, og han drak hver Aften en halv Flaske Rødvin.

25. Mai. Andersen havde læst første Del af „Ivar Lykkes Historie“ af *Paludan-Müller* og fandt den „bedre end dens Omtale“.

„Begyndt paa anden Del. Skildringen er nu aldeles usand og kjedelig.“

28. Mai. „Jeg er træt og søvnig, ikke glad; der kommer ingen Pintseflammer over mig, ingen Lyst eller Tanke om at flyve ud.“

1. Juli. „Skrev *lille Pouls* Tale paa Vers til *Melchiors* Sølvbryllup . . . Følt mig poetisk stemt

og trykket til at skrive paa Historien om Tandpine. Maaskee 1ste Juni iaar er Aarets første Musa-Besøg hos mig. Velkommen!"

2. Juni. Andersen læste, som sædvanligt, højt om Aftenen for Husets Damer.

„Hunden Bob gjorde ideligt Spektakel, jeg blev ærgerlig og spurgte Fruen: „Det er virkelig Synd for de stakkels Hunde, at de skulle sidde og høre mig læse." Saa kom de ud af Stuen."

Andersen kunde ikke udstaa, at nogetsomhelst forstyrrede ham, naar han læste højt. Han blev utaalmodig, naar en Dør gik, rasende naar det ringede, holdt op, naar en af Tilhørerne hostede eller skrabede med en Stol, og han var ikke bange for at sige Ubehageligheder, naar han blev vred.

6. Juni. Andersen rejste til Kjøbenhavn, hvor Hr. og Fru *Melchior* modtog ham og førte ham til „Roligheed."

9. Juni. „I Tanken afrundet „Tante Tandpine".

10. Juni. „Ikke ret i Humeur."

(Lotteriet var blevet trukket, uden at *Andersen* vandt)

„Gaaer jevnlig ind til *Drewsens*, omtrent to Gange om Dagen. Hørte af Fru *Grove* om *Svend Grundtvigs* haarde Udtalelse om *Bjørnstjerne*, at nu skulde han gaae til Balletten og staae i bengalsk Flamme."

13. Juni. „Trykket i Sindet, Lyst til at flyve ud og ret føle Ungdomssind, men det skeer ikke."

14. Juni. „Bitter, ærgerlig, gnaven.“

Der havde været meget Vrøvleri med dem, der skulde synge „Kantaten“ til den forestaaende Sølvbryllupsfest; de vilde ikke synge den, naar Ordet ikke blev stavet med K. *Andersen* var bleven meget fornærmet, men havde dog tilsidst givet efter for ikke at forstyrre Festen — maaske ogsaa noget for ikke at risikere, at hans Kantate ikke blev sunget.

„Aldeles ikke glad; gid jeg havde Penge nok og var yngre; jeg fløi bort eller levede som jeg vilde, uafhængig af Alle; Egoister, Svaghedsbørn, som jeg selv, ere de Alle.“

15. Juni. „Brev fra *Bjørnstjerne Bjørnson* om at komme til Norge.“

17. Juni. Melchiors Sølvbryllup.

„Jeg bandt ialt 91 Bouquetter ... Festen yderst glimrende. „Jeg fremsagde et Digt til Børnenes Skaal . . . Skrevet for *Hägg:* „Studenten fra Lund“.“

22. Juni. „Omordnet til Sangstykke for *Hägg* Digtet om Liden Kirsten og Prinds Buris, det jeg kaldte „Ung Elskov.“

28. Juni. „Ikke i Humeur. Jeg gider Intet bestille, ikke engang give de Breve, jeg har færdige, til Posten.“

1. Juli. Tungt Humeur. Livstræt, og dog vil jeg ikke gjerne døe; jeg tænker imidlertid stadigt paa snart at skulle døe og har ikke Lyst til at bestille Noget.“

2. Juli. „Jeg har en stærk Kløe i Kroppen,

troer, at jeg faaer Kopper eller at der er anden Galskab i Kroppen . . . Slet Humeur, har ingen Livslyst . . . Iaftes lavede jeg Gaader paa Navnet *Lovise:*

Det Første har Klangen af et Smil,
Det Andet en Digters Gave.
Det Hele vil rammes af Amors Pil
Engang i Hr. Melchiors Have.

5. Juli. „Den ene Dag gaaer efter den anden, uden Afvexling, uden at jeg udretter Noget."

13. Juli. Andersen frygtede for Kopper og gik til Lægen *Wilken Hornemann*, der ikke havde Vakcine, men raadede *Andersen* til at gaa til den offentlige Vakcination i Phønix;

„det syntes mig dog ikke at være Stedet, saaledes allerede nu at søge Hjælp hos det Offentlige."

Han blev samme Dag vakcineret af Dr. *Wilh. Meyer.*

„Jeg føler mig saa beroliget, saa løftet og glad i Sindet."

14. Juli. „Dovner! Det er for galt! . . . Sendte et Digt til Boghandler *Westrups* Børneblad."

Vistnok „Spørg Amagermoer".

16. Juli. „Imorges Kl. 4 vaagnede jeg ved, at jeg isøvne kløede min Arm netop hvor Kopperne vare satte; jeg rev Saarene af og blev forfærdet, da jeg fik Angst for Følgerne, tænkte mig, at Armen vilde hovne op, at der kunde gaa Koldbrand i, og at den maatte sættes af, hvilket for mig vilde være

at døe en pinlig Død. Jeg foer ud af Sengen for at toe mine Hænder, at der ikke skulde sidde Vakcine paa og jeg gnide denne ind i Øinene. Jeg laae som i Dampbad og dertil ulykkelig over, at det var just hændet paa en Søndag, da jeg ikke traf Dr. *Meyer* i Byen og ikke veed hans Bopæl paa Frederiksberg. Jeg laae i Angst til henimod Kl. 7, da faldt jeg i Søvn."

19. Juli. „Følte mig sløv og syg; hver Gang jeg kom op paa mit Værelse fik jeg Lyst til at sove og lagde mig paa Sophaen, jeg blundede strax."

25. Juli. Andersen rejste til Helsingør.

26. Juli. Ved en Jernbanestation paa Veien til Jönköping „kom en ældre Dame af Stand ind til os, hun kjendte mig og satte mig som Digter høit over Dickens."

30. Juli. I Göteborg, hvortil *Andersen* var ankommet d. 28., var han til Middag hos Konsul *Warburg*.

„Der var indbudt Digteren, Journalisten *Rüberg* [ɔ: Rydberg], som iaftes har anmeldt min Ankomst her i Avisen; han havde et tildragende, roligt Ydre, vi talte om Livet hin Side Graven, og det var saa menneskeligt, fornuftigt. Mine Skrifter syntes han at kjende tilfulde ... Senere besøgte jeg Djurgården; der var nogle simple Folk, som jeg syntes uglegloede mig, de fandt mig ikke efter deres Smag, grinede som jeg fornam det i Granada, jeg blev ilde ved det, uagtet de her i Sverrig saae ud som kogte Kartofler."

2. August. Over Falköping gik Rejsen videre til Karlstad, hvor Hotelværten modtog *Andersen* paa Banegaarden og gav ham et udmærket Værelse med prægtig Udsigt.

„Det var saa, at jeg maatte tænke paa Solnedgangen ved Nizza . . . jeg følte mig digterisk stemt."

3. August. Andersen rejste fra Karlstad.

„Paa Grændsestationen hilsede en ung Toldmand paa mig: „De er vist Etatsraad Andersen, velkommen i Norge!" Jeg følte mig saa tilfreds."

4. August. „Klokken blev syv før vi naaede Christiania. *Bjørnson* var paa Banegaarden . . . Langt ude paa et smukt Landsted boede *Bjørnson;* hans lille Dreng stod i Porten og svingede Lommetørklædet, Fru *Bjørnson* løb mig glad imøde; der var mellem Damerne en Søster til *Welhaven* og Digteren *Lies* Kone. Stuerne vare venlige. Holbergs og Bjørnsons Buster saae jeg der, Blomster og Billeder. Udsigt over Fjorden."

4. August. „Kjørte med *Bjørnson* en Tour udenfor Byen. Under en religieus Samtale, som tilfældig udspandt sig, forstod jeg, at *Bjørnson* var Grundtvigianer og heldede meget over til det Katholske . . . Hjemme hos B. var de to Søstre til *Welhaven*, han selv er ulidelig sygdomspint og venter Forløsning i Døden."

6. August. Iaftes stod et særdeles velvilligt

Stykke om mig i „Aftenbladet“ . . . *Bjørnson* var meget hjertelig og meddelelig, fortalte mig om sit nye Sangspil „*Klokkerfamilien*“. Lagde med en anden Herre Plan til to Reiser, vi skulde gjøre sammen, og da jeg berørte, at det var for meget for ham at offre, sagde han: „Jeg kan det,“ og bad mig saa smukt at gaae ind derpaa.“

7. August. Bjørnson hentede *Andersen* til en Køretur til Egebjerg, hvorfra der var en prægtig Udsigt over Byen.

„Aldeles Fugleperspektiv“ . . . „Blev „*Du*“ med *Bjørnson* oppe paa Egebjerg.“

Stor Middag med *Bjørnson* hos den rige Fabrikant *Halvor Skou*, hvor Hertuginden af *Rokbroagh* bad *Andersen* om at læse et af sine Eventyr paa Engelsk.

„Jeg svarede, at jeg kunde ikke, men vilde læse paa Dansk et, hun kjendte; hun bad om den grimme Ælling. *Bjørnson* var henrykt over mit Foredrag.“

9. August „Jeg kørte ud til *Bjørnson*. Her var iaftes kommet Theaterdirecteur *Stjernström* fra Stockholm med sin Frue; de vilde gjøre med Touren til Ringerige; vi vare i to Vogne. Directeuren var en livlig Mand, sang Belmannske Sange, fortalte kvikt. Vi kjørte først til Sandvigen, hvor Hr. *Brodtkrok* [skal vist være Brodtkorb] der havde indbudt mig og mit Selskab [boede]; det var et Landsted tæt ved Fjorden. Dannebrog var

heiset, Lindetræerne blomstrede, her var en Duft af Gran og Birkeskov.“

Andersen læste paa Bjørnsons Opfordring to Eventyr.

„Vi kjørte nu ind i Fjeld- og Skovnatur. Endelig naaede vi Tyrifjord, der laa dybt under os. Vi kjørte forbi Præstegaarden, hvor Anna Colbjørnsen har boet og hvor hun ligger i Kirken. Der var et Portrait af Anna Colbjörnsen og hendes Mand; han havde et simpelt Ansigt, hun derimod saae deilig og storartet ud med prætige brune Øine. Overnattede ved Hönefos.“

10. August. Om Morgenen toge de med Banetoget til Drammen og derfra med Dampskib til Christiania.

Fru *Bjørnson* lagde sin Plaid under mig; hvor hun og hendes Mand dog ere velsignede og omhyggelige for mig. Directeuren sang og jublede, *Bjørnson* stemte i med, den ældste Søn *Bjørn* ogsaa. Veien var overordenlig deilig; først kom vi lige over Hønefos, siden saae vi paa Tyrifjord Taagen sænke sig ned i Vandet, den bevægede sig som et Luftbillede, nu fulgte Fos paa Fos. Floden bruste afsted, det var en altfor deilig paa Jernbanen forsvindende Tour.“

Da *Andersen* kom til Hotellet i Christiania, stod der en Kurv fyldt med dejlige Blomster paa Bordet, sendt fra en Ubekendt.

11. August. „Igaar ved Indseilingen til en lille By badede en Del Børn, alle Smaapiger; den

mindste tog sin Særk og viftede ud til os. I Spanien trak den Lille af Undseelse Særken op over sit Ansigt.“

12. August. Andersen sejlede med Bjørnsons og den svenske Theaterdirektør (som han snart kalder *Stjernström*, snart Stjernholm) til Brodtkorbs i Sandvigen.

„Herren udbragte min Skaal, jeg en meget heldig for Børn og Forældre. Jeg læste Barnet i Graven og Snemanden; [ved] det sidste var *Bjørnson* aldeles henrykt over mit Foredrag. Ud paa Aftenen blev tændt et stort Baal i Skoven foran Haven. Gnisterne fløi med Røgen tilveirs. Luften var saa blaa, Ilden skinnede i Vandet. Dansk, norsk og svensk Flag vaiede.“

13. August vendte Selskabet tilbage til Christiania, hvor *Andersen* var indbudt til Agent *Rolfsen*.

„Vi spiste i Haven. Værten havde skrevet en smuk Sang til mig.“

14. August. „Besøg af en Skolebestyrerinde, som kom med fire Elever, de bragte mig pæne Blomster.“

16. August. Andersen kørte med *Bjørnsons* ud til *Salomonsens*.

„Jeg skulde staae Fadder til den lille Søn, der blev døbt Dagfinn.“

Ved Middagen blev *Andersens* Skaal udbragt flere Gange

„fyldigst af Værten.“

17. August. „Jeg er træt og øm i alle Lemmer, jeg har igaar blandet forskjellige Vine og drukket for mange Glas Champagne, uagtet den ikke generede mig, saa jeg derude baade kunde holde Taler og give Foredrag . . . Indbydelse fik jeg fra Ruserne til Rusgilde, *Clausen* bragte den. Jeg føler mig stadig træt, slet ikke vel."

18. August. „I Morgenbladet staaer et smukt Digt til mig . . . Meget febril og med Hold over Lænder og under Bryst. Kl. lidt før 6 kom *Birch*, Amtmand *Collett* og Konsul *Petersen* og afhentede mig til Festen. Huset var rigt og festligt smykket med Blomster. Min Buste, gjort paa en halv Dag, efter Photographi, af *Middelton*, stod paa Piedestal med Blomster om, og nedenunder et Basrelief med mit Navn. Der var mange Herrer og Damer; Festborde dækkede i Haven. Pastor *Moe* holdt en Tale til mig fra Husets Trappe, efter at først en Sang af *Bjørnson* var afsunget; der var stærkt Musikchor, men Sangen gik ikke godt. Han berørte, at jeg først nu kom op til Norge, men [at] jeg jo alt længe havde sendt mit aandelige Jeg herop, og sluttede med en Slags kirkelig Velsignelse, at Gud maatte bevare mit unge Sind og Digtningens Aand i mig. Jeg fortalte, at da jeg var en lille Dreng i Odense og kom i Skole, var Læreren en alvorlig Mand, men med et mildt Sind for mig, han var Nordmand og hed *Welhaven*, i Slægt med Digteren her; at han især i Religionstimen klarede min Tanke, at hvad jeg før havde ramset op blev klart for min Tanke,

men han fortalte mig aldrig om sit Hjemland; dets Fjelde, Fosser og Sagn vilde have fyldt mig; da gik Aar, og der kom ved en Bog fra Norge et Lysblink over Landets store Natur; det var *Kielhans*' Reise op til Boeren Eiland; ogsaa fra Lærredet fra *Dahl* sprang Naturen frem, Birken som Norges Dryade sprang fra Fjeld over Elv (NB. I „Morgenbladet" staaer Taler og hele Festen.)"

19. *August.* „Kjørte til Billedhugger *Middelthun* (sic), som formede min Buste til Festen . . . Stor Middag hos *Heyerdahls* mod *Erica Lie*, hvis Forlovede, *Nissen*, var med i Aarøes Streifkorps."

20. *August.* Alle Aviser tale med stor Varme om mig og min Fest.

22. *August. Andersen* var til Rusgildet i Studenterforeningen.

„Jeg blev ført ind i en umaadelig stor Sal, der var opfyldt af unge Mænd og stærk Tobaksrøg; de tre nordiske Flag veiede. De flokkedes om mig hvor jeg gik, mere end en Snes trykkede jeg i Haanden, den eneste Ældre, jeg traf paa, var Professor *Fearnley*. Der blev spurgt, om de skulde synge deres Rus-Sang først eller Visen til mig; jeg svarede naturligvis: først Russangen, den blev sjunget, Tale holdt, og nu traadte en ung Mand, jeg troer Fearnleys Søn eller Pleiesøn [frem] og bød mig Velkommen i de unge Menneskers Navn; derpaa sang de Sangen, der var af Student *Clausen*. Jeg bragte da min Hilsen og Tak, sluttede med, at jeg gjerne vilde have læst et Eventyr for

dem, men Lokalet tillod det ikke. „O, læs, læs!“ bad de. „De vil næppe kunde forstaa det i dette store Rum,“ og nu trængte de saa fast om, at Kathedret rystede. Jeg læste „Sommerfuglen“, stormende Jubel. Jeg sagde da, at jeg var i mit Indre saa ung som de, men Sneen begyndte dog at falde i mit Haar, Legemet kunde ikke holde alt ud, og derfor bød jeg dem Levvel med Haab om at komme næste Aar. „Kom, kom!“ raabte de og fulgte mig med 9 Hurraer til Vogns, hvor de formeligt stormede paa for at trykke mine Hænder.“

23. *August.* „Stor staaende Middag hos Konsul *Petersen* paa Landstedet „Gimle“.“

24. *August.* Middag hos Etatsraad *Stang.*

25. *August.* „*Bjørn* bragte mig Brev fra sin Fader *Bjørnson;* dennes Fader ligger for Døden; jeg seer altsaa ingen af Bjørnsons ude paa Banegaarden.“

Paa Stationen fik *Andersen* at vide, at Bjørnsons Fader var død (kfr. 22. Sept.). Ud paa Aftenen naaede han Kongsvinger.

26. *August.* Paa Stationerne vistes der *Andersen* mange Opmærksomheder saavel af Jernbanens og Toldvæsenets Funktionærer som fra Publikums Side. Kl. 8 om Aftenen kom han træt til Karlstad.

27. *August.* Ud paa Eftermiddagen naade han til Jönköping, efter at han paany havde været Genstand for megen Opmærksomhed undervejs.

28. *August.* „Føler mig træt og seer daarlig ud.“

Andersen kom tre Kvarter for tidligt til Stationen og blev vred, da han ikke kunde komme ind i Ventesalen.

„Jeg beklagede, at Jönköping var det eneste Sted i Verden, hvor man lukkede Døren for mig."

Han kom om Aftenen til Alfvestad, hvor han overnattede.

29. August. Andersen rejste videre ad Jernbanen. I Anledning af Manøvrerne i Skaane vrimlede der overalt af Militære.

„Jeg blev særdeles bemærket paa alle Stationer, om det var min egen Skyld eller de høie Militaires stadige Tale til mig, veed jeg ikke."

Om Aftenen kom han til Helsingborg.

30. August. Efter et Besøg i Ellekilde overnattede *Andersen* i Helsingør og rejste den følgende Dag til Kjøbenhavn, hvor Hr. og Fru Melchior som sædvanligt tog imod ham og førte ham til hans to blomstersmykkede Værelser paa „Rolighed".

2. September. Hos *Henriques* traf *Andersen*

„en ung engelsk Dame, der som Barn altid havde mine Eventyr under sin Hovedpude og troede, at jeg var en Engel."

3. September. „Besøgt Fru *Heiberg*, hvor jeg talte om *Berners* aarlige Løfter om Opførelsen af „Da Spanierne var her" og „Han var ikke født". Hun lovede at tale herom."

4. September. „Var i Byen og besaae Værelserne i Nyhavn Nr. 18; de ere de samme, hvilke *Saint-Aubain* har beboet."

9. September. Andersen tog til *Henriques* paa Petershøj, hvor han forblev til d. 18. Han var efter sit eget Sigende ærgerlig, gnaven og nervøs, især fordi han ikke syntes om Sengen;

„da priser jeg Petershøi (han mener „Rolighed); dog Hjertelaget er det samme, prægtige paa begge Steder.“

14. September. „Lotteritrækningen igaar bragte Intet; jeg hører nu, at der idag og imorgen trækkes til den største Gevinst. Maaskee Lykken dog engang er med mig i Spil! Nei, siger min Muse, jeg vil føde, nære og ære Dig! jeg gad dog gjerne have 60,000 i Medgift. Vrøvl!“

16. September. „Dovner; efter Frokost ligger jeg paa Sengen, gaaer lidt ned paa den støvede Vei, hvor Grøfterne stinke og Hundene gjøe . . . Til Aften stod i „Fædrelandet“ et venligt Ord om mit Digt: Spørg Amagermoer.“

17. September. „Skrev til Morgen Sang til Dukkerne.“ („Dandse, dandse Dukke min“).

18. September. *Andersen* flyttede til „Rolighed“.

19. September. „Gik til *Berner*, som lovede, at „Han er ikke født“ og „Den nye Barselstue“ skulde komme paa Repertoiret . . . Sendt Brev til Chr. Winter med Digt:

> Gaaer Du paa Glatis og falder, min Ven,
> Lee med de Andre og — reis Dig igen.[1])

23. September. I et Brev fra *Bjørnstjerne Bjørnson* (som *Andersen* maa have modtaget paa denne Dag, skjøndt han mærkeligt nok ikke nævner det)[2]) hedder det: . . . Alle jeg taler med, taler om det velsignede

---

[1]) En Samling Digte med Træsnit, som W. udgav.

[2]) Andersen førte ellers temmelig nøje ind i Dagbogen Liste over alle de Breve, han modtog og skrev.

intryk, du har efterladt dig, så san, så glad, så barnegod, du bevægede dig iblant os. De takker dig gennem mig for det sene, men velgørende kænskab de fik til dig, du ungdommens yngste barneøje!"

24. September. „Skrev Eventyr: „Den store Søslange;" Begyndelsen havde jeg liggende fra Nizza. „Den lille Havfrue", nu gik den egentlige Tanke op for mig til en heel Deel. Skrev igaar om og færdigt „Ung Elskov" saaledes som *Hägg* ønskede det; der kom mere Afvexling i samme."

27. September. „Igaar og idag har jeg gjennemlæst „Havet med dets Plante- og Dyreverden" for at have Kjendskab til det og benytte den i Eventyret: „den store Søslange" . . . Skrev et Vers til *Hägg*."

28. September. „Sad hele Formiddagen hjemme og skrev færdig Eventyret „Den store Søslange."

30. September. „Reenskrevet tredie Gang „Den store Søslange"."

1. Oktober. „Fuldendt Reenskrivningen af „den store Søslange„; den beskjæftigede mig saa meget i Nat, at jeg kun sov lidt . . . Jeg glædede mig ret til at læse mit nu rent udarbeidede Eventyr. „den store Søslange"; da det var læst, sagde *Block* (sic): „Men jeg synes, at Ideen ikke kommer frem, Søslangen bliver ikke Hovedsagen". *Israel [Melchior]* yttrede: „Jeg syntes meget bedre om den første Gang." Jeg blev ærgerlig og gik op paa mit Værelse. *Bloch* kom godmodig og spurgte, om jeg var vred paa ham. Det var dumt, sagde han at komme med Indvendinger, hvor man slet ikke

havde ret tænkt over Sagen, selv havde han tidt ærgret sig over Bemærkninger, Folk havde gjort ved at see hans Billeder, Fru *Melchior* kom venligt for at faae mig ned til de Andre; jeg var gnaven og ærgrede mig over mig selv. *Israel* tog kold Afsked uden at yttre Tegn paa, at han kunde have sagt noget Ubehageligt. Jeg var forstemt."

3. Oktober. „Om Aftenen kom Tjeneren fra det svensk-norske Ministerium (sic) med Ordenen (St. Olafs Ordenens Kommandørkors); den er ikke blot om Halsen, men der fulgte med til Brystet en Stjerne; det er den første jeg har faaet."

6. Oktober. „Fra idag har jeg mine Værelser hos Frk. *Hallager* . . . Til Aften herhjemme kom jeg til at udtale mig om Gud og Christus, om Moderen Marie, udviklede min Opfattelse og varme religieuse Tro. Frøken *K* . . . ., der lever i grundtvigiansk Omgivelse (vi vare kun Fru *Melchior*, *Harriet* og hun) udbrød: „Min Gud, saa er De jo Jøde!", og da jeg senere udviklede min Kjærlighed, Taknemlighed og Beundring for *Mennesket* Christus, der som Menneske havde Ret til at byde mig efterligne sig, brast hun i Graad og styrtede ud af Stuen. Det var en hel Scene; mig bedrøvede det, om jeg havde „forarget" En, der endnu aldrig havde tænkt i Troes Sager, og søgte ud paa Aftenen at klare og mildne Alt, som syntes at lykkes. Jeg sagde: En Fader giver sine to Døttre en kostbar Ring; den ene er aldeles forvisset om dens Ægthed, hende falder det ikke ind at tvivle, hun er lykkelig i sin blinde Tro, den anden vil vide

og gaaer til den kyndige med Ringen og faaer ved Prøvelse Forvisning om dens Ægthed, og saaledes er jeg forvisset om, [at] hvad Christus har lært os er fra Gud."

7. Oktober. „Igaar var jeg inde hos Fru *Heiberg*, som var leed og kjed af de Mennesker ved Theatret, som ikke havde Varme for et sandt Digterværk (Cymbeline). *Wiehe* havde kaldt det en Vaudeville; nu, da det gjorde Lykke, sagde han, at han aldrig havde yttret sig imod det. „Nei," vedblev hun, „naar de kunde komme i noget *Thornamsk* Mudder, saa føle de sig hjemme." At *Wiehe* ikke kan føle, at han tager sig daarlig ud i egne Klæder, men at han skal være Helt, være i Kostume!"

8. Oktober. „Jeg læste for *Rasmus Nielsen:* den store Søslange, og han fandt det var saare heldigt med Poesiens Lys at belyse Naturen, saa at dens hele Vidunderlighed kom frem."

23. Oktober. Andersen forlod „Rolighed" og flyttede ind til sin egen Lejlighed i Nyhavn Nr. 18.

„De nye Værelser gjorde et godt Indtryk."

15. November. „Fik Brev fra en Møllersvend med Digte og Plageri om at „hjælpe ham frem i Poesien" . . . Brev fra *Scudder* i New-York med indtrængende Bøn [om] dog at komme til America; min Forlægger vil betale Reisen frem og tilbage, Ophold hos ham, blive derovre idetmindste 8 Maaneder; i hver By ville alle Døre staae aabne for mig. Jeg har Lyst, men forudføler Søreisens Kvaler

og frygter for ikke at have Legeme til at bære alt dette, at være med. Helst døer jeg i Danmark! Hvor man dog bliver gammel!".

17. November. „Saae i Theatret tre Akter af Hakon Jarl; — det gaaer tilbage Hakon!"

21. November. Kongen rejste til Grækenland. Paa Banegaarden kom han hen til *Andersen*, rakte ham Haanden og sagde: „Jeg skal hilse Grækenland fra Dem; i alle Lande, hvor jeg kommer, kender man Dem."

24. November. „Hold over Ryggen, Fornemmelse i Legemet af den gamle Mand, men slet ikke i Sjælen."

26. November. „Jeg skrev om Aftenen et Riimbrev til den lille syge Sally Melchior." [1])

27. November. „Fik et Brev [2]) paa 16 Sider fra *Jenny Lind* (Goldschmidt), som er med Mand og Datter i Florentz; i 20 Aar har jeg ikke faaet Brev fra hende."

28. November. „Iaftes i Theatret lod *Phister* mig kalde ud af Parquettet. „Kun to Ord," sagde han og fortalte med Taarer i Øinene, at han havde havt stor Glæde ved at see Prøverne paa Bournonvilles nye Ballet, [3]) og jeg fik i den stor Hyldest; da jeg idag talte til *Høedt* derom, sagde han: „Balletten har ikke noget at gjøre med Dem, man tænker ikke paa Dem" . . .

Hos Dandseren *Scharff*, der laa paa Hospitalet,

[1]) Trykt i „Breve fra H. C. A." S. 648.
[2]) Trykt i „Breve til H. C. A." S. 388.
[3]) „Eventyr i Billeder".

traf *Andersen* Studenten, som de kalde „lange *Møller*“. [1])

Han har været den Vigtigste med at lave den nye Ballet, „den standhaftige Hayduk“. Senioratet, fortalte han, havde været uvis, om det vilde støde mig, at man lagde min Tinsoldat til Motiv. Jeg forsikrede med Sandhed, at det havde særlig moret mig, og det var jo umuligt, at jeg kunde fornærmes her, hvor Alt var Spøg.“

4. December. „Der kom en mig ubekjendt Nordmand, som havde hørt, sagde han, at jeg holdt saa meget af Nordmændene, og vilde derfor laane 150 Rdlr. Han fik Ingenting.“

5. December. „Kjørte ud i Ryesgade til Enkedronningens Asylskole. Lærerinderne tog imod mig i Indgangen. Pastor *Rørdam* fra Lyngby indfandt sig. Mit Portrait blev afsløret, der var ingen Ramme om, men en stor grøn Krands „Billedet var taget efter et Photographi, Frk. *Hallager* havde gjort og jeg givet til Fru *Ørsteds* Pige. Jeg blev modtaget af Pigerne med en Sang, en af dem havde skrevet, derpaa fik jeg tre Gang Hurraraab. Jeg takkede og læste for dem: „*den lille Pige med Svovlstikkerne*“ (og tre andre). Nu sang de igjen en lille Sang til mig, ogsaa skrevet af en af Pigerne. Pastor *Rørdam* sagde et Par Ord, støttende sig til min Sang, „I Danmark er jeg født“, og udtalte sin Glæde over de Ord: „Der har jeg Rod“. Det var saa fornøieligt, at jeg følte og udtalte det, hvilket i vor Tid saa mange Begavede ikke hu-

[1]) Forf. Carl Møller.

skede paa. Mine Ord: „Gud giv Dig Fremtid som han gav Dig Minder", gjentog han i fromt Ønske for Danmark."

10. December. Besøg af *Bournonville.* „Han talte om sin nye Ballet,[1]) der skulde vise mig, hvor meget han holdt af mine Eventyr . . . *Studsgaard, Collin* og nu Dr. *Adler* siger, at jeg har Gigt i Fingerknoerne, „Rigmands Sygdom", der kommer af at leve for godt, spise og drikke altfor nærende Sager."

18. December. „Besøg af en norsk Skuespillerinde, Fru *Nielsen*, som vilde give Oplæsninger og vilde nu læse for mig „Zombien" og flere Eventyr; jeg snakkede mig fra det og læste for hende „Zombien" . . . Middag hos Melchiors, gik derfra hjem hele Aftenen for at skrive, Musaen kom ikke."

20. December. „Her har været tre Gange idag en Hr. L . . ., der nødvendigviis vilde og maatte tale med mig; det er tilvisse kun Plager, at jeg skal læse op eller digte paa Kommando, jeg gjør det ikke! . . . Sidder hele Aftenen hjemme i gnavent, ilde Humeur."

23. December. „*Bournonville* kom og bragte mig Programmet til sin nye Ballet. Takkede mig for mine Digtninger og bevidnede mig rørt og inderligt sin Tak."

24. December. „Generalprøve Kl. 12 paa *Bournonvilles* nye Ballet. Jeg sad i 1ste Etage med *Berner.* Første og tredie Akt glimrede ved Poesi

[1]) „Et Eventyr i Billeder".

og Skjønhed, Theatermaleren *Güllich* har fortræffelig illustreret mine Eventyr. Jeg bad *Berner* bringe ham min Tak og fik den Hilsen, at det var ham den kjæreste Roes. *Bournonville* kom efter første Akt op i Logen til mig og var glad ved min Glæde. Efter Forestillingen gik jeg ned paa Theatret at takke ham og lige saa *Krum*. Jeg lovede at komme en Dag op paa Dandseskolen og læse et Par Eventyr for dem (ɔ: for Smaapigerne, der havde medvirket)." Andersen blev hjemme om Aftenen og var alene. „Jeg havde det ret hyggeligt denne eensomme Juleaften; kun eengang, i Berlin, da jeg ikke fra *Jenny Lind* fik Indbydelse, har jeg Juleaften været alene." [1])

26. December. Udsolgt Huus i Theatret. *Høedt* var der og ikke velstemt for Balletten, som han ikke havde seet. Generalprøven blev han fra, da han den Dag skulde revaccineres; han gav strax overlegne Bemærkninger til Bedste, som ærgrede mig. Syngemester *Gerlach* havde allerede bearbeidet mig med ildestemt Udtalelse om Balletten, den jeg udtalte mig varmt for. *Høedt* arbeidede rundt om, og jeg fornam *af ham*, at han var mig overlegen. Billederne til mine Eventyr burde aldrig været givne, dem havde man jo givet i det Uendelige ... Balletten gjorde imidlertid ublandet Lykke; jeg gik op paa Theatret og takkede *Bournonville*, der faldt mig om Halsen og spurgte om jeg fandt, at der var lidt af min Aand i Balletten."

28. December. „*H. P. Holst* kom og fik til sit

[1]) Cfr. 24. Decbr. 1870.

Maanedsskrift de Smaavers, jeg havde samlet, som han alle fandt gode."

29. December. „Følt mange Smerter i Underliv og om Lænder, var ikke „gangbar", men tvang mig til at gaa . . . Mødte Skribenten *Goldschmidt;* han havde en Idee, sagde han, den han ikke kunde gjøre Noget ud af, men det kunde jeg. Det var om de smaa Dampskibe paa Peblingesøen, hvad Smaafiskene vel tænkte og drømte om denne Nutids-Opfindelse. Jeg svarede: „Derom kan jeg nu ikke skrive, da jeg har skrevet den store Søslange, Kabeltouget mellem Europa og Amerika, hvad Fiskene tænkte og drømte om den." — „Det er en god Idee," udbrød han, men havde [ikke] læst mit Eventyr, da han ikke læste „Illustr. Tid."

31. December. „Sidder hjemme hele Dagen,

(*Andersen* var dog til Middag hos Henriques)

tænker paa det meget Gode, Aaret bragte mig, men ogsaa paa, om dette nu er det sidste, og at jeg snart fylder de 67 Aar . . . Jeg drak [i] et Glas Portvin og et Glas Madeira Afsked til det gamle Aar, Hilsen til det nye og kom i Seng halv to, altsaa begyndt det nye Aar — som Historien om Ole Vægter — med at drikke og gaae i Seng; man vil ikke misforstaae dette, om det engang bliver læst; min Hensigt er at brænde alle disse Nedskrivninger.[1]) Gud! Vorherre! Tak for hans rige Naadegaver mod mig ogsaa i Aaret 1871."

[1]) Dette er øiensynligt kun Udtryk for en Øjebliks-Stemning; thi paa mangfoldige Steder indeholder Dagbogen Optegnelser, der umiskendeligt ere skrevne til Underretning for Efterverdenen. I alt Fald har Andersen senere forandret sin Beslutning, da han jo i sit Testamente skjænkede Dagbøgerne for de sidste Aar til Etatsraad *Melchior.*

1872

1. Januar. „Hjemme til Aften, tænkt paa at skrive „Historien om Konen, som ikke kunde døe. Et Folkesagn i Danmark. Historien om Fruen, der vilde leve saa længe hendes Kirke stod, fortalt af H. C. A.“

9. Januar. Følt mig syg og svag; da jeg vilde hjem (fra Tandlægen), fandt jeg ikke Vogn før paa Kongens Nytorv; jeg tog den og kjørte det lille Stykke ned i Nyhavn“ . . . I en lille engelsk Geografi, som *Melchior* havde kjøbt til sine Børn, stod under Danmark nævnt to store Mænd, *Thorwaldsen* og *Andersen.* Det lærte den engelske Ungdom om Danmark. Taarer kom mig i Øinene, jeg blev barneglad; det er nu flere Aar siden, da udkom i Berlin en Skolebog, i hvis Fortale stod undskyldt, at man havde optaget Eventyr af den danske Digter Andersen og ikke af Grimm; hvor dog Gud er naadig og god mod mig, og jeg, som selv slet Intet gjør og ikke er taknemlig og Troende nok. Herre! Du Ubegribelige, Naadige, mig altfor Kjærlige! Dagen gik i Mismod og Livslede, Aftenen løfter mig i Glæde og Livets bedste Lyst. Herre, løft mig ikke for at slippe mig; og dog maaske er det — ja tilvisse — Løn som forskyldt!“

13. Januar. *Andersen* fik Brev fra Forfatteren *Thomas Lange* om, at han ønskede sin Ansøgning om det Ankerske Legat tilbage, da han paa anden Maade havde faaet Penge.

„Jeg blev glad ved, at nu kommer neppe nogen forskjellig Mening mellem mig og *Paludan-Müller;* han vil vist, som jeg, stemme for *Erik Bøgh*, der tilvisse er en Dygtighed og har slaaet an hos et stort Publikum i Danmark og Sverrig."

14. Januar. „Havde nerveus Angst for at komme til Taffels idag hos Kronprindsen, idet jeg har en fix Idee: at blive syg der. Jeg anstrængte mig ved at gaae, som hjælper mod de „humoridale" Tryk over Lænder og Bryst. Følte mig ogsaa kraftigere og klar i Hovedet."

Taffelet gik meget fornøjeligt, *Andersen* talte med sin Borddame om forlorne Tænder, Kronprinsen drak et Glas med ham o.s.v.

15. Januar. „Brev igjen fra en Amerikaner om Haandskrift; det er en heel Mani, hver Dag faaer jeg en saadan Skrivelse . . . I disse Dage læser jeg, er død i Odense min gamle Skolekammerat, *Pedersen*, som min Lærer *Velhaven* satte øverst af os Alle. Han blev, skjøndt fattigt Barn, en velseet Mand, Politimester, om kun konstitueret; han skrev smukke Leilighedsdigte, og efter min Fest som Æresborger i Odense kom derom en heel Digtsamling. Han har fulgt mig mere end jeg ham, jeg stod ham fremmed, nu gjør det mig ondt, at jeg ikke kom ham imøde, sendte ham imellem en af mine Bøger. Det vilde have glædet ham, for sent tænker jeg nu derpaa. Gjennem Tanken flyver min Hilsen til ham. Jeg har ei Troen, at han fornemmer den. Saligt at troe!"

16. Januar. „Tre Breve fra Amerika om at faae Haandskrift.“

18. Januar. „Brev fra Fru *Oriola*, født *v. Arnim*, i Berlin om at sætte mit Navn som Medarbeider for et belletristisk Skrift, hvis Indtægt er for de preussiske Invalider. Blev ganske ilde ved denne Anmodning, den jeg ikke kunde gaa ind paa og dog paa det Venligste besvarede, da hendes Brev var saa venligt og godt; talte med *Evard Collin* derom, der fandt Situationen besværlig; gik hjem og skrev et Brev til hende, som Collin nu oversætter.“

20. Januar. „Fik imorges fra *Edvard Collin* hans tydske Oversættelse af mit Brev til Grevinde *Oriola* i Berlin; han havde fundet mit for ydmygt, han ærgrede sig derover, og nu talte han sig ganske vred: disse Grevinder med deres Indsamling for preussiske Invalider, de faae jo Milliarder fra Frankrig, som kunne anvendes. Og troer De, *Andersen*, at de bryde sig om Dem, det er kun Deres Navn, de vil have, og det er uforskammet, at de henvende sig til Dem. Jeg svarede: det er en Dame, som hjerteligt og i Høflighed har skrevet, neppe tænkt over Forholdene, den naturlige Stemning endnu i Danmark; jeg opfylder ikke hendes Forlangende, men jeg vil give det (ɔ: Afslaget) paa den høfligste og blødeste Maade uden at berøre Politik.“

21. Januar. „Jeg gik meget vaklevoren over de forbandede ujevne Stene i Nyhavn . . . følte mig mat og uskikket til livlig Tale . . . Føler mig for-

stemt og træt, nu jeg sidder hjemme. Bedre Dage bringer mit Liv mig nu ikke; Alderdoms Svaghed og Død."

24. Januar. „Blev i Sengen til Kl. ½10 idag og var dog saa forunderlig træt, da jeg kom op; det var besværligt for mig at gaa til Friseuren, mine Been svigtede, jeg gled paa de vaade, ujevne Stene, og da jeg gik til Middag hos Fru *Ørsted*, var jeg flere Gange ved at falde, saa at det generede mig, at Folk saa min usikre Gang; hos Fru *Ørsted* lammedes et Par Gange min Tale; jeg har Fornemmelse af, at mit Legeme bliver med Eet affældigt, og dog er Sind og Tanke unge."

25. Januar. „I Theatret til Lohengrin. *Drewsen* fra Silkeborg var der med sin Substitut *Sibbern*. „Det er noget forbandet Tøi," sagde *Drewsen* om Lohengrin. „Det er udmærket", sagde jeg, „De kan ikke dømme ved at høre det første Gang." Efter 2den Akt reiste han sig med *Sibbern* og gik, idet han sagde til mig: „Tak for iaften, jeg skal ikke have mere af den Slags."

31. Januar. „Følt mig nerveus og med Bryst- og Lænd-Smerte. Der kom fra *Danneskjold* Brev om iaften at læse for Kronprindsen. Jeg blev fortvivlet, følte mig endnu daarligere, og da jeg gik ud i Byen, var jeg ved at falde om . . . Da jeg kom til Kolonnaden ved Pladsen, var det en Kval at komme over, Fødderne svigtede mig, jeg gik den ynkeligste Gang og maatte strax paa Slottet tage Hvile."

Der blev intet af Oplæsningen, og *Andersen* modtog en venlig Anmodning fra Kronprinsen om at komme igen, naar han blev rask.

„Iaften sidder jeg hjemme med Smerte i Ryggen nede ved Lænderne."

1. Februar. „Besøgt *Bournonville* og læst „*Gartneren og Herskabet*", [1]) han var meget glad derover. „Nu faaer jeg nok Navnet Larsen," sagde han, „jeg kjender mig selv deri."

7. Februar. „Gik til *Reitzel* og aftalte, at de spredte Eventyr og Historier, i alt 12, kom ud i April i en Samling for sig. Fortalte, at *Petersens* illustrerede Udgave blev spist op af Børnene, og at der maatte tænkes paa et nyt Oplag, men først paa at faae nye „Klikker" med Billederne, da de gamle vare opslidte; det er altsaa nye Fremtids-Pengekilder for mig."

9. Februar. „*Edvard* havde det ret godt idag,[2]) jeg blev kaldet ind til ham; han saae bedre ud, end jeg havde troet; han trykkede min Haand, tale maa han ikke; jeg blev nerveus og maatte ud, da jeg følte, jeg kom til at græde."

14. Februar. „Intet bestilt, ligget den største Deel af Dagen i Lehnstolen [3]) og blundet."

15. Februar. „Vinden skar som Skeevand [4]) ind i Ansigtet."

---

[1]) I de nærmast paafølgende Dage læste Andersen det nævnte Eventyr op i forskellige Familier; det maa vel være skrevet kort forinden, uagtet der i Dagbogen ikke meddeles Noget derom.

[2]) D. 4. Febr. havde min Fader maattet underkaste sig en alvorlig Operation.

[3]) Saaledes skriver Andersen altid Ordet.

[4]) Man mærker Fyenboen.

16. Februar. „Fru *Melchiors* Fødselsdag. Skrev et Digt til hende om Kometen forrige Aar.“

18. Februar. „Læste hos *Henriques* „Gartneren og Madamen“ [ɔ: Gartneren og Herskabet].

21. Februar. „Frokost hos *Melchiors*, hvor jeg ikke har været i et Par Dage, noget aldeles usædvanligt.“

22. Februar. „I Tirsdags havde jeg Besøg af *Watt*, som kom fra Amerika; han var henrykt over den Modtagelse, mit Brev havde forskaffet ham hos *Longfellow*, der havde bedet ham sige, at vilde jeg læse tre af mine Eventyr i Amerika, læse paa Engelsk, det jeg nok med tre [Eventyr] kunde indøve mig i, da skulde han sikkre mig en hel Formue, jeg skulde fortjene Penge derovre som Dickens havde fortjent dem, og *Longfellow* og mine andre Venner skulde ordne Alt forud.“

24. Februar. „Følt mig affældig, træt, gammel, bedrøvet over mig selv og mit Liv — *Paludan-Müller* og jeg enige om at give den Deel af det Anckerske Legat, der bestemmes en Digter, iaar til *Erik Bøgh;* da jeg kom hjem, laae Brev fra *Anton Nielsen*, at han ventede at faae Legatet, at hans Virksomhed som folkelig Digter gav ham Krav fremfor *Erik Bøgh*, der kun var et Fyrværkeri.“

25. Februar. „Følt mig forstemt, utilfreds med mig selv“ —

Andersen var sammen med Admiral Bille.

„Hvor det Menneske er hovmodig, det sveder

ud af Folder og Rynker, af Tale og Blik; gid at jeg maa gjøre ham Uret heri."

26. Februar. „Jeg føler en Slags Livslede, forstemt . . . Paa den Vifte, Fru *Scavenius* sendte mig,[1]) har jeg idag sat Vers paa hvert Blad."

4. Marts. „Fra *Collin* Opgivelse af den Formue han har [for mig]: 19,824 Rdlr. 30 Sk. Det er Noget; jeg har 1000 Rdlr. om Aaret."

5. Marts. „Iformiddags, da jeg kom til Hjørnet af Østergade og Pilestræde, saae jeg to tarveligtklædte Fruentimmer tale med en Mand; denne løb hen mod mig og sagde: „Fader er død!" Jeg blev lidt underlig ved det og sagde: „Jeg veed ikke, hvem De er." — „Fader er død igaar i Rom," sagde han, „jeg er *Hauch.*" Det var den ældste af Digteren Hauchs Sønner, *William.* Altsaa Een mindre i det gamle Digterkompagnie! Han holdt dog vist af mig, blev min Ven. Konferentsraad *Jonas Collin* benægtede det altid og fandt mig letroende. Er han nu Støv og Aske, død, slukt, brændt ud som Lyset, der ikke mere er til! Herre, min Gud! Kan Du lade os helt forsvinde! Der er en Angst derfor, og jeg er blevet for klog — og ulykkelig."

8. Marts. Middag hos Udenrigsministeren, hvor *Andersen* traf Metropolitanskolens Rektor, *Birch*,

„som paa min Tid i Slagelse-Skole var i en Klasse under mig. Han taler Else-Skolemesters Stil, ligner sin Moder i Udseende. Han bebreidede mig, at

[1]) En yndet Sædvane hos mange af Andersens Damebekendtskaber.

jeg i „Lykke-Peer“ havde skildret *Meisling*,[1]) men tilføiede, det var en udmærket Bog; dog jeg var altid mod Skolemændene. Jeg sagde, at jeg vilde have været lykkelig, om min Gabriel og Frue havde lignet Meisling og hans Kone. Professor *Brøchner*, ham man har kaldt Atheist, jeg aldrig før har talt med, men vi have hilset hinanden, og som ganske ung var komplet smuk, bragte mig en flere Aar gammel Hilsen fra en Familie i Tydskland, den han syntes at skatte. Familien elskede mine Skrifter; han udtalte, at jeg var et af de lykkeligste Mennesker, at den Kritik, som i unge Aar havde saaret mig, smilte man nu af, at alle skattede mig, Børn og Gamle.“

9 Marts. Theater-Intendant *Berner* anmodede *Andersen* om at skrive en Prolog til den 200de Opførelse af „Den Stundesløse“. *Andersen* gav intet Løfte derom og bestemte sig om Aftenen til ikke at gøre det. — I disse Dage var *Andersen* nervøs og træt, kunde kun gaa korte Strækninger og havde en uovervindelig Angst for at gaa over aabne Pladser.

15. Marts. „Jeg føler saa ganske i Kroppen, at jeg er den gamle Mand.“

16. Marts. Andersen var til Middag hos *Hartmann*. Gamle Fru *Sommer* sad mellem dem begge og

„var stadig i Ekstase ved at sidde mellem Musik og Text, udbrød: „Genialt! Bestialsk!“ Gud veed, hvad hun mente dermed, eller sad det hende i Kværken at sige Roes og Sandhed.“

[1]) Rektor Simon Meisling se: E. Collin, H. C. Andersen og det Collinske Hus. 122 ff.

20. Marts. „Jeg spurgte *Jonas*, om han vilde reise med mig til Udlandet."

Af forskellige Grunde maatte jeg afslaa Tilbuddet.

22. Marts. „Snee og Sjask. Var aldeles nerveus, betaget derover, gjorde et Løfte — Reisen, bestemt at tage *William Bloch* med. Han blev inderlig glad og overrasket ved mit Tilbud."

21. Marts. „Disse sidste tre Dage usædvanlig mat . . . I „Illustreret Børneblad", som udkommer paa Mandag d. 1ste April, staar et Digt til mig af Overlærer *Andresen.* Illustrationen forestiller mit Barndomshjem, jeg ligger i Vuggen udenfor Huset og Storken kommer med Hilsen til den anden April 1872."

2. April. „Følt mig vel; fik tidligst Besøg af Komponisten *Niels Gade;* siden kom hele Dagen saa Mange, at jeg ikke havde 10 Minutter til at udhvile mig i. Fra Fru *[Axelline] Lund* kom et blomstrende Træ med en Seddel ved, hvorpaa stod „Fra Gartner Larsen"; denne Historie („Gartneren og Herskabet") omtalte *Hoedt* ved sit Besøg her som en af de allerbedste jeg havde skrevet. — I den tidlige Morgen blev jeg glad ved i Dagbladet at finde en smuk Hilsen paa min Fødselsdag og stor Roes over det nys udkomne Hefte Eventyr og Historier; jeg troede, at den var af *Bille*, men hørte senere, at den var af *Topsøe.*"

7. April. Andersen rejste til Korsør, hvor der holdt Vogn efter ham fra Basnæs.

„Jeg havde Fuldblodsheste. Skyggen af deres

Been paa Grøftehøiden saae ud som en Klaverspillers Hænder paa Pianoet . . . Der var uhyggeligt i Stuen, da jeg kom iseng og engang syntes jeg der hoppede en Lys-Flamme; det har vist ligget i mit Syn."

8. April. „Drømte om gamle *Collin*, som skjændte paa mig."

12. April. Andersen forlod Basnæs og traf i Korsør sammen med *William Bloch*, der skulde rejse med ham. Over Odense, Fredericia, Hamborg, Hannover og Magdeburg rejste de til Leipzig *(Andersen* skriver Dresden), hvor de ankom d. 18. *Andersen* taler i disse Dage slet ikke om sit Befindende.

20. April. „Vi fik en forfærdelig stor Regning (16 Rdlr. for de to Dages Logis); det ærgrede mig og vil endnu ikke ud af Hovedet. Vi kom en Time før Affarten til Banegaarden. Kl. 12 kom vi til Dresden."

21. April. Andersens gamle Veninde Fru *Serre*, var meget syg, men havde dog sendt Bud efter ham og var „vemodig glad" ved at se ham. *Andersen* kørte hen for at besøge *Henrik Ibsen*, men traf ham ikke.

„Jeg blev ærgerlig, det hele Udbytte af denne Timekjørsel var, at jeg rev en lang brændende Ritze (sic) paa min høire Pegefinger."

24. April. „*Thorald Jerichau* havde lovet at tage Billetter til Theatret i Parquettet eller første Etage, „og saa kommer han og har taget til Parterret; det var for sent nu at ombytte, og jeg var ærgerlig; da han saa var borte og Fru *Serres* Vogn kom, for

at vi kunde kjøre ud, har Mennesket taget min Hat for sin; jeg blev rasende og kunde have pryglet ham; den brændte mig paa Hovedet . . . Efter Forestillingen kom han hjem, jeg fik min Hat, skjændte og mildnede saa Stemningen bagefter."

25. April. Andersen rejste over Bodenbach til Prag. Paa Grændsestationen kendte Toldembedsmændene ham, og hans Bagage blev ikke efterset.

26. April. „Kjørte med *Bloch* over Moldaubroen op til Hradschin og saae den hellige Nepomuks Grav og den hellige Wenzels Kapel, kjørte derfra til Domkirken nedenfor og derfra hen i Jødekvarteret, saae den gamle Synagoge og derpaa Kirkegaarden, hvor de foraarsfriske grønne Buske pyntede mellem de sortegraa tunge Gravsten; næsten paa hver havde besøgende Jøder lagt en lille Sten."

27. April. Rejste til Brünn.

„Efterat have jaget gennem det flade, frugtbare Sletteland kom vi til Bjergene; overalt paa Markerne blomstrede Frugttræer i stor Mængde. Bjergene vexlede med sortgrønne Granskove, hvori lyste unge, friske Løvtræer. Aaer og Bække slyngede sig under Kirsebærtræer, flere Tunneler kom vi igjennem . . . Jeg laante en 5-Gyldenseddel af *Bloch*, den forsvandt aldeles ved Bordet (ɔ: Middagsbordet), var ikke til at finde; jeg kom derved i ærgerlig Humeur. Endelig paa min Stue opdagede jeg Seddelen i min Yderlomme."

28. April. *Andersen* rejste til Wien.

29. April. „Jeg gik i en skjærende Varme hen til *Dingelstedt* og lagde Kort til ham og Fruen; han havde „Sitzung", blev der sagt, jeg antager, at det er Løgn."

3. Mai. „Utaaleligt varmt, kom kogt og halv opløst til Hotellet. Ved Bordet fik jeg Noget i Halsen, der stak som en Kappenaal, jeg maatte ind og hoste, kunde aldeles ikke faae det op, tilsidst gik det ned; jeg blev meget forstemt og tænkte paa snarlig Død."

5. Mai. „Jeg har Fornemmelse af, at jeg er lidt ærgerlig og heftig imellem."

Andersen rejste videre, men nævner ikke hvorhen; rimeligvis var det til Salzburg.

7. Mai. „Reiste til Kufstein, der saae ud som en Landsby; ingen Bærere vare paa Banegaarden, Betjentene spurgte forundrede: „Vil De blive i Kufstein?" jeg fortrød det allerede, men tæt over Broen, ved den rivende Strøm laae Hotellet, hvidmalet med grønne Trævinduesskjærme; vi tog ind, daarlig Luft, Tomhed og Mangel paa Komfort, men en særdeles smuk Udsigt fra vort Vindue; neden under bruser Inn-Floden, man seer den helt oppe i Dalen, kommende mellem Bjergene. Vi kom ned i Spisestuen, daarlig Luft, haarde Træbænke at sidde paa, støiende Folk i Stuen tæt ved, jeg fik et Kneipe-Indtryk, saa jeg ønskede aldrig at være kommet her. Byen selv med sine lyse, venlige Huse, de høflige Mennesker, de legende Børn,

den landlige Fred, her var over det Hele, gjorde godt, men inden Døre er man ikke i Hotel, ikke i sædvanlig Behagelighed; jeg har en Fornemmelse af at blive syg paa dette Sted, og i Byen har jeg ikke seet uden et Skilt, der siger: her boer en Hestedoktor."

8. Mai. „Igaar lagde jeg Mærke til Telegraftraade langs nogle Bøgetræers Kroner, det var som om Træerne lyttede til Traadenes Meddelelser."

Andersen rejste til Innsbruck.

9. Mai. „Gik hen i Domkirken og saae Monumentet for *Andreas Hofer.* Keisere og Keiserinder, mægtige Hertuger staae i store Malmskikkelser op ad Kirkegulvet som en Æresvagt for *Maximilian*, hvis Sarkophag pranger med kunstneriske Basreliefs, vist i Alabast."

10. Mai. „Sneveir. Reiste over Brenner, hvor Sneen laae meget tyk og blev skuffet fra Jernbanen. Floderne bruste, en af disse, Eisack, begyndte som en Rendesten og voxede til en svulmende Flod, der sprang og væltede sig med store skummende, kogende Bølger over Klippestykkerne nede i Bunden."

Steg af i Bozen.

11. Mai. Kl. $8^1/_2$ forlod vi Botzen og foer mellem de skovgroede og de steile Bjerge med frodige Dale. Morbærtræer og Vin vexlede. Over Trient kom vi til Mori,"

hvorfra de rejste videre med Vogn.

„Det var den smukkeste Tour paa hele Reisen, gjennem et Par ægte italienske Byer, hvor Folk saae ud af Vinduer og Døre, solbrune Børn løb paa Veien, snebedækkede Bjerge, en deilig glasgrøn Sø med en skovgroet Klippeø; nu førte Veien op mellem omkastede Klippeblokke, som havde et Jordskjælv rystet dem, og vi naaede Arco; her laae med eet — glasgrøn, i Solskin, ganske deiligt mellem høie Bjerge — Garda-Søen."

12. Mai. Tilbragt ved Garda-Søen.

13. Mai. „Seilede over Lago di Garda til Dezenzano; i Hotel Meier. Her var støiende Folkefærd ved Strandbredden. Vi fik et meget koldt ringe Værelse med en deilig Udsigt. Da vi derpaa vilde spise og kom ind i Spisesalen, hvor en engelsk Familie sad, sagde man os, at der var Plads til os nede. Vi fulgte og førtes ind i en Slags Folkestue, hvor trøieklædte Folk sad. Jeg vendte mig strax og sagde: „Her spiser jeg ikke," og blev vred; nu førte man os tilbage til den almindelige Spisesal og dækkede ved den engelske Familie, sagde tillige, at nu havde man et bedre Værelse i første Etage, det var elegant; jeg spurgte om Prisen; den var den som [for] det, jeg havde ovenpaa; det syntes aldeles utroligt, men jeg blev tilfreds. Mine Ordensbaand have vist frapperet dem."

14. Mai. Rejste over Verona og Padua til Venedig.

15. Mai. „Ved Table d'hôte var en Italiener og Kone, som havde begge deres Hunde tilbords;

hver af disse sad paa sin Stol, rigtignok ikke ved det store Bord, men tæt op til dette; jeg fandt det høist upassende. Hundene knurrede [og] peb efter Føden . . . Hver af os skrev Begyndelsen af et Digt om Venedig."

16. Mai. „Føler mig febril og angst for at blive syg i Venedig, ønsker, at jeg var borte her fra."

17. Mai. Rejste fra Venedig.

„Ved Padua kom Baron *Würzen* og sagde mig, at Storhertuginden af *Mecklenburg* og Prindsesse *Mariane*, der havde været gift med *Frederik VII*, sad i Vognen tæt ved og havde kjendt mig; jeg havde vel bemærket, at de saae stivt paa mig. Jeg var i Reiseklæder, snavset af Støv, men gik dog hen at hilse paa dem . . . Vi kom Kl. $1^1/_4$ til Verona . . . gik hen til Amphitheatret, hvor just en Trup spillede „Solivan" paa et lille Theater, opreist derinde, og spillede ved Dagslys, en lille Klat Mennesker saae til; vi kravlede om paa de antike Sæder og gik i Hvælvingerne."

18. Mai. „Vaagnede inat med Smerter i Brystet lige ved Hjertet. Jeg blev ængstelig, og det har generet mig hele Dagen ved hver Anstrængelse. Frygt for at blive syg; var særdeles pirrelig. *Bloch* rolig og opmærksom. Verten fik os og vort Tøi i en antiveliansk (skal være antediluviansk) Omnibus, hvor de efter os komne Reisende alt havde taget de bedste Pladser; jeg blev ærgerlig over den Uopmærksomhed mod os; den rolige, skikkelige *Bloch*, syntes jeg, var for høflig mod

Verten og tog i al fredelig Undskyldning hans Parti; jeg var ikke af den Mening, blev ikke omvendt til hans Opfattelse" . . .

Rejsen fortsattes til Bozen.

19. Mai. Rejste til Innsbruck.

21. Mai. „Inat vaagnede jeg, det var mørkt i Stuen."

Ved en fejl Manøvre i Sengen fik *Andersen* Overbalance.

„Jeg styrtede paa Hovedet ned, rev Lysestagen o. s. v. ned; det var et voldsomt Bulder. *Bloch* vaagnede derved og raabte forskrækket, hvad der var skeet, fik Lys tændt, jeg følte Smerte i Næsebenet, og Blodet kom frem af en Flænge over den, mit Knæ havde jeg voldsomt stødt og hele det høire Laar. *Bloch* var kjærlig og opmærksom, badede de ømme Lemmer med koldt Vand, jeg havde meget stærk Smerte i Næsebenet og om i Tindingen, ikke mindre i Knæet. Jeg følte mig ulykkelig, frygtede for Ledevand, og at jeg i længere Tid skulde blive her i Innspruk (sic). Resten af Natten lang og smertelig. Jeg besluttede dog, medens jeg endnu kunde det nogenlunde, at reise med Toget, som gik Kl. 1."

Efter en besværlig Rejse naaede de til München om Aftenen.

25. Mai. Reiste til Augsburg og den følgende Dag til Nürnberg.

29. Mai. Reiste til Hof. „Gaardskarlen i Hotel „Zum Hærtz" (sic) spurgte, om det var mig, der var

bestilt Værelse for; jeg svarede nei, men det var dog saa; Kellneren i „Rothes Ross“ i Nürnberg havde telegraferet, at Etatsraad *Andersen* med Søn kom Kl. 5 og ønskede et Værelse med to Senge i første Etage.“

30. Mai. Rejste til Leipzig og næste Dag videre til Halberstadt.

1. Juni. Rejste til Braunschweig.

2. Juni. „Laar og Knæ samme ilde Udseende, min Kind og Tinding hovnet. Forstemt.“ Ankom til Harburg. „Sengen saae ikke godt ud. Pigen maatte forandre, og da hun skulde, efter min Sædvane, have to Hovedpuder i eet Vaar, lagde hun to i som til en Dukkeseng. „Det er ikke som jeg vil have det,“ sagde jeg. „Der er to,“ svarede hun. „Saa maa De lægge flere i, om det var ti.“ Jeg blev gal i Hovedet, krammede Puden sammen og kastede den paa Gulvet. Da blev hun vred, gav sig til at græde og sagde, man havde aldrig været saa grov imod hende som jeg var. Nu blev jeg tam og sagde, jeg havde ikke sagt noget ondt Ord til hende, men jeg var blevet hidsig, og da hun tog det saaledes, gjorde det mig ondt, men hun hylede og talte om min Grovhed, og det dæmpedes først, da jeg gav hende nogle gute Groschen, som hun modtog. Senere, da vi spiste, kom den anden Pige, hun talte dansk til os, sagde, hun var fra Flensborg; jeg trykkede venligt hendes Haand, og hun blev rød derved; den anden Pige havde talt om mig til hende. „Hun er saa hidsig,“ sagde

hun, „hun er fra Hamburg.“ Jeg ærgrede mig over mig selv, og *Bloch* gav den første Pige Medhold.

3. Juni. *Andersen* ankom til Hamborg, hvor han den følgende Dag søgte Lægen (Dr. *Marcus*), der beroligede ham med Hensyn til Følgerne af Faldet i Innsbruck.

5. Juni. Rejste til Fredericia,

„hvor alle Banefolkene hilsede mig saa venligt, mit Tøi blev ikke efterseet.“

6. Juni. I Korsør skiltes *Andersen* fra *Bloch* og tog til Basnæs.

13. Juni. *Andersen* forlod Basnæs og rejste til Kjøbenhavn, hvor Melchiors Vogn førte ham til „Rolighed“.

16. Juni. „Jeg føler mig sygelig nedstemt.“

17. Juni. *Andersen* var paa Industri-Udstillingen.

„Et ærgrede mig paa Udstillingen; her, som i Paris, fandtes ikke min Buste, derimod alle de andre Poeters og særligt, som i Paris, Bjørnsons. Jeg var i Chocolade, der kunde man jo ogsaa *gnave* paa mig.“

23. Juni. „Tiden slentres hen, jeg har ingen Ide til digterisk Virksomhed. Forstemt herover.“

29. Juni. „Hele Dagen har jeg skrevet paa „Tante Tandpine“, saa at jeg følte mig ganske træt.“

30. Juni. „Imorges, da jeg stod op, blødte min Næse, det er ikke skeet i mange, mange Aar. Træt og mæt af Dage! Gud giv mig en Idee! Giv mig Virksomhed, det [er] elendigt at dovne hen.“

1. Juli. „Misfornøiet med mig selv. Ungdomssindet fordunster. Intet glæder jeg mig til. Jeg er pirrelig, utilfreds og doven. Kunde lægge mig hen at sove hele Tiden. Til Morgen vilde jeg til Byen, men følte mig træt, kjedsommelig stemt. Gik dog til Strandveien, der var ingen Sporvogn at see, gik ind til Barberen, og netop som jeg var færdig kom Vognen, men jeg lod den kjøre, tridsede hjem, tungsindig og livskjed."

4. Juli. „Kjørt ind til Byen og hentet flere Papir-Lapper, hvorpaa jeg har skrevet Udkast til „Tante Tandpine", kom hjem og skrev flittigt paa det, ordnede og fik mere Klarhed og Heelhed Mit Humeur vil ikke ret komme i Ligevægt: (at leve eller ei at leve er Spørgsmaalet)."

5. Juli. „Skrev fra Morgen til Aften paa Tante Tandpine, fik den istand, men føler mig træt."

6. Juli. „Været ene hjemme og skrevet: „Det første Besøg i Dagvognen."

8. Juli. „Kl. 12 skulde være Møde hos Etatsraad *Suhr* i Anledning af Ørsteds Monument. *Tillisch* og jeg kom først, derpaa *Suhr* og senest Brygger *Rasmussen* [skal naturligvis være *Jacobsen]*; det var igjen nye Fordringer om Penge fra *Jerichau.*"

12. Juli. „Tænkt i Nat meget paa Historien om Brændehuggeren og hans Kone og fik Ide til at kunne benytte den, blev derfor hjemme hele Dagen og skrev flittigt; ligesaa reenskrev jeg Resten af Tante Tandpine."

13. Juli. „Skrev hele Dagen[1]) paa „Eventyrbogen."

14. Juli. „Endt „Eventyrbogen," som jeg hele Dagen skrev paa, og følt mig træt."

15. Juli. „Skrev „Loppen og Professoren" (endt den Dagen efter).

19. Juli. „Jeg havde Lyst til at læse disse,

(ɔ: hans tre sidste Eventyr)

for Fru *Heiberg*, men er nu et Par Gange paa Veien vendt om; jeg troer hende ikke ret; hun er saa haard mod de Fleste, jeg tænker hun er ikke mild mod mig, naar jeg er gaaet."

29. Juli. Andersen tog til *Henriques* paa Petershøi, hvor han opholdt sig til 5. August.

9. August. „Skrevet paa „Portnøglen"."

11. August. Brev fra lille *Mary Lewingstone*, Der laae i det en Greenstove; naar man har den skrev hun, kan man ikke omkomme paa Søen, men den faldt ud i Havegangen, da jeg aabnede Brevet, og var ikke at finde . . . Gik tidlig op og skrev paa „Portnøglen."

12. August. Sluttet „Portnøglen."

14. August. „Gik til Dr. *Studsgaard* og lod ham føle paa mit Sidebeen, thi da jeg ved Aquariet steeg i Sporvognen, kom en svær Landmand og kastede sig saaledes mod min Side, at jeg troede, at eet af mine Ribbeen var knækket; det var

---

[1]) „Hele Dagen maa dog ikke forstaas altfor bogstaveligt. Andersen var nemlig paa to Køreture.

dog ikke Tilfældet. Kjøbt Sporvognsbilletter hos *Been* og steeg strax i Vognen og gav bestemt mine to Billetter til Conducteuren; i Grønningen forlangte han igjen, jeg havde ikke Beviset for at have betalt og gav ham ærgerlig igjen een Billet; da jeg havde forladt Vognen gik det op for mig, at havde han Ret, skulde han jo have to Billetter; denne mulige Uret pinte mig, da jeg ikke veed, om jeg kan kjende ham igjen og gjøre det godt."

19. August. Andersen var til Middag hos Henriques hvor „*Høedt* sang sin Vise om Gartneren, Hr. Larsen, der var meget morsom."

20. August. Andersen forlod „Rolighed": „veemodig stemt ved Afskeden for denne Sommer." Samme Dag rejste han til Basnæs.

21. August. „Reenskrevet paa „Eventyrbogen." Drevet og dovnet, føler mig saa træt."

29. August. „Fik Ideen til de Grundlag i Livet, Stamtræ, Penge og Geni, men kunde ikke ret magte og forme det."

2. September. Andersen reiste til Kjøbenhavn.

6. September. „Idag for 53 Aar siden kom jeg som fattig Dreng her til Byen. Gud uendelig god og naadig mod mig. Gav en fattig Knøs 3 Mk., idet jeg tænkte paa min egen Ankomst. Idag i Tivoli, hvor jeg næsten aldrig kommer, saa jeg mellem Rækkerne af danske udmærkede Mænd ogsaa min Buste; der sad paa min høire Skulder

en broget Sommerfugl; var det en Festhilsen, en Allegorie, eller skulde det sige, jeg iaar gik ud af Verden; der sad ogsaa paa min venstre Haand en stor sort Plet, det var en levede Spyflue, mon ogsaa det var Allegorie?"

9. September. „Læste for *Rasmus Nielsen* Eventyrbogen, som interesserede ham, men han vilde have fortsat den længer, hvor den unge Dreng traadte op i Folkeforsamling som ældre og anvendte Eventyrbogen; jeg anmærkede, at man da let vilde sige, at det var mig selv. „Tante Tandpine" fandt han genialt givet."

12. September. „Humeuret mørkt og ulykkeligt, Dødstanker . . . Dr. *Bloch* fortalte mig om Gale-Anstalten i Aarhuus og de Gale der, om de første Tegn paa Galskaben, jeg sad med en Fornemmelse af Skræk, om han allerede saae samme hos mig."

13. September. „Det er dog for ærgerligt, heller ikke denne Gang vundet i Lotteriet! vær forbandet!!!" . . . Nu til Aften seer jeg, at de 60,000 ikke ere trukne, og jeg faaer et underligt opblussende Haab; maatte jeg imorgen vinde dem; hvor morsomt, og gid jeg maatte bruge dem, i største Heelhed, vel!"

14. September. „Jeg har ikke vundet det mindste i Lotteriet. Bitter stemt. Lykken er ikke mere med *mig*."

15. September. „*Bjørnson* er reist uden at besøge mig, ilde stemt derved."

16. September. „Hjemme om Aftenen, gnaven, skrev paa „det suser gjennem det gamle Træ"."

20 September. „Sov daarligt, drømte ubehageligt. Jeg var i Trængsel, Oprør. Politiet tog mig, der Intet havde gjort, jeg kom i Fængsel. Hvorfra dog disse Phantasier. Har jeg levet i et andet Menneske, været fængslet uskyldigt; altid har jeg Fornemmelsen af at være uskyldig."

21. September. „Skrev paa „Hvad gamle Johanne fortalte"."

23. September. „Det begynder at blive koldt; jeg fryser paa min Stue; her har jeg siddet næsten hele Dagen, opfyldt af Historien, „Hvad gamle Johanne fortæller". Før Middag Kl. 4 sluttede jeg den. Læste den efter Bordet og var selv glad ved den poetiske Duft og Stemning, der er kommet i den. Jeg gik over til *Læssøe* for at læse den for ham, men der var „Aaen og Havet" *(Lange).* Jeg vilde ikke strax have min friske Digtning kritiseret, og jeg vendte om."

I denne Tid opholdt *Andersen* sig afvekslende hjemme og hos *Melchiors,* nogle Dage ad Gangen. Hos *Melchiors* legedes der jevnligt om Aftenen forskellige Selskabslege („Spørgeleg", „Koldt Køkken", Gætteleg" o. s. v.), og *Andersen* deltog, som det synes, med Glæde i denne Tidsfordriv.

24. September. Andersen fik om Eftermiddagen en Forskrækkelse, da han opdagede, at han havde mistet Manuskripterne til et Par af sine sidste, endnu utrykte Historier. Han skyndte sig til *Vincent,* hvor han havde spist til Middag, og Opvarteren leverede ham de fundne Manuskripter. Skrækken havde taget stærkt paa ham.

„Jeg opgav at høre „Lohengrin", gik hiem, men for anden Gang i hele mit Liv kjøbte jeg her-

hjemme en halv Flaske Champagne, jeg havde saa stor Lyst til den, og drak den under Afskrivningen (og Rettelserne) af „Hvad gamle Johanne fortalte.“

27. September. „Gik i Theatret til første Gjenopførelse af „Syvsoverdag“. *Molbech* var der og fortalte til mig og *Thiele*, at han paa sin Reise havde truffet paa [en] Dame fra Berlin, der var saa varm for mig som Digter, at hun i flere Aar havde tænkt paa at skrive til mig; han havde sagt, at det vilde glæde mig, og hun [vilde nok] faae Brev igjen. Jeg blev gal i Hovedet, det Menneske, som ikke har Noget for mig, kastede det som en Tiggerskilling til mig, jeg skulde blive glad ved. Jeg svarede derfor kun: „Det var meget venligt, men hun havde ikke faaet Brev igjen, der gaaer ikke en Uge, uden at jeg faaer venlige Breve om Brev eller Haandskrift.“ „Seer man det,“ sagde han. „Ja, det er jeg vant til, træt af!“ Jeg er i mit Hjerte glad, men den overmodige Flab skal ikke mærke det; han vilde sige: „Ham gjorde jeg da glad iaften.“ Jeg kom ud af mit Humeur, selv Hartmanns Musik løftede mig ikke det mindste. Stykket fandt jeg uden Lystighed og Phantasie, kun som Klister til at binde sammen. Jeg gik efter anden Akt.“

28. September. „Tungt Humeur, Livslede og en egen Angst for at blive sindsvag; jeg føler mig uhyggelig og har ikke Lyst til Noget . . . Sidder hjemme og afskriver „Gamle Johanne“.

10. Oktober. „Jeg sluttede Digtet „Rolighed“.“

12. Oktober. „Middag hos Enkefru *Salomonsen*, stor festlig Middag for min Skyld, rhinsk Viin og Champagne. Jeg læste (særlig for *Brandes*) „Hvad gamle Johanne fortalte". Han udtalte sig varmt om dens Friskhed og Poesi og bad om han maatte anmelde den nye Samling."

20. Oktober. „Gik til Fru *Kock* til Middag; da jeg henimod syv kom derfra, indhentede mig ved Hjørnet et ungt Menneske, der greb min Haand. „God Aften Hr. Andersen!" Jeg spurgte, hvorfra jeg kjendte ham, han sagde, at han havde besøgt mig hos Frøken *Hallager*, da jeg boede i Lille Kongensgade, spurgte hvor jeg boede, og jeg sagde det, og vilde han tale med mig, var jeg hjemme mellem 2 og 4. Da jeg var gaaet fra ham, gik det pludseligt op for mig, at det var det samme uforskammede, paatrængende Menneske, som forfulgte mig fra Sted til Sted om at faae Klæder, og tilsidst en Dag, da han saae mig gaae ind til Fru *Kock*, lod Tjeneren kalde mig ud; da blev jeg heftig, nu kom han igjen, familiair, tog mig i Haanden; den brændte, jeg kunde ikke gaae i Theatret, før jeg inde hos *Henriques* havde vasket mig. Jeg bildte mig ind, at han havde Fnat eller andet Udslet og nu var ond [nok] til at ville smitte mig. Jeg var nerveus og ilde over dette Menneske, kunde ikke sidde i Theatret og ærgrede mig over mig selv, at jeg havde sagt ham hvor jeg boede."

Næste Dag kom Fyren. Han nægtede, at det var ham, der tidligere havde plaget Andersen, og det endte med at han fik 2 Mark.

„Det var aldeles dumt af mig, thi han havde mig aldeles til Nar.“

9. November. „Modtog et anonymt Brev, der varede mig mod den unge Haandværker, som i Søndags havde været hos mig med sine Digte, at han hørte til Socialisterne og havde skrevet flere socialistiske Sange. Jeg blev irritabel derved.“

11. November. Andersen forlod „Rolighed“ og flyttede til sin Lejlighed hos Frk. *Hallager.*

14. November. „Da jeg iaften vilde lægge i Kakkelovnen, styrtede jeg af Mathed om saa lang jeg var.“

For de nærmest følgende Dage er Skriften i Dagbogen næsten ulæselig og Datum mangler. *Andersens* Ildebefindende og Svaghed vedblev; han modtog dog, som sædvanligt, en Mængde Besøg og var taknemlig for al den Deltagelse og Venlighed, der vistes ham, særligt af Fru *Melchior.* De gentagne Opførelser af „Meer end Perler og Guld“ paa Kasino glædede ham og opfyldte hans Tanker. Under

16. November skriver han:

„I „Dagens Nyheder“ stod imorges, at Mandag skulde opføres „Meer end Perler og Guld“ for 100 Gang, og at Frøken *Lerche* skulde i den Anledning fremsige en Prolog til mig som Forfatteren. Det generede mig, da jeg skylder Raymond saameget af dette Stykke, jeg tænkte paa Kritikkens Indlæg, men var bevæget over det Hele og græd.“

18. November. Andersen havde opgivet at komme til Festforestillingen i Kasino, men lod sig dog over-

tale dertil af Dr. *E. Hornemann,* der i denne Tid daglig kom til ham som Læge sammen med Prof. *Th. Collin.* Med stort Besvær overværede han Forestillingen, ledsaget af *Hornemann* og *William Bloch.*

„Der var fuldt Huus, Prologen tydede ogsaa hen til min øvrige Digtervirksomhed og ikke til „Meer end Perler og Guld"; den blev hjerteligt fremsagt af Frøken *Lerche* og fik stormende Bifald."

22. November. „Tilaften fik jeg Trang til en Digtning om Stormen d. 13de; jeg blev glad ved, at mine Tanker søge denne Retning, jeg skrev til Kl. 12 og gik saa iseng." [1])

23. November. Natlampen havde oset, og *Andersen* var staaet op for at raade Bod derpaa.

„Jeg kom i Sengen, Natlampen brændte som til en Bryllupsfest, jeg kunde ikke udholde denne Blussen, ikke sove, kom i febril Tilstand og erindrede alle Fornærmelser af „Venner"."

25. November. „Brev fra *H. P. Holst,* der kaldte „Krøblingen" en Perle i Litteraturen, Noget af det skjønneste jeg havde skrevet, og at det næsten er Synd den havde Plads med de andre i Heftet, det ærgrede mig."

26. November. „Brev fra den unge *Johan Krohn,* han var henrykt over Bogen, særligt over „Krøblingen". *Hornemann* bad mig vogte mig for at afficeres, og da blev jeg aldeles afficeret. Jeg tænkte

[1]) Digtet om Stormfloden blev trykt i „den lille Bog der skulde sælges paa Prindsessernes Bazar" (cfr. 1. Dec. 1872) [for de Vandlidte].

paa at give til Bazaren for de Vandlidte den Sølvske, Baronesse *Stampe* sagde, at *Thorwaldsen* havde spist med den sidste Dag han levede, og at han alle Dage hos *Stampes* benyttede den; da jeg 1841 kom hjem fra Grækenland, hjembragte jeg en antik Marmorfod, som Holsteneren, Professor *Ross*, havde foræret mig; den vilde Baronessen gjerne eie, men først efter *Thorwaldsens* Død indgik jeg paa et Bytte og fik den gamle Ske. Et Par Aar efter, da jeg i Dresden besøgte Nordmanden, Maleren *Dahl*, fandt jeg hos ham den antike Fod, som han havde faaet af Baronesse *Stampe* imod at han gav hende et lille Maleri, han havde malet. Denne Ske vilde jeg nu give til Bazaren og kommer til at sige til Frøken *Hallager:* „Jeg vil nu haabe, at Baronessen ikke har bundet mig Noget paa Ærmet, om Skeen er den rette." — „Det kan man da let faae at vide," siger Frk. H., „vi kunne spørge Maleren *Gertner*." — „Han er jo død," udbrød jeg, „men hvor falder De iøvrigt paa, at han skulde vide det, han kom jo meget lidt til Stampes eller slet ikke." — „Men han omgikkes *Thorwaldsen*," svarede hun. „Men han gik ikke med Madskeen i Bæltet, og det var jo i Fru *Stampes* Hus han benyttede den." — „Ja, men jeg kan jo gaa ind til Etatsraad *Thiele* med den; han har skrevet *Thorwaldsens* Levnet, han veed det vist!". Jeg blev rasende; „Tilgiv!" raabte jeg, „men der er jo ikke Menneske-Tanke i hvad De siger." Saaledes gaar det hver Dag, naar jeg spørger om forskjellige Adresser, jeg har bedet hende mod-

tage, og undrer mig over, at de ikke komme. „De ligger hos mig," svarer hun, „De har jo ikke Brug for dem nu De er syg." Et helt Ark kunde jeg opskrive med saadant Vrøvl, som ophidser mig, just nu, da *Hornemann* siger, at jeg trænger til Ro."

29. November. Andersens Tilstand meget slet; hans Pirrelighed gik over alle Grændser.

1. December. „Ud paa Aftenen kom Grevinde *Holsteins* Kammerjomfru med Brev, som den regjerende Dronning havde skrevet til mig og overdraget Grevinde *Holstein;* det var [et] saa hjerteligt, saa familiært Brev med Hilsener fra Kongen og alle de kongelige Børn. Jeg blev dybt rørt og bad Grevinden takke skriftligt i mit Navn, da jeg ikke kunde."

2. December. Andersen havde det meget slet, men blev oplivet ved venlige Forespørgsler fra alle de Kongelige om hans Befindende.

4. December. „Besøg af *Ploug,* som var meget deltagende; da jeg talte om, hvormeget Godt der var i alle Mennesker i de forskjellige Samfundsklasser, sagde han: „Ja den Lykke er nu blevet Dem forundt at leve og blive stillet saaledes imellem dem og faae Syn herfor." Han sagde, at min sidste lille Bog var en af de bedste, jeg havde skrevet, og at „Krøblingen" var en Perle.

6. December. „Meget smertefuld i Mellemgulvet . . . De Neuralgi-Smerter, jeg lider af i Mellemgulvet tage voldsomt til."

7. December. „Bud fra Kronprindsen, om han turde besøge mig idag Kl. 1; han kom og var meget deltagende, holdt mig stadigt i Haanden, spurgte hvorlænge han turde blive, om han turde komme igjen en anden Dag.“

Andersen var aldeles rasende og ubændig mod Frøken *Hallager*, hvis Langsomhed og blide Ro irriterede ham umaadeligt. Han brølede imod hende, vrængede hendes Ord efter og lod hende vide, at hun tog Livet af ham.

8. December. Det bestemtes, at *Andersen* skulde plejes alene af Diakonissen Søster *Anna* (Frk. *Buch*).

9. December. „I „Dagbladet“ en særdeles rosende Anmeldelse af de nye Eventyr og Historier. Igaar har *Ploug* i en stor Underofficeer-Soldaterforening holdt et Foredrag om mit Ungdomsliv og derpaa læst som det Nyeste af mig „Krøblingen“.

10. December. „Natten lang og fuld af Plageaander . . . Alt Phantasi og Diaboliq.“

12. December. „Læst om min Sygdom i „Fyens Avis“ og „de Mange, der kom til den 67aarige Digter og altid medbragte en Gave!“ Det klinger som var det en fattig, syg Poet, til hvem de gav lidt i Sparebøssen.“

Fra Kongen kom hver Dag Bud.

13. December. „Fik et yndigt Brev fra lille *Mary Levingstone;* hun fortalte, at *Stanley* havde været hos dem i Hamilton, stor Festlighed havde der været, og da En af hendes Familie havde foræret hende en hel Souvereigns, havde

hun kjøbt en Medaillon, sat i den sin Faders, sit og sine Sødskendes Portrait og foræret ham i Taknemlighed, fordi han havde fundet deres Fader; og *Stanley* havde hængt den om sin Hals. Medaillonen havde kostet 10 Shilling, hun havde saaledes endnu en halv Souvereigns tilbage. Da hun nu havde hørt om den Ulykke med Vandfloden, der var overgaaet Danmark, sendte hun mig en Anvisning paa den Sum og bad mig give den til de stakkels Mennesker. Det rørte og glædede mig." [1])

16. December. „Sidder ene hele Aftenen, kjeder mig forfærdeligt; nu kommer Natten, den bliver da endnu værre."

17. December. ***Andersen*** **kunde ikke sove om Natten af Frygt for Overfald og Ildløs.**

„Jeg var 6 à 7 Gange ude af Sengen for at faae Natlampevægen til at svømme midt i, den vilde ikke, jeg blev febril . . . Jeg var fortvivlet. Kl. blev 7, før jeg faldt lidt i Søvn. Kongen havde allerede havt Bud om mit Befindende. Jeg var aldeles uimodtagelig for al Venlighed og god Omsorg."

22. December. „Dronningen sendte mig Brev og en Tegning, hun havde coloreret."

24. December. ***Andersen*** **havde forlagt sine Briller og var fortvivlet.**

„Nu kom Fru *Melchior* med samme Replik til mig, som hele Morgenen var gjentaget: „Føl dog i

[1]) Brevet staar refereret i „Berl. Tidende"s Feuilleton f. 15. Decbr. s. A.

Deres Lommer, der er vist Brillerne!" Da blev jeg rasende og raabte: „11000 Gange har jeg søgt der." Professor *Hornemann* blev vred over dette Udbrud, sagde, at jeg teede mig som et Barn; tog jeg mig ikke sammen, gik de Alle bort fra mig, saa kunde jeg bære mig ad som jeg vilde o. s. v. Jeg søgte ind i mit Soveværelse, kogte og kjæmpede inden i. Da kom han igjen, kjærlig og deltagende, jeg fik Lettelse i Graad. Fru *Melchior* var mageløs kjærlig og sød. Kl. 7 kom Hr. og Fru *Melchior;* et Juletræ blev tændt til mig med Lys, Flag og Nips. Det var igrunden en smuk Juleaften."

27. December. Andersen kørte, trods sin lidende Tilstand, næsten hver Dag i den sidste Uge en Tur, naar Vejret var nogenlunde godt. Diakonissen (Søster Anna) forlod ham efter tre Ugers Pleje.

„Det gjorde mig ondt at sige hende Levvel. Den nye Diakonisseinde (sic!) er en Frk. *Ida Henckel*" (Søster Hedvig).

31. December. Andersen havde skrevet til Dronningen og fik da

„den fixe Idee at der i Konvoluten til Dronningen kunde ligge et eller andet skrevet, jeg ikke ret havde gjennemseet; nu skrev jeg Brev herom til Grevinde *Holstein.*"

1873

1. Januar. „Tænkt paa Aaret, som gik, og Aaret, som kommer."

8. Januar. „Bertrand de Born" var første Gang blevet opført den foregaaende Aften.

„Der fortælles, at Hr. *Recke* var i første Parquet og blev karesseret af *Phister*. *Recke* er en af de faa Forfattere, der viste sig paa Tilskuerpladsen ved første Forestilling; hverken *Heiberg, Hertz, Hostrup, Hauch* etc. have været det. Hr. *Recke* har været vis i sin Sag; det synes jeg mindre om."

10. Januar. „Imorges læste jeg, at *Napoleon d. 3die* var død igaar under store Smerter. Jeg blev stærkt bevæget; hans Liv ligger saa tragisk; var han død for tre Aar siden, da var han død som Keiser af Frankrig, og han havde staaet anderledes dømt af Historien og af Nutidsfolk.

Andersen fik denne Dag to Tænder trukket ud;

„jeg gav et Skrig, men var lykkelig, da det var overstaaet, jeg syntes jeg følte mig aldeles rask; jeg tilbød ham (Tandlægen) at vælge den engelske eller tydske illustrerede Udgave af mine Eventyr til en Erindring om hvor glad han idag havde gjort mig. Nu har jeg kun en eneste Tand tilbage. Naar den nu er borte, vil jeg, om Gud vil jeg lever, have et helt nyt Gebiss og det gamle restaureret,

det bliver en dyr Historie, jeg tænker omtrent 250 Rdlr.

14. Januar. „*Henriques* var iaftes oprørt over *Brandes'* Anmeldelse af Bertrand de Born. Jeg har ikke læst eller seet Bertrand de Born, kunde ikke udtale en Mening, men anførte hvor haardt mine første Arbeider, „Improvisatoren" og „Mulatten", bleve behandlede af Kritiken. Derved kom jeg tilbage i bittre Erindringer, min Ungdom var gaaet hen i Kamp og stor Miskjendelse; jeg blev syg, *Henriques* gik hurtig, har slet ikke været her idag, Tirsdag, og jeg er endnu i min bittre Stemning idag til høit paa Dagen."

17. Januar. „Forstemt, Tanden plager mig ogsaa. Ikke Lyst til at bestille Noget, ingen Planer, ingen Tanker for Fremtiden. Nu kommer saa godt som Ingen mere og spørger til mit Befindende."

19. Januar. Tandlæge *Voss* trak hans sidste Tand ud.

„Jeg var let ved Tanken om, at nu var jeg fri for alle mine Tænder, men slet ikke livsglad som forleden . . . Nu er jeg da aldeles tandløs (Søndag 19. Januar 1873 mistede jeg den sidste, naar mon jeg mistede den første; var det ikke i Slagelse under Dr. *Hundrup?*)."

24. Januar. „Inat sov jeg daarligt. Kl. blev henimod 4, før jeg troede jeg fik nogen Slags Hvile, jeg var skrækkelig utaalmodig, og uagtet jeg tænkte over under hvilke Smerter en Syg kan tilbringe Natten, og jeg altsaa maatte være glad ved at slippe med

kun Søvnløshed, var jeg heftig og kjed af Livet, syntes, at ogsaa nu var jeg færdig, og hvor lidet har jeg saa udrettet! — Da kom i Morgenstunden et Brev fra Vest-Amerika; jeg havde en Angst for at læse det og ventede at finde Noget, der affic-erede mig, men tvertimod, det var som et Finger-peg paa, at jeg ved Guds Hjælp havde udrettet Noget. En ung Landsmand, der, som han skrev, for en Ungdoms Letsindighed, der kastede Skam over hans Familie, havde nu været paa 3die Aar derovre og var ansat ved Telegraphen. Han havde i denne Jul særligt længtes efter Danmark og For-ældrene; nu havde han læst derovre min Historie „Kometen", han havde ogsaa tænkt paa „Fortid" og „Fremtid", mine Skrifter vare ham til Opbyg-gelse og Trøst, han takkede mig og bad om at er-holde et Brev" (cfr. 3. April).

28. Januar. „Til Aften læst anden Akt af Ber-trand de Born. Jeg kom til at tænke paa Kotze-bues Johanne Monthacon [Montfaucon]. Jeg troer, blev den sat om i Vers og lempet paa, maatte den kunne gjøre samme Virkning paa Publikum, naar de ikke vidste, at den var af Kotzebue. „Her-mann von Unna" kunde der vist ogsaa blæses Liv i."

29. Januar. „Læst ud Bertrand de Born. Et lovende Arbeide af en ung Forfatter, men ikke en dramatisk Mærkelighed, som det skal gjøres til . . . Ud paa Aftenen en Slags fix Idee, som jeg imel-lem kan faae en saadan, den voxte, da jeg kom tilsengs; jeg forstod hvor galt, men jeg tumledes

af Ideer, kunde ikke falde isøvn, var i Uro og febril Stemning."

31. Januar. „Jeg seer idag meget vel ud, sige Alle; jeg føler mig ogsaa betydelig rørig og rolig. Læst faldne Blade af *Thomas Lange*, digterisk stemningsfulde, mere Poesi der end i hele Bertrand de Born."

2. Februar. Studenterne *Weber* og *Ochsen*, som boede i Etagen ovenover *Andersen*, var meget opmærksomme mod ham i denne Periode; de bragte ham Aviser, spadserede og kørte med ham o. s. v.

„Fra Spisestid saa jeg Ingen, jeg kom i en aldeles forrykt Sindsstemning, det var bedre, mente jeg, om jeg var død i Høidepunktet af denne min Sygdom, hvor jeg jo oplevede Beviser for, hvor megen Deltagelse Alle havde for mig. Jeg fornam, at jeg nu var færdig, at mit Digterliv var afsluttet, jeg havde ingen Fremtid mere."

3. Februar. „Til Morgen 0 Grader; det tøede, men Humeuret tøede ikke strax op. Til Aften „Aunt Indges Magazin", deri Oversættelse af „Hvad gamle Johannne fortalte". I bedre Stemning."

4. Februar. „I Kasino gives Ole Lukøie; i „Dagbladet" staaer en høist rosende Anmeldelse derom . . . Følt mig Gud taknemlig for i den milde Grad han har ladet mig prøve Sygdom, og i en Alder og paa en Tid, hvor jeg, som ikke tidligere kan have al Pleie og ved Sygdommen selv fornemmer just hvilke deltagende Venner jeg har. Følt mig glad herved."

10. Februar. Om Aftenen besøgte *Melchiors* ham;

„da de vare borte lagde jeg Reiseplaner og Pengeberegninger og kom i Humeur, saa at Kl. blev 12, da jeg træt gik i Seng."

16. Februar. Langt Besøg af *Kronprindsen,* der lovede at komme igjen.

19. Februar. Andersen fik Medicin,

der „smager som den var kogt paa Væggetøi."

(Uva Ursi). Han troede, at den var lavet af Bjørneexkrementer.

22. Februar. „Besøg af *Bournonville,* der talte meget om *Heiberg* og Fruen, der dømte Talenter efter Sympathi og Antipathi, var tidt de Dygtige imod, naar disse ikke faldt i deres Smag eller ikke trængte til dem *(Jenny Lind* husker jeg, at *Heiberg* havde ikke stor Varme for). Han fortalte karakteristiske Træk fra begge om Stædighed og Drilleri af *Heiberg."*

Andersen var meget opsat paa en paatænkt Baderejse til Heiden i Appenzell.

„Derfra kommer jeg da rimeligvis! Kl. blev 12, før jeg kom i Seng, saaledes beskjæftigede mig min Badereise."

23. Februar. „Frøken *Hallager* kom styrtende ind: „De faaer meget fornem Visit: *Kongen* og Prinds *Valdemar."* Jeg troede det ikke og bar i Hast en Del af Overtøiet, jeg skulde have paa, ind i Sideværelset; da aabnedes Døren, og *Kongen*

med *Valdemar* traadte ind. „Jeg har længe tænkt paa at ville besøge Dem," sagde han, „min Søn har været her nogle Gange;" jeg blev bevæget, Taarerne kom i mine Øine, han trykkede venligt min Haand og udtalte, at jeg saa mere vel ud, end han havde troet, at det, at jeg var uden Tænder, klædte mig langt bedre end de kunstige, jeg havde baaret. Han saae paa min Sopha *Rosenkrantz's* „Julekongen". „De har faaet den fra *Rosenkrantz*, min Søn har fortalt mig om det; har De læst den Bog, seet hvad han skriver?" Jeg maatte sige, hvad sandt var, at jeg kun havde læst Begyndelsen; jeg havde levende Indtryk af, at Kongen var misfornøiet med Yttringer i den, det satte mig i Forlegenhed, det forstyrrede en stor Del af Glæden ved dette kjære, usædvanlige Besøg og kommer ideligt som en Skygge tilbage i Erindringen; jeg veed ikke ret, hvorledes jeg udtalte mig, men jeg veed jeg sagde: „Hver, som kjender Deres Majestæt, maa holde af Dem." Engang satte jeg mig ned, medens Kongen stod, jeg reiste mig ihast med en Undskyldning, og han satte sig straks, men vilde, at jeg skulde sætte mig i min egen magelige Stol. Jeg udtalte, at jeg før Afreisen neppe fik Kræfter til at aflægge Besøg hos ham og Dronningen, da Trapperne vare mig besværlige; han bad mig lade være og tilføiede, at han før den Tid endnu engang kom op til mig. Jeg maatte ikke følge ham ud, „der var for koldt, jeg kan nok hjælpe mig selv." Jeg var blød, bevæget ved det kongelige Besøg. Jeg fik da ned

til mig de to Studenter oven over, *Weber* og *Oksen,* der toge Del i min Glæde."

24. Februar. „Jeg er underlig forstemt, synes, at der efter saa megen Lykke og Glæde, som i den sidste Tid forundes mig, maa komme en Ulykke snart, en gribende Sorg. Enkelte Øieblik forekommer det mig at være en fix Idee, den Tanke, at min Konge igaar har besøgt mig, saa skygger hen over mig hans Ord om *Rosenkrantz's* Bog, og jeg synes, at jeg kan være udsat for, at Nogen, misundelig over min Lykke hos Konge-Familien, her kan virke ind til Misstemning mod mig."

4. Marts. „Besøg af Digteren *Paludan-Müller;* han yttrede, at mine Pengesager vare blevne saa vel forvaltede af den gamle *Collin,*[1]) at nu havde jeg 4000 om Aaret at leve af. Hvilken Usandhed! Hvor ærgerligt at høre, naar man lever stadig i Beregning for at komme ud af det til Enden."

5. Marts. „Ilde og febril; slet Humeur."

10. Marts. „Iformiddags var Dr. *Th. Collin* ligesom i „Den grimme Ælling" en af de *sande* Venner, der kun sige Ubehageligheder; han spurgte, hvor jeg vilde tage ind, naar jeg kom hjem fra Badereisen; jeg burde strax sørge for en Leilighed og beholde den fra nu. Jeg svarede, at der var endnu bedre, det vil sige længere Tid, naar jeg kom hjem, at søge en saadan; jeg antog at komme mod Slutningen af Juli, tog da lige til Basnæs og derfra ud til *Melchiors;* imens fandtes

[1]) Hermed menes Etatsraad Edvard Collin.

en Leilighed, og fandtes den ikke strax, kunde jeg boe i et Hôtel. „Men det er jo en Besværlighed for Fremmede at have Dig," udbrød [han], „Du skal passes og pleies, det er altfor stor Uleilighed! Jeg kan ikke begribe Sligt, jeg kunde aldrig saaledes lægge mig til Besvær" o. s. v."

14. Marts. „Hver Dag pakker jeg lidt sammen af mit Tøi, jeg føler mig derved meget træt."

26. Marts. De mellemliggende Dagbogsoptegnelser handle fortrinsvis om hans Lidelser med de kunstige Tænder.

„Havde imorges saa stærk Hoste og saa megen Slim, at da jeg kort efter læste i Avisen, at Etatsraad *Marstrand*, som døde igaar, var qvalt i Slim, blev jeg ilde stemt."

31. Marts. „Besøg af *Watt*, der havde faaet Brev fra den franske Journalist *Grégoire*, der vilde oversætte og lade illustrere mine Eventyr med Undtagelse af dem *Soldi* havde udgivet; denne holdt paa, at de vare hans Eiendom, det jeg ikke kan begribe, da jeg ikke har overladt ham disse" (Jfr. 13. April).

2. April. Andersens Fødselselsdag.

„*William Øhlenschläger* omfavnede mig, saa det gjorde ondt i min Side og i Leveren; jeg blev herover meget forstemt."

Som sædvanligt modtog *Andersen* paa denne Dag en stor Mængde Breve og Telegrammer fra Ind- og Udland, Presenter og Besøg, saaledes af Kronprinsen,

„som blev vist over en halv Time og udtalte sig saa hjerteligt og kjærligt."

6. April. „Sagt Levvel til Fru *Drewsen* og hendes Mand. Hun fulgte mig helt ud i Gadedøren; der var lidt Vemod over hende og mig, vi tænkte vist begge det Samme: Gud veed, om vi sees igjen!"

11. April. „Kl. 12 kjørte jeg til Amalienborg. H. M. *Dronningen* var steget ned i Kongens Værelser i Stue-Etagen, for at jeg ikke skulde stige den høie Trappe op. Hele Kongefamilien var samlet, *Kongen, Dronningen, Thyra, Prinds Valdemar, Kronprindsen, Kronprindsessen* og begge deres Smaabørn. De vare saa hjertelige, saa hjemlige, deltagende, *Kongen* spurgte om han maatte forære mig sin egen Reisetaske, han selv paa sidste (Grækenlands-)Reise havde brugt, den blev hentet, der var endnu en hel Del deri, som han fik ud, og den er siden sendt mig."

Samme Eftermiddag modtog *Andersen* Besøg af Prins *Valdemar* og straks efter af *Kongen* og Prins *Hans*."

„Jeg blev høilig overrasket. Kongen vilde see, sagde han, hvorledes jeg havde det, efterat jeg var kommen hjem fra hans Familie idag, bad mig igjen føre med mig og have Gavn af hans Reisesæk og sagde mig . . ."

(Sætningen er ikke fuldendt, og Dagbogsheftets sidste Side, paa hvilken Fortsættelse skulde følge, er blank.)

12. April. Andersen flyttede til Hôtel royal.

„Gik til *Melchiors;* det var min første Vandring paa Gaden iaar."

13. April. „Middag hos *Edvard Collin*, der skrev for mig en Skrivelse til *Grégoire* (Jfr. 31. Marts) efter min Opfattelse og ikke som *Watt* havde givet mig til Underskrift. Strax paa Aftenen kom *Watt* og blev ilde stemt ved, at jeg ikke vilde underskrive hans Skrivelse, sagde, at min havde ikke Betydning for Loven i Paris; jeg forstod ikke hele hans Forklaring, og da han vedblev, kom jeg i saadan nerveus Stemning, at jeg brast i Graad og sank om paa Sophaen. Jeg bad ham tale med *Edvard Collin* om den hele Sag, selv var jeg slet ikke skikket til at forhandle videre. Jeg følte mig saa syg."

14. April. Andersen rejste med *Nicolai Bøgh* og overnattede i Korsør.

15. April. Paa Banegaarden i Odense komplimenteredes han af Etatsraad *Koch* med Frue o. fl. Haardt Veir. Hotelværten i Fredericia, der modtog *Andersen* paa Jernbanestationen, vidste allerede, at Kongen havde foræret ham sin Rejsetaske og besøgt ham.

22. April. Over Slesvig, Hamburg, Hannover og Kassel ankom *Andersen* denne Dag til Giessen,

„der syntes kun at have vor eneste tarvelige Gade med et Par Stræder som Fryndser."

Andersen befandt sig ilde, var nervøs og svimmel, led af Slimhoste og Ængstelighed.

23. April. Reiste til Frankfurt.

„Har de ængstelige, taabelige Phantasier."

24. April. „Føler mig mat og svimmel, Humeuret saa saa."

25. April. Rejste til Heidelberg.

27. April. „Det har sneet inat. Skovene paa Bjerghøiderne var ganske overpudrede. Reiste til Offenburg."

28. April. „Taage og Solskin kjæmpede, Schwartzwalds Skove vare pudrede med Sne, Vogesernes Toppe ganske skinnende hvide, der stod en kulsort Luft over Elsas. Solen brød frem, hvor vi kjørte, Engene dampede, Alt stod frodigt, grønt. Kl. $1^1/_2$ naaede vi Basel . . . Jeg føler mig træt og svimmel, Humeuret ikke oppe."

29. April. „Pigen havde givet os ikke strøgne Haandklæder; de saae ud som de vare kun vredne i Vand og derpaa hængt op at tørre, jeg mærkede det først, da jeg havde vadsket mig i Øine og Mund og tænkte straks paa Smitstof, Øiensygdomme og Alt, hvad der kunde komme."

Andersen rejste til Bern, hvor han konsulerede Lægen, Dr. *Dor*, til hvem *Hornemann* havde givet ham Brev.

30. April. Dr. *Dor* troede først, at *Andersens* Lunger vare angrebne, men erklærede derefter, at Alt var i Orden, og at hans Lidelser kun hidrørte fra stærk Nervøsitet. Han anbefalede *Andersen* at tage til Vevey eller Montreux.

1. Mai. Andersen tog til Vevey. To Værelser paa første Sal

„kostede 25 Napoléons hvert Døgn"

(der menes naturligvis Francs);

det forstemte mig, og jeg fandt, at det var en glubende Sum.“

Han fik et andet Værelse

„og nu kom der da Rimelighed i Udgivterne. Det lettede paa Stemningen.“

4. Mai. Andersen tog til Vernex.

„Ved Middagsbordet var der en meget lattermild ung Jødinde, hun kjedede mig med sin stadige Leen, det var som loe hun af os.“

6. Mai. „*Bøgh* læste for mig idag et smukt Rimbrev her fra Montreux til Fru *Sødring*.“

Andersen gik hver Dag korte Ture og befandt sig gennemgaaende ret vel, men plagedes en Del af Slimhoste og Mathed.

11. Mai. Andersen tog op til det store Hotel Rigi Vaudois paa Glion.

„Jeg havde den allernederste Plads ved Bordet.“

18. Mai. „Jeg skrev til *William Bloch* og til *Carl Bloch*, maaske de to bedst skrevne Breve paa denne Reise . . . *Carl Melchior* kom og blev til Middag. Jeg udbragte hans Forældres Skaal og hviskede til ham:

Vort Hjerte i Glæde banker,
Det veed nok hvad det veed.
Det flyver med alle Tanker
Til Hjemmets „Rolighed“,

Hvor Poppelpilen kneiser
Og Blomsterne springe frem.
Hvor vidt man i Verden reiser,
Deiligst er Hjemmets Hjem."

21. Mai. „Jeg følte, at jeg havde flere Kræfter til at gaae. Ved en Slags Koncert om Aftenen gik Koncertgiveren om med Tallerkenen; man gav ham en halv Franc, jeg gav ham den i Centimer, men fik siden den Tanke, at jeg havde givet ham et Tyve-Francs-Stykke, istedetfor et Tyve-Centimes-Stykke; det fyldte mig en Del, da jeg ikke har Raad til at være saa flot."

23. Mai. „Humeuret nede ved Nul. Jeg begynder at blive kjed af at være heroppe."

28. Mai. „Skyerne indhyllede Bjergene op mod Rhonedalen, som var [det] et Forhæng til en storslaaet Tragedie eller en Billedgrund til Korsfæstelsen. Skyerne bleve udover Søen gjennembrudte af enkelte Solstraaler, og de naaede som et elektrisk Lys ned paa Vandfladen."

1. Juni. Efter Indbydelse fra *Jules Jürgensen* rejste *Andersen* og *Bøgh* til Genève; de blev her modtagne af *Jürgensen*, som førte dem til sin Villa ved Malagnou. — De følgende Dage foretog *Andersen* flere længere Køretoure og glædede sig meget over Naturen.

6. Juni. Rejste til Fribourg.

„Da jeg havde skrevet mit Navn i Reisebogen, kom straks en Skotlænder, *Cleland Burns* og gjorde Visit med sine Børn, der alle kjendte mine Skrifter. Aftenen var stille og mild; gik med *Bøgh*

over Hængebroen, ja naaede op til den anden Hængebro, det har jeg endnu aldrig tidligere bragt det til."

Andersen gik derefter hen i Kirken med det berømte Orgel.

„Orgeltonerne løftede sig og lød saa igjen som et Eccho eller fra en høiere Verden. Hyrdernes Skalmaitoner og det voldsomme Tordenveir blev levende gjengivet."

7. Juni. Rejste til Bern.

8. Juni. „Jeg kom forbi Pastor *Baggesens* Hus, hans Navn stod endnu paa Døren, han er død for tre Uger siden."

9. Juni. Middag hos Prof. *Dor*, der viste *Andersen* stor Opmærksomhed, og hos hvem han traf den belgiske Gesandts danske Hustru, født *Castonnier*. *Andersen* læste nogle Eventyr høit, og *Dors* Børn overrakte ham en Laurbærkrands.

10. Juni. *Andersen* forlod Bern. *Dor* med Familie var paa Banegaarden med Alperoser, og Børnene vilde hele Tiden løftes op for at tage Afsked med *Andersen*.

„Jeg blev bevæget og kunde ikke holde mine Taarer tilbage. Ved Thun kom vi paa Dampskib; da jeg satte mig paa Bænken berørte mit Ærme en tysk Dame, der sad paa Bænken med Ryg op mod mig; hendes Cavallier, en feiende, midaldrende Herre, som [var] fra et lille Hof et Sted i Tyskland, gjorde mig opmærksom paa, at jeg rørte med en Arm hans Dame; jeg undskyldte men

blev lynende gal, for der var intet at undskylde. Hun berørte mig senere, og han generede mig med sin Cigar. Jeg kom i et ærgerligt Humeur."

De kom til Interlaken.

12. Juni. „Vi fik Dagbladet; jeg læste roligt i det, da jeg med Et paa sidste Side seer mit Navn; der var optaget et Stykke om et Besøg hos mig af en Amerikaner fra Chicago; han lader mig fortælle, at jeg læste om Napoleons sidste Dage, det var jo, medens jeg laae syg; han lyver mig paa Fortællinger om Sammentræf, jeg har havt med Keiseren af Rusland, lader mig give Dom over flere kronede Hoveder. Jeg blev aldeles forbauset, jeg havde aldrig kunnet fortælle Sligt, heller ikke oplevet det. Jeg blev forbauset over slige Løgne. Jeg havde været i Lune og lavet en Del Spotvers over „Jomfruen", der ikke vilde vise sig, Humeuret var ret godt, men neppe kom jeg iseng, før Tankerne fyldtes ganske med Blad-Artiklen, jeg kom i det sorteste Humeur, sov daarligt, svedte og følte en Feberangst for Ulykke, der vilde komme over mig."

13. Juni. „Jeg skrev til *Bille* om, hvorledes jeg skulde tage den hele Sag med Amerikaneren, om jeg skulde lade den And flyve eller bede ham skyde den i Maven."

Andersen rejste til Giessbach, hvor han lod sig bære op til Hotellet. Om Aftenen saa han Kaskaderne oplyste,

„det deiligste Sceneri for Shakespeares Sommernatsdrøm, jeg var henrykt derover og glemte nogle Minuter mit Mareridt af den amerikanske And.“

14. Juni. „Ideligt rider den Mare mig fra Amerika; jeg troer, jeg kan blive sindssyg.“

15. Juni. „Bare jeg ikke bliver gal over den Historie, som snart sidder som et Spøgelse i mig.“

Sejlede til Brienz og kørte derfra over Brünig til Alpnach.

„Mit Humeur var tungt, den amerikanske And havde giftbidt mig, jeg blev mere og mere kjed af Livet. Jeg havde en underlig Angst over mig, gad ikke leve, turde ikke døe, tænkte paa, at næste Sjælerystelse bragte mig til Sindssyge.“

Fra Altnach rejste *Andersen* til Luzern.

19. Juni. Andersen kørte med *Bøgh* ad den nye Vej til Flüelen og Altdorff.

20. Juni. „Fik et hjerteligt Brev fra *Bille*, der forsikrede, at intet Menneske i Danmark saae i den amerikanske Artikel Andet end Løgn, man kjendte mig for godt . . . Jeg følte mig beroliget og syntes det var ikke værdt at røre ved den hele Sag, der i sig selv maatte visne hen.“

27. Juni. Over Richterswühl rejste *Andersen* til Rapperswühl. Paa Vejen gjorde de Ophold i en mindre By, hvor de fik

„en Suppe, der som al Suppe, selv i de større Hoteller dernede, smagte som Vadskevand,“

og — Tilbud om Skinke! (*Andersen* turde næppe se paa en Skinke af Frygt for Trichiner.)

28. Juni. Rejste til Ragaz.

29. Juni. „Inat vaagnede jeg og følte mig meget ilde."

Andersen tog Vogn til *Pfäffers*,

„gik gjennem det hospitalslignende lange Hotel og kom nu til Klippesnevringen. Sidst jeg var her, var der ingen anden Vei end paa vaade Bjælker, hængende i Jernkjæder over den varme, brusende Tamina, jeg vilde derfor ikke dennegang forsøge Vandringen; de Andre gik den, men da jeg saae, at Veien nu var med et godt Rækværk og man gik paa faste Brædder, fulgte jeg langsomt efter og kom lige hen til Kilden, gjennem denne forunderlige, tillukkede Klippehule, saa uendelig lang og bugtet. Lyset ovenfra faldt ned hist og her foroven, og man saae det Grønne, frisk og vinkende som Livet. En uforglemmelig Vandring."

30. Juni. Rejste til Chur.

1. Juli. „Jeg føler mig ikke vel; det spænder i Maven og trykker i Brysthulen og Mellemgulvet."

1. Juli. Andersen lejede en Veturin for at gøre en sex Dages Tur til Colico ved Comosøen.

„Kom ad jevn Vej til Reichenau, hvor *Louis Philip* engang var Skolelærer. Bjergene syntes, alt som vi kjørte, at drage sig langsomt tilbage,

men snart vare vi dog under de storartede Stenmasser, der knugede sig mere og mere sammen. Ruiner af gamle Røverslotte laae rundt om paa Høiderne. Ved den anden Bro, i Via mala, var Rhinen saa dybt nede og saa indklemt af Klipper, at den syntes kun en Rendesten. Herfra aabner sig Egnen mere, og da vi naaede Anderer, var jeg saa træt, at jeg opgav at gaae endnu idag til Splügen."

3. Juli. Kørte ad Splügen-Vejen,

„saae Alperoser og den deilige blaa Gentiana. Da vi endelig naaede Sneregionerne, laa Sneen høiere end Mandshøide paa begge Sider af Veien, næsten størknet til Is . . . Endelig naaede vi Chiavena og gjennem en lang, smal, smudsig Gade Hotel Conradi."

4. Juli. „Kl. 11 holdt Vognen for Døren, det var en styrtende Varme, Hesten urolig ved Fluerne. Vi kjørte, men en god Fjerdingvei fra Chiavena mod Colico blev Hesten aldeles vild af Fluerne, slog ud og var ved at vælte Vognen. *Bøgh* sprang først af, derpaa Kudsken, endelig kom jeg ned, jeg var saa mat, at mine Ben næppe kunde bære mig. Der var ikke at tænke paa videre Kjørsel med den Hest, Kudsken fulgte den tilfods tilbage, og *Bøgh* bærende Konge-Tasken, gik i den brændende Sol."

De naaede tilbage til Hotellet og besluttede der at opgive Hjemturen over Splügen og lægge den over Graubünden, da denne Vej var ny for dem begge.

„Jeg vil nu haabe, at vi ingen Malheur faae paa Hjemveien.“

5. Juli. Kørte fra Chiavena tidligt om Morgenen gennem store Strækninger af blomstrende Kastanietræer; senere mange Alperoser. Over Silvaplana kørte de til St. Moritz, derpaa til Samaden til Hotel Bernina, hvor „vi fik Værelse i Kjælderen, det vil da sige 1ste Sal ud til Floden, men under Jorden ud til Landeveien.“

6. Juli. „Vi kjørte over Inn-Floden, saae den prægtige Rosegg-Gletscher og Piz Bernina, skinnende, blændende hvid, den glasgrønne Gletscher lyste gjennem Sneen . . . Efter $2^1/_2$ Times Fart vare vi igjen i Samaden.“

7. Juli. Om Morgenen kørte de over Albula-Passet og kom snart op i Sneregionen. Da Hesten saa begyndte at blive „fluegal“, gjorde de holdt i Hotel Alveneu.

8. Juli. Ankom op ad Formiddagen til Chur, hvor *Andersen* betalte Veturinen. Han maatte naturligvis give mere end den akkorderede Sum (180 Frcs.), og var meget ærgerlig derover.[1])

---

[1]) Jeg mindes en lille Historie, som Andersen engang fortalte mig: Paa en Rejse kom han til Bern og vilde der besøge Pastor *Baggesen*. Han spurgte en Droschekusk, om han vidste, hvor B. boede. Ja, det vidste han godt, og Andersen satte sig da op i Vognen. Efter at Kusken havde kørt ham et langt Stykke Vej, blev Andersen opmærksom paa, at han altid drejede til samme Side, og det gik snart op for ham, at Vognen ad en meget lang Omvej nærmede sig det Sted, hvorfra den var kørt ud. Endelig standsede Kusken og forlangte en ublu Betaling. Andersen, som vidste, at Taksten rettede sig efter Vejlængden, sagde ganske rolig til Kusken: „De er ikke Schweizer.“ Kusken protesterede, men Andersen fastholdt sin Paastand, og da den forbavsede Kusk tilsidst spurgte, hvorfor Andersen ikke vilde tro ham, svarede denne: „Da jeg rejste fra mit Fædreland, som ligger langt, langt borte, sagde man til mig, at i Schweiz kunde jeg stole paa alle Menneskene, de vare allesammen ærlige og gode Mennesker; men De har jo villet bedrage mig, som havde Tillid til Dem,

9. Juli. Kørte ad Jernbanen forbi Ragaz til Rohrscheck.

„Paa Kirkegaarden dernede var malet to Dødningehoveder med Indskrift: „Som Du er var jeg; som jeg er bliver Du.“ Ogsaa: „Heute mir, morgen dir!“.“

10. Juli. Sejlede med Dampskib til Lindau.

„Ombord var en Amerikanerinde, *O. B. Trothingham*, som vi havde seet i Samaden; hun talte til mig, hendes Mand var Forfatter, hun elskede mine Skrifter, jeg maatte give hende mit Kort. Ved Middagsbordet sad der en ung tydsk Dame ved Siden af mig. Vi talte om hendes Hjemstavn, Dresden, om *Serre's*, og da jeg spurgte hende, om hun kjendte dansk Litteratur, udbrød hun: *Andersen;* jeg spurgte, om hun havde seet hans Portrait, det havde hun; „men det lignede vist ikke“, sagde jeg, og da gik det op for hende, at jeg var *Andersen.* Hun blev overrasket, glad. „Det havde jeg aldrig troet, at jeg skulde opleve at see *Andersen!*“ udbrød hun og trykkede to Gange mine Hænder.“ . . . Tyrols Bjerge ligge drueblaa og rødmende bag den lysegrønne, blanke Sø.“

11. Juli. „Sendt Brev til lille *Jeanina Stampe*, skrevet som hun skriver, hvert Ord med smaa

---

og derfor kan De ikke være en Schweizer.“ Kusken blev skamfuld, og det endte med, at han grædende bad Andersen om Forladelse og erklærede, at han ikke vilde have nogen Betaling for Turen, men saa skulde Andersen ogsaa tro, at han var Schweizer. Jeg husker ikke, hvad Andersen svarede, men jeg er sikker paa, at han baade har betalt Kusken og trøstet ham.

Bogstaver, det er nok nyere grundtvigiansk. Reiste til Augsburg."

12. Juli. *Andersen* ankom til München.

13. Juli. „Kjørte til Maleren *Kaulbach* og blev særdeles hjertelig modtaget af Fruen; hun vilde, at jeg skulde nu blive derude."

Andersen afslog Indbydelsen, men lovede at komme næste Dag med *Bøgh.*

„Følte mig ikke vel, Trykken i Mellemgulvet. Efter Bordet, da jeg havde hvilet mig paa Sengen og gik over Gulvet for at lukke et Vindue, steg Blodet mig til Hovedet, mine Ben svigtede mig, og jeg sank sammen og ned paa Gulvet, stødte mit Knæ."

14. Juli. „Kjørte Kl. $^1/_2$ 11 til *Kaulbachs* Atelier, han omfavnede og kyssede mig. Viste mig Kartonerne til sit nye Stykke, Syndfloden. Kl. henimod 4 kjørte vi ud til *Kaulbachs*, hvis Hus er saa kunstnerisk nydeligt. Min Skaal blev drukket i Champagne, og da jeg fortalte om vor Konges Venlighed imod mig, udbragte *Kaulbach* Kongen af Danmarks Skaal."

Andersen læste højt for Familien ude i Haven.

„*Kaulbachs* Øine lyste af Henrykkelse, Arm i Arm gik vi i Haven, og han brød til mig en deilig rød Rose. Ved Bordet behagede alle de smaa poetiske Træk, jeg fortalte. „Hvor De kan fortælle dramatisk levende" udbrød han."

15. Juli. „Jeg har ikke Lyst til noget og er

angst for at gaae ud. Kl. 3 kjørte *Bøgh* og jeg hen til *Kaulbachs*. Alt var saa kunstnerisk og dog saa hyggeligt, her var ikke Fru *Jerichaus* Uro. Jeg fortalte *Kaulbach* om Bravalla-Slaget og Kong Ring, hvor Odin var hans Køresvend o. s. v. og fandt, det var et Motiv for ham; han opskrev hver Enkelthed og [bad] mig og *Bøgh* skrive ham ned, hvorledes Historien meldte det Hele. *Kaulbach* udbragte en Skaal for al den store Dygtighed i Danmark og nævnede Holberg, Øehlenschläger, Ørsted, Andersen, Gade o. fl. Jeg [ud]bragte Skaal for Fru *Kaulbach*, der gjorde stor Lykke, og senere for *Kaulbach*, hvis Betydning som Kunstner, sagde jeg, ikke at ville omtale, men hans Person. Da jeg første Gang kom til ham, havde man sagt, han var stolt og frastødende; jeg maatte tænke paa et Digt af Goethe: Amor als Landschaftsmaler; man saa kun en Taage som det hvide udspændte Lærred til Tegning, og lidt efter lidt reiste sig en Bjergtop, saa et Træ, en Skov, et Slot, Mennesker; saaledes ved at møde *Kaulbach* og leve med ham i hans Hjem dukkede en heel Verden frem af riig, velsignet Natur. — Der lød stort Bifald, Fru Kaulbach kyssede mig midt paa Munden. *Kaulbach* forærede mig en lille Skizze med et Vers af ham selv til og lovede, at jeg imorgen, naar *Bøgh* før Afreisen kom til ham, skulde erholde noget bedre."

16. Juli. Jeg fik af *Kaulbach* en Charitas, han havde skrevet paa."

Andersen reiste til Nürnberg.

17. Juli. Rejsen gik videre til Bamberg og
18. Juli, til Meinungen.

„Faldt idag igjen sammen og om paa Gulvet af Mathed."

19. Juli. Rejste til Eisenach.
20. Juli. Tog Vogn til Wartburg.

„Det sidste, besværligste Stykke Vei maatte man gaae; det syntes for mig en Umulighed, men jeg naaede med stort Besvær derop, maatte flere Gange sætte mig ned paa den kolde Jord."

Andersen besøgte paa Tilbagevejen *Fritz Reuter.*

„Han skrev et lille Vers, som staar over Døren til hans Villa, paa sit Portraitkort."

Rejste om Eftermiddagen til Cassel og den følgende Dag til Hannover.
22. Juli. Ankom til Hamborg, hvor han forblev de to følgende Dage.

24. Juli. „Jeg er særdeles mat og kan næppe gaae paa mine Ben. Angst for Reisen hjemad."

26. Juli. I Byen Slesvig, hvortil han var ankommen den foregaaende Dag, følte han sig meget ilde, havde Opkastning og var yderst mat. Paa Banegaarden sank han om af Træthed, og i en elendig Tilstand naaede han til Fredericia, hvor Studenterne *Ochsen* og *Weber* modtoge ham paa Banegaarden. I Middelfart flagede Skibene for ham.
27. Juli. Rejste til Korsør.

„Det lille Digt, jeg i Torsdags (d. 24.) skrev i

Hamborg og strax sendte *Delbanco*, stod allerede i Morges i „Illustr. Tidende“.“

28. Juli. Andersen rejste til København. Paa Banegaarden modtoges *Andersen* af Hr. og Fru *Melchior.*

„Jeg naaede „Rolighed“ noget oplivet, ja kom endogsaa ned til Middag.“

30. Juli. „De første Dage maa jeg ikke forlade mit Værelse. Synker træt og døsig hen.“

2. August. „Dagene glide i hinanden uden Begivenheder. Sover kun daarligt og døser Dagen hen.“

3. August. „Konen, som passer mig, er for enfoldig. Hun bringer Frokost: „Fruen spørger, om De skal ha'e noget te.“ — „Jeg drikker aldrig The.“ — „Ja men det er saa tørt, mener Fruen, naar De ikke faaer noget te.“ — „Siger De *The,* eller siger De *til?*“ — „Til,“ svarer hun saa.“

4. August. „I Skodsborg er nu Cholera; denne Gang faaer jeg den. Skal det skee, gid jeg da var ude af Huset her, bragt derhen, hvor jeg skal.“

8. August. „Besøg af *Frølich*, der har fuldendt alle Billederne til det femte Bind Eventyr.“

14. August. Etatsraad *Melchior* og hans Hustru rejste til Ostende, men *Andersen* forblev paa „Rolighed“.“

20. August. „Professor *Hornemann* kom ud at see til mig; han var meget bevæget over mit Brev til ham, han kunde saa godt forstaae hele min Stemning, sagde han, og talte med inderlig Del-

tagelse; Vorherre vilde nok hjælpe mig, ogsaa over dette. Taarerne løb ham ned over Kinderne, han kyssede og omfavnede mig, det gjorde mig saa mageløst godt.“

24. August. „Det er *Anna Melchiors*[1]) Fødselsdag, overlod *Louise* at kjøbe for mig Noget til hende; hun kjøbte mine sidste Eventyr, jeg skrev heri:

UNG ANNA

En lille Fugl den fløi saa fro,
Det er idag Skærsommer,
Den sang om Hjemmet paa „Høibro“:
„Naar snart nu Vintren kommer,
Da skulle vi der ung Anna see,
Hun bliver i Vinter hjemme,
Og her vil groe af den friske Snee,
Ja I kunne troe min Stemme,
Et Træ vil groe med Æbleblomst,
Thi det fik Hjertepleie.
Det har ved Vaarens Atterkomst
Just Sundhedsblomst i Eie;
Ung Anna sidder karsk og glad —
Hun er jo selv et Rosenblad,
Det trives bedst herhjemme.
Og der gaaer Dands paa „Høienbro“;
Den lille Sangfugl kan I troe.“

28. August. „Dagene glide i hinanden, Lemmerne tunge og skrøbelige, Aanden frisk, men forkuet.“

30. August „Idag gik jeg første Gang en Del i Haven, over 1 Time om Formiddagen, det gjorde mig godt.“

[1]) Etatsraad Melchiors syge Datter.

1. September. „Har Fornemmelse af, at jeg vist faaer Cholera eller idetmindste Cholerine. Gud frels mig fra store Smerter og forund mig dog en hurtig Død."

2. September. „Sovet meget godt. Maven synes igjen god. Besøg af *Jonas Collin*, der idag har været hos Justitsraad *Berner* og talt om mine Stykker, der aldrig kom paa Theatret; jeg fik det samme Tilsagn som i Aaringer, at han vilde bringe *„Han er ikke født"* paa Scenen, men at det var saa vanskeligt at besætte. Sludder! de besætte jo alle Stykker, om de ere nok saa vanskelige, og altid lige skidt."

3. September. „Dvask og livskjed. Ulyst til at leve og dog angst for Døden. Besøg af Hr. *Bruun*, Forf. til „Fra et Hjørne paa Kirkegaarden"; jeg kom helt ind i en bitter Beklagelse over hvor haard Kritiken havde været mod mig i en tidligere Tid."

4. September. Etatsraad *Melchior* og Frue kom hjem fra Ostende. *Andersen* befandt sig vel, var livlig og holdt Tale.

6. September. „Tænkt iaftes, inat og imorges tilbage paa, at jeg idag for 54 Aar siden kom fattig og forladt her til Byen, og hvor meget Held der siden var blevet forundt mig. Brev, jeg husker ikke til hvem."

9. September. Læste til Aften Øehlenschlägers „De to Jernringe", som interesserede mig, særligt da jeg i O . . . . . kjendte *H. C. Ørsted.*"

14. September. „Jeg har Intet at glæde mig til. Jeg sidder som en dødsdømt Fange, der venter hver Dag at blive hentet til Henrettelse, er angst for hvor pinlig denne vil blive, og dog vil jeg gjerne se at have snart Ende paa det Hele.“

25. September. Besøg af begge mine Læger, *Collin* og *Hornemann;* jeg sad mellem dem som Jeppe sidder mellem de to Doctores, der føle ham paa Pulsen.“

29. September. „Besøg af en Hr. *Møller*, der kom fra Amerika og som Dreng havde opholdt sig paa Børglum Kloster. Han fortalte, at langt inde i Amerika, hvor man skulde troe, de ikke kjendte Danmark, kjendte de H. C. Andersen.“

1. Oktober. „Kl. 12 kom gamle Fru *Ørsted* og *Mathilde Ørsted;* de fandt begge, at jeg havde det saa hyggeligt, digterisk og smukt. Jeg lod bringe Vin, Kager og Druer, de bleve over en halv Time og syntes at more sig. Jeg var glad bevæget ved at see den gamle Kone, vi talte om *Ørsted*, og Taarerne kom mig i Øinene ved Talen om, at man i Udlandet saa tidt nævnede mit Navn ved Siden af hans. Doven og træt, ingen Virksomhed, Dagene sløse hen.“

7. Oktober. Andersen var meget angrebet og „var i Taarer“ ved at maatte opgive at se Afsløringen af Frederik den Syvendes Statue.

„Imorgen er jeg vist daarligere, altid ned ad Bakke. Tidligt paa Aftenen kom Fru *Collin;* jeg kom ind i min Beklagelse over gamle *Collins*

Haardhed og Heftighed tidt mod mig; hun gik ind paa mig, men mindede dertil saa smukt om saa meget Venligt og Godt, den Gamle havde ydet mig.“ [1])

9. Oktober. „Tung i Benene, stakaandet, ængstelige Tanker om mit Udkomme, om jeg lever endnu en halv Snes Aar eller mister de Penge, jeg har sammensparet. Alt er nu dyrere, mine Fordringer ere større, jeg bliver ældre og ældre og er nu saa svag; hvad skal der skee, om jeg mister min Smule Formue!“

22. Oktober. „Til Aften beskjæftiger mig igjen Tanken om Bøgernes Bog ɔ: Bibelen, et Eventyr om en Mand, som gik ud at søge Gud og fandt ham i sin Bibel.“

25. Oktober. „Til Aften kom *Nicolai Bøgh;* det interesserede ham at faa de mange Breve, jeg havde skrevet til Ingemann og denne havde opbevaret; han læste flere høit for mig, og jeg levede tilbage i gammel Tid. Kl. var næsten 10, da *Bøgh* forlod mig. Det havde været mig en behagelig Aften; jeg var glad bevæget og fyldt af Tanken om Guds Naade mod mig, hans Ledsagelse indtil denne Stund.“

29. Oktober. „Herre, min Gud! hvor det dog

---

[1]) I denne Periode af Andersens Liv hændte det flere Gange, at jeg fik smaa Billetter fra ham med Anmodning om at komme øjeblikkeligt til ham. Naar jeg da kom, fandt jeg ham i Graad og fortvivlet, nogle Gange rent ude af sig selv. Han erklærede, at han var ond og utaknemmelig, at det var ham umuligt at tøjle sine hadefulde Tanker mod de Mennesker, han skyldte mest, især mod min Bedstefader, og han kunde da jamre som et Barn. Jeg søgte i Regelen at trøste ham ved at forklare, at det var Stemninger, der fulgte med hans Sygdom, at han slet ikke skulde tillægge dem nogen Betydning o. s. v., og det lykkedes mig gerne at berolige ham paa denne Maade.

gaaer langsommeligt fremad med mit Befindende.“

Andersen var, trods sin lidende Tilstand, næsten hver Dag ude til Middag, denne Dag hos Grosserer *Moses Melchior.*

31. Oktober. „Kjed af Livet, meget nedtrykt. Plaget af Brevphantasier,[1]) aldeles urimeligt tilvisse.“

1. November. „Særdeles forladt og lidende; skrev Brev derom til *Edvard Collin.* Jeg bliver aldrig rask, og det drager ud med at døe; jeg ønsker Døden og har dog Angst for den. I Tusmørke, strax efter Bordet, kom *Edvard Collin* til ham (sic!); jeg lettede mit Hjerte med alle de underlige Ideer, der plagede mig; han gik strax ind derpaa og fortalte mig aldeles lignende Exempler hos sig selv, hvorledes han, som jeg, stod op om Natten og saae efter Ild og Lys, skjøndt han havde seet det var slukket, før han gik til Ro. Jeg blev oplivet ved hans Deltagelse og Tale, Sindet aldeles lettet, og jeg var som født igjen.“

3. November. „Idag er været (sic!) smukt.“

6. November. „Gik med *Ochsen* ind i botanisk Have;[2]) hvor forandret fra gammel Tid! Gik hen til det gamle Piletræ; kun et lille Bækkeløb erindrede endnu om den store her engang var. Stenen over Hunden, der døde i det Aar Sukkeret

---

[1]) Andersen havde den foregaaende Dag, ved at ordne en Del gamle Breve, fundet et fra 1862, som han „slet intet erindrede om“. Han blev stærkt afficeret ved Tanken om, at han muligvis ikke havde besvaret det.

[2]) Paa den nuværende Kunstudstillings Grund ved Charlottenborg.

kostede 43 Skilling Pundet, hældede sig endnu op til Træet . . .[1]) Mit Humeur er stadig tungt, skrev derom til Fru *Jette Collin*. Til Aften kom *Edvard Collin*, og i Samtalens Løb løftede sig igjen Sindet ud af det Tryk, det leed af. Senere kom Historiemaleren lille *Lund*[2]) og talte gemytligt; vi vare enige om *Marstrands* Haardhed mod andre Kunstnere og hans store Selvvurdering."

14. November. „Den store Valgdag! Hvor længtes jeg efter den Berlingske Tidende til Aften. Det er især det sydlige Fyen og en Del af Jylland, der har de værste Venstremænd."

I de nærmest følgende Dage var *Andersen* meget nervøs, ødelagt af talrige Besøg og forpint over, at Berl. Tid. ikke indeholdt en Berigtigelse af et fejltrykt Mærke, hvorunder et Bidrag til Ørsteds Monument var indsendt gennem *Andersen*.

1. December. „Siddet hele Aftenen og klippet Billeder tilrette for mit nye Skjærmbrædt."

7. December. Middag hos *Henriques*.

„*Høedt* fortalte om lille *Gersons* Digter-Hovmod, viste hvor ynkelig *Thiele* saae ud og grimacerede efter ham; det holdt jeg ikke af. Gud veed, hvorledes han taler efter mig. Læst *H. P. Holsts* nye Bog. Han fortæller deri, at han før Reisen vilde give sin Bog Navnet „Ude og

[1]) Et Monument over Abildgaards Hund, som endnu staar i Resterne af den gamle botaniske Have. Indskriften lyder: Her gjemmes Resterne af Giordano. Et Mønster paa Troskab. Han blev født i Rom i Pave Pii VI andet Regieringsaar. Han døde i Kiøbenhavn i det mærkværdige Aar, da Sukkeret kostede 43 Skilling Pundet.

[2]) Fr. C. Lund g. m. Fru Axelline Lund.

hjemme", og at *Reitzel* fandt, det var en udmærket Titel; men den har han ikke selv fundet paa, den fik han af mig Aaret efter, da vi begge vare komne hjem, han fra Sicilien, jeg fra Orienten."

24 December. Som sædvanligt fik *Andersen* en Mængde Julegaver, især Blomster. Fru *Melchior* havde arrangeret et smukt Julebord i hans forreste Stue.

„Straks da Fru *Melchior* aabnede Døren ind til Stuen, blev jeg saa overrasket og bevæget, at jeg brast i Graad."

26. December. I Middagsselskabet hos *Henriques* morede det *Magnus*, at han i en Skaaltale blev kaldt en Don Juan;

„jeg vilde have tilføiet et lille Impromptu:

„Han skatter det skjønne,
Elsker Jomfruen i det Grønne
Og Duften af Høet (Høedt)," [1])

men Fru Henriques, som jeg sagde det til, [mente] at det ikke var bedst det blev sagt (sic), og jeg lod da være."

28. December. „Besøg af *Paludan-Müller*, som omfavnede og kyssede mig, da han kom og gik."

31. December. „Nytaarsaften tilbragtes i Stilhed med *Ochsen* og *Weber*."

1874

6. Januar. „Afdøde Excellence *Collins* Fødselsdag; første Gang ude iaar, spist til Middag hos

[1]) Magnus var en Ildtilbeder af Høedt.

Edvard Collin sammen med Konferentsraad *Drevsen;* hvor han dog er stok politimandsk, gammel i Anskuelser og Spøg, dog saa brav og menneskekjærlig.“

12. Januar. „Besøg af *Rob. Watt*, som bragte Efterretning fra *Grégoire* i Paris om, at alle Blade der havde paa det hæderligste omtalt mine Eventyr, og at hele Udgaven var allerede udsolgt (den kom ved Juletid), et nyt Oplag paatænktes. Det var mig en sand Glæde at høre, Humeuret blev lettere derved.“

15. Januar. „Iaften glædede jeg mig over den franske Udgave af mine Eventyr, men kunde derved ikke falde i Søvn.“

16. Januar. „Langt Besøg af *Kronprindsen.*“

19. Januar. „Sluttet Corfitz Ulfeldts og hans Gemalindes Historie; meget opfyldt af samme; stor Lyst til [at] fremstille paa Scenen Sophie Amalie, som var Skyld i al den Ulykke og Elendighed.“

22. Januar. „Middag hos *Melchiors* sammen med *Topsøe*, *Bergsøe* og Frue, *Carl Andersen og* Frue, *Bloch* med Frue; Henriques udbragte min Skaal, den og alle de efterfølgende havde gjennemgaaende, som den røde Traad, den nye Mønt med Kroner og Øre. Jeg takkede for min Skaal og udbragte dernæst en: det forekom mig, som sad jeg i Baden-Baden ved det grønne Bord, hvor Sølv og Guld rullede, men saae jeg paa den hvide Dug, de friske Blomster og Grønt, de mange glade Ansigter rundt om, forstod jeg, at det var ved et

lykkeligt Familiebord vi sad, hvor Talen var om Mønt, og en saadan var givet hver af os. En blev den lagt som Ord paa Tungen og klang ud i Verden som Sølv og Guld, en Anden gik den fra Aanden i Haanden og ud af Pennen paa Papiret og blev Sølv og Guld for Verden; men det var ikke givet alene Manden. Qvinden havde ogsaa sin rige Mønt, Moderen lagde den som Lærdom i sit Barns Hjerte, og den blev en Skat for hele Livet; den unge Pige blev den lagt i Øiet, i Smilet, i hele hendes Skikkelse, saa den unge Mand forsøgte at vinde denne Rigdom; alle havde vi saaledes hver af Gud faaet en Mønt, og hver paatrykt den sit eget Stempel. Jeg vilde derfor udbringe en Skaal for Møntmesteren og Møntmesterinden her ved Bordet. — „Og De siger, at De er syg," udbrød *Topsøe*, „og De kan holde saadan Tale"."

26. Januar. „Idag Besøg af *Paludan-Müller*, som bragte Ansøgningerne om det Anckerske Legat. Han vilde staa Last og Brast med mig, om jeg stemte for *Bournonville*, men bad mig overveie, om vi ikke skulde spørge Kultusministeriet, om der var noget til Hinder derfor i Fundatsen. Jeg mener, at man ikke skal spørge; naar vi i Sandhed erkjende *Bournonville* som scenisk Forfatter, der har skjænket Publikum poesifulde Arbeider, er der intet for os at spørge om, han er mellem Digterne, har Ret til at søge og er tilvisse just iaar den Betydeligste af de Søgende."

Andersen har derefter i Dagbogen afskrevet hele *Bournonvilles* Ansøgning, ved hvilken der ikke er noget mærkeligt.

2. Februar. „Klistret ivrigt paa mit Skjærmbrædt, hver Dag og Aften gaaer hermed."

9. Februar. „Besøg af Pastor *Jochumsen*, Digter fra Island; han fik flere Autographs og efterlod til mig et særdeles varmtfølt, digterisk Brev, hvor han smukt og christeligt udtaler sig om min Betydning som Digter."

13. Februar. „Skrevet paa Vers Programmet til *Melchiors* Karneval paa Mandag."

21. Februar. „Føler mig ret vel."

23. Februar. For første Gang i lang Tid vovede *Andersen* at gaa en ganske lille Tur uden Ledsagelse.

26. Februar. Til Middag hos *Melchiors;*

„de unge Damer der talte om religieuse Materier og fortalte mig den yngre *Brandes's* Opfattelse af mig. At jeg i min Barndom og alleryngste Alder havde været helt Christen Troende, at jeg senere var kommet ind i Tvivlens Kampe, og at jeg nu stod og ønskede mig tilbage i min Barnetro. Tilvisse: i den var jeg lykkeligere."

2. Marts. „Besøg af Fru *Collin*, som indbød mig til Middag, men bad mig „*ikke at komme*", da der skulde spises i den store Spisestue, og der var Træk." (cfr. 7. Marts).

5. Marts. „Jeg føler mig vemodig ved heller ikke at kunne komme i Theatret."

7. Marts. „Besøg af Grev *Moltke* Bregentved,

som indbød mig til at komme i Sommer til Bregentved, hvor jeg ikke har været i henved 30 Aar. *Hornemann* vilde idag overtale mig til at kjøre hen til *Collins* og overraske dem. Frk. *Ballin* søgte ogsaa at overtale mig, men jeg blev standhaftig og skrev herom et humoristisk Brev til Fru *Collin*, som hun modtog ved Bordet."

17. Marts. „Nyre og Lever synes trykkede."

Andersen klager i denne Tid jevnlig over Smerter i Underlivet.

25. Marts. „Humeuret tungt, de ubetydeligste Ting afficere mig."

2. April. „Det var netop idag Skjærtorsdag som da Slaget blev holdt paa Rheden. Jeg var meget alvorsfuldt stemt paa denne min 69 Aars Fødselsdags Morgen og følte mig slet ikke vel. Da jeg kom til Vinduet, laae Skibet udenfor med udhængte Flag, men Dannebrog var paa halv Stang; det var Dødstegnet og ikke Glædestegnet, det forstemte mig, og jeg tog det som et ondt Varsel, uagtet jeg kjæmpede mod denne Overtro. Fra Kultusministeriet laae et hjerteligt Brev til mig, underskrevet *Hall;* det meldte mig, at Kongen d. 31. Marts havde udnævnt mig til Konferentsraad, men at Diplomet skulde udtages under Datoen d. 2. April. Den kjære, velsignede Konge har igjen villet forunde mig en Glæde. Jeg fik ikke Lov imorgenstunden at komme ind i min forreste Stue. Frøknerne *Ballin* havde der arrangeret noget Festligt. En ung Student *Christensen* havde malet to

Børn, der rakte en levende Bouquet ud af Billedet, uden om de to vare flere Eventyr-Figurer anbragte. Kl. omtrent 4 kom i øsende Regnveir *Kronprindsen* gaaende med Paraply og lykønskede mig til Dagen, hilsede fra sine Forældre og sin Hustru. Vi talte længe sammen, og da jeg vilde vise ham mit Skjærmbrædt, som jeg havde svært ved at bære fra Sovekammeret ind, kom Kronprindsen og bar for mig. Medens han var og saae det, kom Etatsraad *Collin* og Kone; hun vilde ikke gaae ind, da hun hørte *Kronprindsen* var her, men Etatsraaden gik ind, og vi tre talte da sammen. Da Kronprindsen var borte, kom Fru *Collin* ind."

Middag hos *Melchiors.*

„En Sang til mig af *Nic. Bøgh* blev sjunget. Hele Aftenen var jeg [i] en stille, glad Stemning."

3. April. „Modtog med Posten et meget smukt Digt fra en Skomagersvend — her i Byen [cfr. 7. April]. (Igaar fik jeg flere Digte fra mig ubekjendte Damer). Befindendet godt."

6. April. „Var meget træt, da jeg havde siddet i to Timer for Historiemaler *Lund,* der tegnede mit Ansigt til Afbenyttelse for Loftsdekorationen i Viborg Kirke, hvor de fire store og tolv smaa Profeter skulde fremstilles; jeg skal være en af de store med Glorien om Hovedet. Blev oppe til Kl. 1 og klistrede."

7. April. „Fik skrevet og afsendt Brev med

mit Portrait til Skomagersvend *Rasmussen*, der sendte mig et smukt Digt paa min Fødselsdag."

8. April. „Besøg af Overhofmesterinde *Rosen*. Hun var meget venlig og bad ved Afskeden om at laane et Par af mine illustrerede Eventyr; hun fik den franske Udgave og to paa Engelsk. Da hun var borte, kom min sædvanlige nerveuse Angst, om der i disse Bøger, der have været laant ud til Andre, maaske var glemt Brev, Skrift eller andre Sager, der ikke skulde være der. Phantasien løb over hos mig til halv Galskab, jeg udtænkte mig de forunderligste Ting. Igaar Aftes døde Maleren *Kaulbach* i München, død af Cholera; jeg blev meget bedrøvet. Han var mig altid saa venlig og god. Jeg skulde bo hos ham, naar jeg igjen kom til München, var en Aftale. Skeer det, da bliver mit Kammer der en Grav og jeg en Død hos den Døde."

9. April. „Nerveus og febril! Angst for at leve, angst for at døe."

10. April. „Ikke vel, meget tungsindig."

11. April. *Andersen* var tilsagt til Kongen og Dronningen. Kongen sendte Vogn efter ham; hele den kongelige Familie var samlet, og Alle vare hjærtelige mod ham.

14. April. „Kl. halvfire kom *Jonas Collin*, og med ham gik jeg første Gang hen til *Collins* i Tvergade, min længste Vandring i halvandet Aar. Det faldt mig ikke besværligt, Veien syntes mig heller ikke for lang."

16. April. „Om Aftenen læste jeg tilfældigt i en gammel Folkekalender en smuk Fortælling af *H. P. Holst:* „Fast Tro"; den rørte mig, saa at jeg skrev Brev til ham, som jeg vil afsende imorgen."

17. April. „Fik et Telegram fra *Storhertugen af Weimar;* han ønskede at erfare om mit Befindende. Det rørte mig meget; vi have ikke staaet i Brevvexling siden sidste tydske Krig med Danmark; jeg har tidt været bedrøvet over, at Alt var brudt mellem os, og jeg kunde ikke blive enig med mig selv, om jeg dog ikke engang skulde skrive til ham. Nu er han saa deltagende og god, at han er den, som først nærmer sig. Jeg skrev strax et Telegram, som jeg med Brev til Etatsraad *Collin* bad denne at give i bedre Tydsk." [1])

3. Mai. „Jeg renskrev Sangen til *Hartmann.*" [cfr. 22. Maj].

5. Mai. Ved sin Hjemkomst fra en Middag hos Collins skrev *Andersen* Digtet „*Oldingen*".

6. Mai. „Læst Turgenjevs Novelle „Rudin"; det synes aldeles en Skildring af *Høedt* (Fru *Heiberg* har sagt det). Hele Dagen gjenskrevet Digtet „Oldingen"; jeg læste det for Frøknerne og Fru *Koppel;* det syntes aldeles ikke [at] gjøre Indtryk paa dem."

9. Mai. „Jeg har i de sidste Dage lavet en Billedbog til lille *Charlotte Melchior,* mest paa-

[1]) Se Bobé: Carl Alexander, Storhertug af Sachsen-Weimar og H. C. Andersen. K. 1905.

klistrede, kouleurte Billeder og skrevet Vers ved hvert.“

10. Mai. (Brev fra Storhertugen af Weimar med Fotografi).

11. Mai. „Brev fra Grækeren *Bikilas*, der har oversat nogle af mine Eventyr paa Græsk; det var en smuk lille Bog med Billederne af Petersen.“

22. Mai. „*Hartmanns* 50aarige Fest; skrev og sendte ham Brev. Opad Dagen kom Fru *Melchior* med sin Vogn, og vi kjørte da derover, men jeg blev nede ved Porten og sad der, til Hartmann og hans Kone kom ned til mig, da Trapperne vare mig for besværlige; han omfavnede og kyssede mig.“

Andersen var ærgerlig over, at der var lagt 5 Rdl. maanedlig paa hans Husleje.

„Jeg ærgrede mig, det kastede Skygge over min Afreise, og jeg plagede mig med, hvorledes jeg aarligt skulde være i Stand til at udrede saa mange Udgifter jeg har, idet mine Indtægter ikke voxe, men staae ved det Gamle.“

23. Mai. *Andersen* rejste til Holsteinborg.

25. Mai. „Jeg var meget livlig ved Bordet til Middag og Aften, fortalte som i gamle Dage.“

28. Mai. „Til Aften snaksom, men der var mig en bitter Smag i Munden om Flere, og derfor var jeg utilfreds med mig selv, da jeg kom paa min Stue.“

29. Mai. „Besøg til Morgen, som altid, af *Grevinden;* hun talte saa hjertensgod og deltagende, saa at jeg blev bevæget derved; hun sagde, at jeg var kommet renere og bedre ud fra denne min lange Sygdom. *Fritze-Wanda* har gjemt den første Bouquet, jeg gav hende som lille Pige; den er sat i Glas og Ramme; idag skrev jeg [under?] Bouquetten:

„Den første Bouquet Fritze-Wanda modtog,
Den lagde hun strax i Mindernes Bog.
Bouquetten hun fik af Børnenes Ven,
Fritze-Wandas
H. C. Andersen.

NB. Bouquettens Dato mindes ei,
Men Verset er fra fire og halvfjers i Mai."

7. Juni. „Da ved sidste Forestilling i det gamle Theater i Kjøbenhavn Lysekronen gik op foran sidste Akt, blev den af det muntre Publikum hilset med Haandklap, det vil sige Haandklap til Tak for sin gamle tro Tjeneste; det er ikke venligt af Publikum, men det er nu Verdens Gang; jeg kan imidlertid tænke, at ved Forestillingens Slutning er Lysekronen dog kommet ned igjen for at lyse Publikum ud, at det ikke skulde falde over sine egne Ben. Det var kjønt af den gamle Lyse-Krone, det skal jeg huske den, naar jeg faaer Besøg af min Muse."

13. Juni. „Jeg var tilaften i det fortællende Hjørne, og den ene Historie og komiske Erindring strømmede fra min Tunge efter den anden."

15. Juni. „Begyndt at føle Lyst efter Forandring og har det dog saa mageløst godt her.“

18. Juni. Andersen rejste fra Holsteinborg.

„Grevinden var saa kjærlig og blød. „Beed for mine Børn,“ sagde hun, og jeg følte mig ydmyget derved, at jeg skulde særligt kunde frembære en Bøn til Herren for Andre, jeg, som er bundløs syndig! Jeg var i Taarer ved Afskeden.“

Paa Banegaarden i København modtoges *Andersen* af Grosserer *Melchior*, der kørte ham til „Rolighed“, hvor han foreløbigt tog Ophold.

23. Juni. „Noteret Anmærkninger til „Gudfaders Billedbog“ og til „Venø og Glenø“.“

25. Juni. „Jeg har idag følt mig træt og nerveus, ikke gidet bestille Noget. En høist kjedsommelig Dag. Skal jeg blive rask, maa jeg kunne leve i Stilhed og ikke ærgre mig.“

26. Juni. „Aldeles ikke i Humeur, sløv og ilde stemt, kjeder mig“

29. Juni. „Jeg har opgjort idag ved de ublue Udgifter, jeg har, at jeg maa aarlig bruge 2000 Rd., og der er da ikke Tale om at gjøre nogen Reise.“

3. Juli. Andersen rejste til Bregentved, hvor han modtoges med stor Hjærtelighed af Grev og Grevinde Moltke.

4. Juli. „Brev fra *Edvard Collin.* To Forretningslinier om hvad jeg havde i Sparekassen, ikke et Ord mere. Ikke Svar paa mit Spørgsmaal, hvor

stor min Formues-Omstændighed er, det var hans gamle Kontoir-Fornemhed og kold Imødekommen. Jeg gjorde mig Umage for at skrive et meget venligt Brev og Taksigelse; han fortjener det neppe saa godt og lægger neppe Mærke til det Hele. — Jeg var livlig og fortalte en Del komiske Historier."

6. Juli. „Jeg var meget livlig og fortalte Historier om Md. *Larsen* i Nyhavn."

10. Juli. „Læst for Folkene, det vil sige, det var alle Fruentimmer, paa Portneren nær. De vare i Taarer ved „Hun duede ikke"."

11. Juli. „Brev fra Amerika, fra en lille Pige, som sendte mig een Dollar og en af en Avis udklippet Artikel, en Opfordring til amerikanske Børn at afbetale den Gjæld, de vare i til mig som deres Digter, og skaffe mig „gamle Mand" en komfortabel Alderdom. Jeg havde endnu aldrig faaet fra Amerika en Dollar, havde jeg sagt; det ærgrede mig, da jeg jo i det sidste Aar ved *Horace Scudder* faaer jevnlig en lille Sum. Jeg blev nerveus, kunde ikke falde i Søvn og havde en daarlig Nat."

15. Juli. „Er ikke, som jeg skulde, ved Humeuret. Gid, at jeg havde en Digtning, jeg kunde tage fat paa!"

16. Juli. „I Formiddag fik jeg et meget hjerteligt Brev fra *Edvard Collin* om min Formues Tilstand."

25. Juli. „*Moltkes* mageløs venlige og opmærksomme mod mig."

27. Juli. Andersen rejste fra Bregentved, og blev, som sædvanligt, modtaget paa Københavns Banegaard af *Melchiors*, der førte ham til deres Landsted, „Rolighed".

30. Juli. Andersen havde igen

„en flau Drøm om *Meisling*, hvor jeg stod forknyt og keitet. — Ved Frokostbordet var den engelsk-franske Mlle S., som med sin Enkemoder er herovre; den unge pyntede Pige er her i Besøg, meget talende og i Væsen som en Gouvenante fra et fornemt Hus og nu i et andet, hun føler, at man maaske seer op til hende, fører Ordet. Flere Gange talte jeg til hende, men fik ikke Svar; det irriterede mig, og jeg kom snart indvendig op til Kogepunktet. Endelig, da jeg ikke var beundrende nok for Mlle Patti og talte om hendes Gjøren lang Næse ad Onklen i „Barberen", sagde, at Rosina skulde være skjælmsk, men ikke simpel, benægtede hun dette Træk; tre Gange gjentog jeg, at jeg selv havde seet det, og hun sagde alligevel, det troede hun ikke, for Alt var saa yndigt og graziøst hos Patti. Da blev jeg heftig, og da jeg ikke kunde tale som jeg vilde, lyste min Tale tilvisse ud af mit Ansigt; jeg følte, at mine Hænder rystede, jeg følte Smerte i Nerverne om Hjertekulen, gjorde en Kompliment og styrtede op, hvor jeg laae overvældet, og da siden Fru *Melchior* kom og vilde mildne, og den gode *Sophie Melchior* kom her og saae op til mig, brast jeg i Graad. Hele Dagen er gaaet i Bitterhed og Nerveusitet. Fru *Melchior* fortæller, at denne

Mad.selle ærer mig, agter mig, er bedrøvet, jeg troer det ikke. Til Middag var en Broder til Komponisten *Saloman*, men han kalder sig Salomon; han sang om Aftenen med en stor, deilig Tenorstemme, og jeg forudsagde ham et europæisk Ry, deiligt sang han Griegs og min „Hjertets Melodier". Ved Bordet, hvor *Melchior* udbragte min Skaal, udbragte jeg en Skaal for Englands og Frankrigs Forstaaelse af mine Skrifter, og da her var en Repræsentant ved Bordet (Frøken S . . .), bad jeg hende modtage den. Jeg vilde lade hende føle, at jeg var en kjendt Digter, hun burde være høflig imod; det var ikke rørende smukt af mig, som der i Smug blev sagt. Jeg sitrede, da jeg klinkede med hende. Hun saae taknemlig og venlig ud, og da, med nogen Overvindelse, forærede jeg hende Photografiet, hvor jeg sidder ved Vinduet af mit Arbejdsværelse. Jeg følte mig meget angrebet bagefter. Da kom *Melchior* og sagde, [at] den amerikanske Minister *Cramer* var nede og havde Penge til mig fra Amerika; det jog i mig. Summen, han bragte, var 200 Rd. dansk, fra Børn i Washington; jeg fandt Summen ringe, men beholdt den indtil videre, bad ham midlertidig skrive til Afsenderen, at jeg var ikke fattig, at jeg havde 1000 Rd. aarlig af Staten, og at jeg i den senere Tid havde fra min Forlægger i New York modtaget halvaarligt en lille Sum. Jeg blev meget nerveus opjaget og sov daarligt."

1. August. „Følt mig irritabel og sygelig . . .

Læser *Brandes's* Bog;[1]) han siger intet fordærveligt selv, men ved at citere saaer han Gift ind i andre Skrifter, han arbejder for den frie Kjærlighed, Afskaffelse af Ægteskab, og det er Forelæsninger for mest unge Piger."

3. August. „Ærgrer mig over Brandes's Bog".

4. August. „Endt Brandes's Bog; der er i den et tydsk Digt, det ligger som en Blomst i Bogen, en geil Blomst. En ung Pige, som er brunstig og længes efter at omklamres af „ein süszer Knabe" og er vred paa Moderen, fordi hun ikke maa blotte de Skjønheder, Naturen har givet hende."[2])

5. August. „Inter faaer jeg bestilt, driver og ærgrer mig."

6. August. „Der er en underlig febril Bitterhed hos mig. Jeg ærgrer mig over næsten hver Ting, seer Folk ligesom ind i Nyrerne og siger mig selv: de behage mig ikke."

8. August. „Tiden glider hen, uden at jeg faaer noget bestilt, og jeg dovner forfærdeligt."

12. August. Melchiors var denne Dag borte fra Hjemmet, og *Andersen* var alene.

„Fru *Melchior* vilde indbyde *Peter Hansen* til Middag, men jeg vil helst være i Ensomhed. Mit Humeur er knust."

Ved Middagsbordet var *Andersen* misfornøjet med alt, og om Aftenen blev det endnu værre.

„Nu kogte jeg over og kunde ikke skjælde og

[1]) Hovedstrømninger, 2det Bind.

[2]) Et Citat af Novalis' „Heinrich v. Offterdingen", S. 265 (kun i første Udgave).

smælde som jeg vilde, men var uendelig arrig og bad Tjeneren gaae og ikke bryde sig om mig. Jeg laae og væltede mig i Sengen, bandede, var rent balstyrig."

13. August. „Jeg føler mig indvendig slet ikke elskværdig, taknemlig eller taalmodig."

14. August. „Fik til Morgen en Avis fra New York med Efterretningen om to Smaapiger, som havde givet deres „tribute" til „the old storyteller *Hans Christian Andersen.*" Jeg blev i ærgerligt Humeur derover. — Dovner og driver, slaaer Dagene ihjel og med dem mig selv. Spise og sove er min største Drift, det er til at fortvivle over."

15. August. „Brev fra en ung Amerikaner i Kjøbenhavn med flere Udklipninger af Blade derovre fra om Indsamlingen til mig fra Børn; ogsaa et Brev herom kom fra *Asger Hammerich;* jeg [blev] atter heftig. Fru *Melchior* og Døttre oversatte nu Alt, hvad trykt var herom, og jeg fik et andet Indtryk. Alt var saa smukt, saa rørende, at jeg fortrød, at jeg havde udtalt mig saa afficeret til den amerikanske Minister *Cramer*, da han var her. Jeg er for Øieblikket nu i en roligere Stemning."

16. August. „Kjedeligt herude, spise, drikke og sove er min eneste Dont — Intet udrettes, nu bæres jeg i Kjedsomhed hen mod min Dødsdag!"

Optegnelserne for de nærmest følgende Dage ere for største Delen ærgerlige, utaalmodige Udbrud; han er misfornøjet med alt, ked af Livet.

23. August. „Skrev Brev til *Jonas Collin* om snarest at besøge mig. Jeg vilde tale med ham om Reiseplan og om han kunde følge mig.“

26. August. Andersen kørte til Sorgenfri og besøgte Enkedronningen, der var meget elskværdig mod ham; derfra kørte han til Bernstorff, for at besøge Majestæterne og deres Børn.

„Modtagelsen var saa hjertelig og saa bekjendt, som kom jeg i enhver anden Familie hos gode Venner.“

27. August. „Jeg fik nedskrevet mit Brev til Amerika, som *Bille* har lovet at oversætte.“

28. August. „Besøg af *Jonas Collin;* vi talte om en mulig lille Reise ud for at forfriskes. Vi talte om mange andre Rørelser og Livets Forhold.“

8. September. „Nedskrev idag i Bemærkninger til Eventyr, hvad jeg har at sige her om „Rolighed“.“

15. September. „Brev fra *Scudder* i New York; strax Synet af Brevet satte mig i daarligt Humeur. Det handlede om „Børnenes Gjæld“, særdeles hjerteligt og deeltagende skrevet.“

16. September. „Veiret tykt og graat, mit Humeur ligesaa; atter paa Grændsen til at føle mig sindssyg. — Hvor har jeg lidt og stridt idag!“

17. September. „Skrev i *Emil Melchiors* Album:

Ingen veed, hvad imorgen skeer,
Gud alene det veed og seer.
Hold Dig til ham og hold paa Dig selv,
Da kan Du seile paa Livets Elv
Freidig i Sind og med Sundheds Kind
Bort fra vor Jord og i Himlen ind.

18. September. *Andersen* forlod „Rolighed“ og flyttede ind til sin Lejlighed i Nyhavn. Han spiste fremdeles saa godt som hver Dag ude til Middag og befandt sig ret vel.

4. Oktober. „Brev fra General *Christensen* i New York. Han ønskede, at jeg i Sommeren 1876, da var det Landets Hundrede-Aars Fest, kunde komme derover, jeg vilde faae en saa storartet Modtagelse som ingen Monark fik det. — Besøg af Etatsraad *Meldahl*, hvem jeg fortalte om den Behandling, jeg under *Berner* havde faaet fra Theatret. „*Linde* skal ikke døe i Synden, naar jeg seer ham!“ sagde *Meldahl*.“

14. Oktober. Digteren *Paludan-Müller* vilde udtræde af Bestyrelsen af det Anckerske Legat og havde skrevet til *Andersen*, at han vilde foreslaa Ministeren at vælge mellem *Ploug*, *H. P. Holst* og *Molbech*.

„Jeg blev ikke glad ved den Sidste, der altid er uvenlig mod mig.“

15. Oktober. „Besøgt *Paludan-Müller* og talt med ham om, at jeg ikke vilde være *Molbech* imod til Valget af Digter-Uddeler af det Anckerske Legat og derved give ham en Skingrund til sin tidligere Uvillie mod mig.“

Andersen overværede Festforestillingen i Anledning af det nye Kgl. Theaters Aabning.

„Under Sangen brast jeg i Graad. *Niels Gade* søgte at muntre mig op. — Ved mit Aftensbord følte jeg mig særdeles vel; der var en Ro over

mig, jeg syntes at være levet ind i den nye Tid. Gud taknemlig og glad."

18. Oktober. *Andersen* var i Theatret til første Akt af Paludan-Müllers „*Tiderne skifte*". *Molbech* stirrede paa ham, da han kom ind, men rejste sig ikke for at give ham Plads. Den eneste, der rejste sig, var *Phister.* Da *Andersen* gik, tilbød en Politimand at følge ham til en Vogn,

„men jeg tog ikke derimod, da Folk, som mødte os paa Torvet, let kunde troe, at jeg for Et eller Andet blev af Politiet ført bort fra Theatret. Inde i Theatret ved Siden af mig sad en ung Dame tæt ved mig og viftede sig, saa jeg fik Pust paa Pust, og den idelige vibrerende Bevægelse af Vifften generede mig. Jeg sagde da til den mig ubekjendte Dame: „Bliver De meget vred, om jeg kommer med en Bøn til Dem?" — „Nei, ingenlunde!" — „Jeg kan ikke taale de stærke Luftninger og den idelige Bevægelse af Viften; vil De lægge den?" — „Gjerne," sagde hun, „det er for at sidde med Noget i Hænderne, og saa bevæger man det tankeløst." — „De er altsaa ikke vred paa [mig] for min Tiltale?" — „Nei!" — „Og De er heller ikke vred imorgen?" spurgte jeg, og da hun benægtede det, sagde jeg: „De har [et] af de Ansigter, som give mig Mod til at bede Dem derom"."

22. Oktober. „Læste ud det nye Drama „Kong Valdemar og Bisp Absalon".[1]) Det er pynteligt ud-

[1]) Folkeskuespillet „Kong Valdemar og Biskop Absalon" var af Henrik Scharling og blev ved sin Fremkomst stærkt medtaget af Kritiken.

styret og indledet med en Slags Forspil, hvori skjændes paa Theaterdirection og Kritik. Stykket synes [at være] af en Begynder, Sproget glat og Handlingen for spredt. Jeg kom under Læsningen til at tænke paa Holbergs Ulysses."

28. Oktober. I de foregaaende Dage klager *Andersen* meget over Gigtsmerter og Slimhoste.

„Brev fra Amerika fra et Barn med 10 Centimes [ɔ: Cents]. *Jonas Collin* kom med det Brev fra *Nathanson* 1847, som jeg havde bedet hans Fader at opsøge i sin Brevsamling, og det fandtes. *Collin* havde sendt gamle *Nathanson* flere engelske Aviser, der omtalte al den Hæder man viste mig i London, men *Nathanson* vilde ikke optage det; han fandt det forskruet, og man vilde finde det latterligt herhjemme. Jeg følte mig ved Læsningen forbittret, og alt det Onde, Menneskene herhjemme havde øvet mod mig i sin Tid, strømmede op i mig, saa at jeg febril lagde mig tilsengs og sov urolig."

30. Oktober. „Inat laae jeg ond og gudløs, bandede og væltede mig, var fortvivlet over mig selv og Verden."

5. November. „Jeg er hele Dagen søvnig, tung og træt; tør ikke tænke paa, at den Dag imorgen kan blive bedre. Vilde jeg, kunde [jeg] skrive et lille godt Eventyr mod de religieuse og politiske Rørelser her hjemme i mit kjære Danmark."

5. November. Dr. *Hornemann* vilde have, at *Andersen* skulde ligge tilsengs i nogle Dage.

„Jeg svarede ham, at jeg aldrig i mit Liv havde ligget om Dagen, thi kom jeg der, da blev jeg aldeles uden Kræfter."

9. November. Andersen fik som Gave fra flere Damer i Odense en smuk strikket Pengepung af hvid Silke. I den laa Honoraret for Digtet „Oldingen" fra Boghandler *Holm Petersen*, 40 Kr.,

„det største jeg nogensinde endnu har modtaget. Jeg havde aldeles intet Honorar ventet."

13. November. „Til Aften bragte *Jonas* mig Læsning. Jeg havde bedt om Werlauff: Om Holberg, Rahbeks Erindringer, 5 Dele; jeg begyndte at læse, Sproget knudret, fuldt af Mellemsætninger, det Oplevede daarligt fortalt, løst og fast puttet i Pose, ligesom *Thiele* begyndte at samle „Folkesagn"; hvert Øieblik falder ham en Anekdote ind, som ikke videre hører til Sagen, siger han, men den Gang interesserede den ham."

14. November. „Aviserne meldte, at Skolemester *Berg* og Suite havde lidt et glimrende Nederlag i deres overmodige, anmassende Overgreb. Det satte mig i Humeur. Jeg begyndte igjen at leve ind i Tankernes Rige og vilde til at beskjæftige mig med et eller andet Arbeide."

Andersens Stemning blev imidlertid straks efter forstyrret ved et Besøg af Prof. *Rovsing*, hvem han ikke tidligere havde set. Han kom fra New York og fortalte, at han havde givet Vennerne derovre en heldig Ide, nemlig at rejse en Buste af *Andersen* for de Penge, der indsamledes til ham.

„Jeg blev lynende gal, fordi han, der var mig fremmed, blandede sig deri.“

Andersen foer op imod ham og blev meget hæftig.

„Jeg, som imorges følte mig saa vel, var nu lidende og skrev til *Jonas Collin* om at tale med ham eller hans Fader; de kom snart begge To og beroligede noget mit Sind.“

15. November. „Læste i „Fædrelandet“ en smuk Artikel fra Cornhill Magazine om vort kongelige Theater, særligt det gamle, der forsvandt. Det var et høist varmt skrevet Stykke, og jeg blev nævnet med Ørsted, Thorwaldsen og Øehlenschläger, som en af de Mænd, Danmark maatte være stolt af. Hvor følte jeg mig da lille bitte, og tænkte paa gamle Fru *Collins* Ord, da hun hørte engang om hvor høit jeg blev roest i udenlandske Blade: „Mon de ikke gjøre Nar af Dig?“ Taarerne kom mig i Øinene, jeg takkede Vorherre i Ydmyghed og Glæde.“

16. November. „Der blev meddelt mig, at flere Damer, mellem disse Fru *Meldahl*, Fru *Melchior* og Fru *Bille* vilde [lade] udgaae over hele det danske Land en Subskription paa en Mark til alle Børn, at der ved min 70de Aarsfest kunde opreises i Kongens Have, hvor Børn mest kom, min Buste.“

18. November. „Besøg af *Hornemann*, der bad mig give ham, hvad jeg vilde give til Biskop *Münsters* Buste. Jeg blev heftig, sagde, at jeg havde imod denne Mand, der havde saaret mig; jeg kom

derved ind igjen i bittre Tanker om de mange Tyranner, jeg har levet under."

20. November. „Læser stadig Rahbeks Erindringer; det er komisk, naar man erindrer sig hans Personlighed, at han saa ivrigt har tænkt paa at blive Skuespiller. Hans Forsøg i Privatkomedie i Kjøbenhavn var jo uheldigt og keitet."

22. November. „Samler sammen til Ordning af Fortsættelsen af mit Livs Eventyr."

24. November. I Novemberheftet af „Romantik og Historie" fandtes et smukt lille Digt, „Aftenrødt", med en venlig Hilsen til mig; jeg veed ikke Forfatteren."

29. November. „Læst om Aftenen Frk. *Levetzows* fortræffelige Fortælling;[1]) den rørte mig til Taarer." (cfr. 3. December).

3. December. „Skrev igaar og iforgaars paa Fortsættelsen af mit Livs Eventyr. — Besøg af Digteren *Paludan-Müller*, der sagde at han havde meldt sig ud fra det Ankerske Legat og foreslaaet *Ploug*, der syntes villig. *Paludan-Müller* bad mig endelig give ham Haand og Løfte paa, at Frøken *Cornelia Levetzow* fik det iaar; jeg svarede, at jeg var aldeles for hende, og at de fire Fortællinger iaar, hun havde udgivet, særligt havde tiltalt mig, ja den anden i Heftet havde rørt mig til Taarer; men jeg kunde ikke give noget Haandtryk og bestemt Løfte paa, at hun fik det, før jeg vidste, hvem de andre Ansøgende vare. Vi talte om

[1]) „Livsbilleder" af J. udkom 1874. Hun fik Aaret efter det Anckerske Rejselegat.

hans nye Drama og om Adonis, og han sagde, at nu skulde jeg snart drømme hos Proserpina. „Jeg vil ikke drømme," sagde jeg heftig. — „Hvad vil De da?" spurgte han, „har De ikke drømt hele Livet hen?" — „Ja saa vil jeg nu handle!"."

7. December. Fru *Melchior* gav *Andersen* et Exemplar af Indbydelsen til at reise hans Statue,

„den er skrevet af *Bille* og ganske som jeg kan ønske den. Jeg sad længe ud paa Aftenen og tænkte over, hvor forunderligt Gud havde ført og hjulpet mig frem i Verden; der var flere Afdøde, jeg ønskede maatte have levet og seet mit forunderlige Livs Eventyr."

13. December. Andersen læste Halvdelen af Buddes „Historier fra fattige Steder".

„Læste med stor Interesse. Den er tilvisse skrevet af en Digter, men kan let føre til Maneer; der er en Poesiens Skimmer hen over de „fattige Steder"."

14. December. „*Bournonville* udtalte sig om min Statue. Ideen var en meget smuk Opposition"

(sikkert Fejlskrift for Demonstration.)

„Jeg havde mange begeistrede Venner, men ogsaa Uvenner, og nu kom en stor Del af Publikum, der slet ikke forstod min Betydning. Han frygtede, at ved at Statuen reistes medens jeg levede, vilde [der] ved flere Bemærkninger og fremsatte Anskuelser berede[s] mig mere Ærgrelse end

den Glæde at see Statuen blive reist. Der er vistnok megen Sandhed i det Sagte; det allerede berørte mig ilde, og det gode Humeur, jeg var imorges i, sank betydeligt til Nul-Grader."

15. December. „Besøg af Fru *Melchior*, som jeg fortalte om *Bournonvilles* Udtalelse til mig og hvorledes den, da den stadfæstede Tanker, jeg selv bar, havde i høi Grad forstemt mig; hun blev i høi Grad vred paa *Bournonville:* „Er han gal! Er det Misundelse?" og hun fortalte mig, hvad hun vilde have fortiet, at hun havde været hos *Bournonville* og spurgt, om han vilde med, han repræsenterede Theatret og stod mig nær i Venskab, men da havde han sagt nei, udtalt sig mod det hele Foretagende som noget altfor Usædvanligt; at vilde man oprette et Pantheon for alle Danmarks udmærkede Mænd, da vilde han være med og forunde mig der en af de første Pladser, men ikke [i] mit levende Live reise min Statue alene; det var nu Mandens Mening, og den maatte respekteres, men at han saa stormer op til mig, der staaer udenfor det Hele, og plaiderer sine Anskuelser, er næsten en Uforskammethed, mildest talt en Taktløshed, en Mangel paa Tagen Hensyn til en Syg."

18. December. „Begyndte iaftes et musikalsk Digt, „Billedstormerne". Kl. blev 1 paa Natten, før jeg fik det færdigt, idag gik hele Dagen med at omskrive og renskrive det; sendte *Hartmann* et Par Ord derom."

24. December. Andersens sidste Juleaften forløb

stille. Efter Middag hos Melchiors kørte han hjem ledsaget af Etatsraad *Melchior.*

„I min Stue brændte Lampe og fire Lys, Frøknerne havde dækket Julebord, foræret mig Blomster i Potte, der var desuden flere Smaapresenter fra *Melchiors.* Blev oppe til Kl. $12^1/_2$."

31. December. „Træt og forstemt; kan aldeles ikke faae istand Brevet til Ministeren *Cramer*"

til Tak for de nogle Dage forinden modtagne 355 Rdl. fra Amerika.

„I Berlingske Tidende staar iaften et Digt til Andersen-Statuen. Evige Gud, Tak for det gamle Aar! saa rigt og godt bliver ikke det, som kommer, men Du slipper mig ikke! Evig Tak!"

1875

1. Januar. „Jeg skrev ideligt paa mit Brev til den amerikanske Minister *Cramer*, det jeg aldrig bliver færdig med; nu forstyrredes jeg af Balletmesteren *Bournonville.* Han talte slet ikke venligt om Fru *Sødring*, hun havde Sympathi hos Publikum, sagde han, bildte sig ind at være Primadonna, men hun var kun Dueña. Hun havde det Held som ung Pige at være meget hæslig og [var] da strax gaaet ind i de gamle Koners Roller."

2. Januar. „Hele Dagen gik med at fuldende Brevet til Minister *Cramer.*"

5. Januar. „Kom uforklarlig i et trykket, tungt

Humeur — Tænker ideligt paa, at jeg har meget kort at leve, er dog forknyt ved at døe, mens jeg dog er kjed af at leve."

6. Januar. „Idag er det gamle *Collins* Fødselsdag; engang var det en festlig Dag, hvor jeg ogsaa var med."

8. Januar. En fattig Enke havde skrevet til *Andersen* og bedt om gamle Klæder til sine Børn. Om Formiddagen kom en af hendes Sønner, der havde „Lyst til Musiken". *Paulli* havde foræret ham en Violin, *Hilmer* lærte ham at spille, *Schmidt & le Maire* toge sig af ham.

„Jeg sagde *De* til ham, det var Noget, jeg syntes jeg maatte, han bliver maaske en hæderlig Kunstner. Gud give ham Velsignelse!"

12. Januar. „Renskrevet paa Kenilworth,"

hvis Tekst *Andersen* vilde omarbejde.

13. Januar. „Skrev paa Fortsættelsen af mit Liv."

14. Januar. „Dagbladet melder fra New-York daily Tribune om Børnenes Gave, at til Juleaften er sendt mig over 200 Dollars samt et Pragtværk i to Bind over Amerika, kjøbt for Resten af Pengene. Dernæst har i Harpers Magazine været i Nytaars-Nummeret et Digt: „Børnenes Juleaften", der slutter med Børnenes Udraab, idet de i et Tryllespil saa H. C. Andersens Billede:

Ah, do we know him! dearest men!
God bless our Hans Christian Andersen!

22. Januar. „Iaften gives i Kasino“

til Indtægt for et Monument for *H. C. Andersen*

„Ouverturen til „Liden Kirsten“ o. s. v. Jeg sendte Brev til Hr. *Andersen*, at jeg ikke var rask nok til at modtage den venlige Indbydelse [til] at komme der, og at jeg ogsaa var forlegen ved selv at være tilstede ved denne Hædersforestilling for mig. — I Eftermiddag har jeg med Hr. *Barnekow* gjennemgaaet 1ste Akt af Partituret til Kenilworth og til Aften lavet et helt nyt Vers i Lancasters og Emmys første Duet.“

24. Januar. Redaktør *Topsøe* bragte *Andersen* et Brev, han havde faaet fra General *Christensen* i New-York;

„deri var indklæbet Julebilledet fra Harpers Magazine, hvorpaa jeg staaer og velsignes af de amerikanske Børn. — Idag og igaar skrevet særdeles flittig paa „Festen paa Kenilworth“ for at erholde det oprindelige Exemplar og at levere Recitativ for Dialogen.“

30. Januar. *Andersen* sendte sit Fotografi til fhv. kgl. Skuespilllerinde Md. *Andersen* med følgende Paaskrift:

„Min Ungdomstids feirede Kunstnerinde ved den Kgl. danske Skueplads, Madame *B. Andersen*,[1]) som i mine Udviklingsdage deltagende modtog mig, en hjertelig Hilsen fra den nu gamle H. C. Andersen.

[1]) Hun døde 8 Dage efter.

3. Februar. „Skrevet Digtet „Kjøbenhavn“ og begyndt paa et lignende om Odense.“

4. Februar. „Daarlig i Sind og Skind; ikke fornøiet med mig selv. Smerte i Lemmerne“.

Ved Middagsbordet hos *Melchiors* udbragte *Vilh. Rode* Fru Melchiors Skaal og

„talte ideligt i denne om den *gamle* Konferentsraad. Jeg læste derfor op mit nyeste Digt, „Kjøbenhavn“, for at vise, at jeg ikke var saa ældet endda. — Da jeg kom hjem, skrev jeg videre paa „Odense“, men fik det ikke helt ud.“

5. Februar. „Til Aften sad jeg oppe til efter 12 og endte mit Digt „Odense“.

6. Februar. „Læst høit for *Hartmann* de tre sidste Smaadigte: „Svends Udtalelse om Veirliget“, „Kjøbenhavn“ og „Odense“;“

det første maa altsaa være skrevet kort forinden.

7. Februar. „Digtet „Billedstormerne“ stod i „Ill. Tid.“ Hjemme om Aftenen skrev jeg endnu et nyt Digt, „Et Barns Skriftemaal.“

8. Februar. „Nedskrevet det lille Digt, „Miraklet“.“

11. Februar. „Misfornøiet med det ene Vers i Digtet „Odense“; det er ganske vist taabeligt af mig, men jeg skal altid plage mig selv“.

12. Februar. Skoledirektør *(Andersen* kalder ham „Skolebestyrer“) *Holbech* og Bygmester *Christian Hansen* med flere Herrer og Damer kom til *Andersen* og bad, om de til Minde om ham maatte opkalde et paatænkt Børnehjem, til hvilket de vilde indsamle Penge fra hele Landet, efter ham.

„Jeg kunde jo kun give mit Minde dertil og min Tak for den Hæder, de vilde bevise mig, men tilføiede, at jeg var bange for, at det ikke kom istand, idet just i denne Tid der var saa mange Indsamlinger."

16. Februar. *Melchior* og *Bille* mente, at *Andersen* ikke burde have givet sit Samtykke til Børnehjemmets Navn, før den første Indsamling til Statuen var sluttet.

„Det forstemte mig, jeg syntes det var som jeg hellere saa min Statue end et Børnehjem. — Hele Aftenen sad jeg hjemme forstemt."

17. Februar. „Sov febrilt hele Natten, fortvivlet Humeur, saae Vrede mod mig fra alle de Mennesker, som havde interesseret sig for min Statue, Børnehjemmet var en Reclame mod den, dette havde jeg understøttet; jeg ønskede, at ingen Hæder var blevet mig tiltænkt, ønskede at døe snarest, just nu jeg nylig havde saa glade Livs-Tanker. Skrev Brev derom til Fru Melchior. — Hen i Aftenen løftede Sindet sig igjen noget."

22. Februar. Etatsraad *Petersen* fra Odense fortalte *Andersen*, at

„det Sted i Odense, hvor efter Forholdene det største Bidrag var indkommet, var Fattiggaarden; det var et rørende Træk."

Andersen havde Besøg af Kronprinsen, der blev hos ham en hel Time.

28. Februar. Fortvivlet over den Ensomhed og det Lede, hvori jeg sad hele Aftenen."

Andersen havde dog den Aften havt Besøg først af *Nicolai Bøgh*, senere af *J. Krohn.*

2. Marts. Andersen fik Brev fra *Nic. Bøgh*, som meddelte ham sin Forlovelse.

„Gud give ham Lykke og Velsignelse! Sligt opnaaer jeg ikke, men her er jo givet mig saa meget andet Stort og Lykkeligt. Jeg sidder forkuet og ene i Aften."

4. Marts. „Igaar skrev jeg Digtet, „Mit Barndomshjem"."

9. Marts. „I Aviserne meldes, at i Hamborg indbyde Aviserne til at give Bidrag til Andersens Statue og Barnehjem."

14. Marts. „Tungt Humeur, Livslede og Angst for at døe."

16. Marts. „Besøg af Maleren *Lund*, som er kommet hjem fra Rom og beskrev *Küchler* ynkelig arbeidende i et koldt Atelier med opkiltret Munkekutte, Frost i begge Hænder, saa der var Hul, et forfrossent Ansigt og stadigt Næsedryp."

19. Marts. „Besøg af Apotheker Lotze fra Odense. Han vilde vide, om jeg paa min Fødselsdag kunde tage mod en Deputation fra Odense, som da vilde komme herover, hele fire Mand. Han fortalte dernæst, at der i mit Barnehjem den Dag skulde mures en Sten ind i Væggen til Erindring om mig, og at der vilde blive givet i Theatret „Meer end Perler og Guld", hvortil alle Skolebørn fik fri Adgang.

1. April. Andersen var tilsagt til Kongen og blev afhentet i en Hofvogn.

„Kongen bad mig strax sidde, overrakte mig Kommandeurkorset af Dannebrog, første Grad, udtalte sig saa hjerteligt og talte om al den Glæde og det Gode jeg havde udbredt over Landet og vidt om i alle Lande, og da jeg fortalte om, hvorledes jeg [i] min første Prøvelsestid havde spist et Stykke Hvedebrød og nu — skulde see min Statue blive reist, bleve Kongens Øine vaade.“

2. April. I *Andersens* Stue var anbragt et stort smukt Billede af Stud. *Christensen*, forestillende *Andersens* Barndomshjem og Scener fra flere af hans Eventyr. Dannebrogsflag og Planter smykkede Værelset og hans laurbærkransede Buste.

„Først kom et Udvalg af Deputationen for Indsamlingen til min Statue. Etatsraad *Meldahl* talte og overrakte mig i Fløiels-Pragtbind Komiteens Meddelelse, at der var alt saa stor Pengesum, at Statuen kunde reises. — Jeg havde Fru *Collin* og Fru *Melchior* hele Dagen til at gjøre Honneur. Nu kom *Dreyer*, *Mourier* og *Petersen* fra Odense og bragte mig min Fødebyes Hilsener og Meddelelse om Festlighederne der. Aviserne melde det Hele udførligt ligesom Deputationens Tale og mit Svar. Nu kom hele Senioratet fra Studenterforeningen med Lykønskning, deres Tale læstes op, men sprang frisk fra Tungen. Medens de endnu vare her, kom *Kronprindsen* og *Prinds Hans*. *Melchiors* Vogn hentede mig Kl. 5. Jeg var aldeles ødelagt. En deilig Vise af *Richardt*, en af *P. Hansen*, og ved Bordet Taagebilleder, mit Barndomshjem i Odense, Frederiksberg-Slotsbanke, hvor

jeg stod og saae første Gang Kjøbenhavn, det gamle Kgl. Theater, *Collins* Hus i Strandstræde, Rom, Eventyret „Keiserens nye Klæder“, „den grimme Ælling“, „Gartneren og Herskabet“, de gjæstfrie Landhuse, som havde modtaget mig, Bregentved, Basnæs, Holsteinborg, Petershøi og Rolighed; nu kom det nye Theater, hvor de iaften opførte to af mine Stykker, „den nye Barselstue“ og „Liden Kirsten“. *Bille* talte under Billedernes Fremtræden. *Ploug* talte om min gamle Bedstemoder, ikke hende under Græstørven i Fyen, men Danmark, der vel kunde være en streng, opdragende Bedstemoder, men var stolt ved sine dygtige Børn, og der kunde vel komme en Tid, at den lille standhaftige Tinsoldat vilde værne om Danmarks Navn som Thorwaldsens Marmorapostle vilde det. Meget træt kom jeg hjem — saa træt, at jeg ikke aabnede de mange Telegrammer, der endnu vare komne. Hvilken deilig, storartet Dag og dog, hvor ynkeligt er mit Legeme til at bære al den Velsignelse fra Gud. Jeg kunde ikke sove, da jeg kom tilsengs overvældet af Tanker og Taknemlighed.“

3. April. Meddelelsen i Bladene om Telegram fra berlinske Literater var urigtig.

5. April. „I „Dagens Nyheder“ stod om Opførelsen af „den nye Barselstue“ og „Liden Kirsten“ paa min Fødselsdag; der var megen forsigtig Hyldest, men smaa Knappenaalsstik i det Hele, det var som kom de første bedske Daaber fra en

Sky efter mit klare Solskinsveir; der var viist mig en Hyldest „*vel fortjent*“, men som satte i Skygge mere *dramatiske* Forfattere som *Hauch* og *Paludan-Müller* (her sætter jeg ved dramatisk et ?). Jeg skrev en Taksigelse til de Mange, som havde glædet mig med Telegrammer, Breve, Vers og Udtalelser i Pressen. Jeg haaber, at det imorgen kommer i den Berlingske Tidende.“

6. April. „Først idag fik jeg fra Toldboden de mange Pakker, der fra Udlandet er sendt til mig, og som jeg skulde have modtaget den 2. April. Der var en i lila Fløiel med en Sølvkrands paa Bindet rigt billedudstyret Adresse fra „der Verein Berliner Presse“; der fulgte en stor Grankrands med.“

8. April. „Imorges stod i „Dagstelegraphen“, at en udvalgt Samling af Breve fra og til *H. C. Andersen* var under Pressen. Jeg blev høilig afficeret derved, fik fat paa *Jonas Collin*, der gik til *Møller*, som udgiver „flyvende Blade“, og fik der at vide, at Brevene blive udgivne af Directeur *Bille;* nu klarede Sagen sig; det Hele er, at jeg ifjor lod *Nicolai Bøgh* gjennemlæse flere Breve *af mig og til mig*, og aftalte, at disse skulde efter deres Valg komme ud efter min Død. *Bille* bestemte da 8 Aar efter. Brevene ligger hos mig, denne Aftale er nu strax misforstaaet faret i Pressen. — Forsøgte flere Gange at faae en Skrivelse istand til Selskabet „Enigheden“ i Flensborg,

fra hvilken *Andersen* havde faaet Lykønskningstelegram,

men maatte ideligt skrive den om for Feilskrift, og da jeg saa endelig havde den færdig med til *Melchiors*, kom der Fedtepletter paa den, saa jeg igjen maatte tage den tilbage."

9. April. „Igjen renskrevet Brevet til Flensborg, men skrevet feil og 6 Gange omskrevet, nu kom det da afsted — Besøg af Poeten *Martin Koch*, der bragte mig det Nummer af „Fædrelandet", hvor hans Digt til mig staaer. — Fik fra Grev *Moltke-Bregentved* en „l'Indépendence Belge" med en lang indholdsrig Anmeldelse om mit Besøg hos Kongen, Deputationerne, Odensefesterne etc. I Torsdags fik jeg fra *B. Adler* et Nummer af „Ewening News" i London, hvor jeg paa det allerdristigste stilles op som den mest læste af alle nulevende Digtere og mine Eventyr gives Plads i det Pantheon, hvor Homer og Shakspeare evigt leve. — Skrevet Brev til Fru *Koch*, hos hvem jeg igaar var uelskværdig og pirrelig."

12. April. „Fik en smuk fransk Sonnet fra Paris og et Pariserblad, hvori der stod, at min Statue havde været min „sécret desir"; det ærgrede mig, jeg tog det for en Fornærmelse, indtil Alle, som læste det, forsikrede mig, at det Hele var godt ment. Jeg var imidlertid ærgerlig og særlig paa Frk. *Ballin*, der igaar gav mig Bouillon, som hun erklærede for kraftig og styrkende, mig smagte den som kogt Fiskevand."

16. April. „Fik et ufrankeret Brev fra Genève om at levere til et fransk Værk min Biographi, Haandskrift og Portrait; jo nu løber man om, lad

Fyren selv skaffe sig det. — Brev fra Berlin fra en begeistret ung Poet, der nok ikke kan hitte paa.“

18. April. „Jeg har følt mig langt bedre end i de tidligere Dage; gik med godt Mod iseng.“

22. April. „Ideligt Smerter, faaer Intet bestilt.

Andersen havde da i længere Tid lidt af vattersottige Hævelser i Benene.

Igaar stod i „Dagbladet“ fra dets Korrespondent i Paris en smuk Artikel om mig, hvorledes saa godt som alle Pariserblade havde med stor Deltagelse talt om min 70de Fødselsdag.“

23. April. „Humeuret ved at glippe.“

24. April. „Fik illustrerede News fra London, deri mit Portrait. „Ueber Land und Meer“ har et daarligt Portrait af mig; en hjertelig Artikel, men med Løgn paa Løgn om mig og min Udvikling.“

25. April. „Besøg af en Enkefru *Rosen* med en halvvoxen Datter og en Søn i Uniform. Det var ham, jeg sagde til, da han var lille, at jeg var *Ole Lukøie*, og for at overbevise ham [om], at jeg var „Ole“ tog [jeg] en Parapluie under hver Arm, og han betroede mig da: „Jeg holder saa meget af Dig, Ole Lukøie, men lad mig ikke blive søvnig idag, før vi have faaet hele Middagen, for vi skulle have Kage!“.“

26. April. „Middag hos *Collins*. Talt meget med *Louise Drewsen* om gammel Tid og de tunge Dage jeg havde i det Collinske Hus, særligt med gamle *Collin*. — Brev fra *Hertugen af Weimar*, jeg faaer

ud deraf, at der er fra ham paa Veien til mig en Orden."

27. April. „I „Dagbladet" tilmorgen stod en Artikel om Uddeling af Ordener, gaaende ud fra, at jeg havde Kommandeur-Korsets 1ste Klasse, men at *Paludan-Müller* og *Christian Winther* ingen Ordener havde. Det Hele var en i Høflighed indsvøbt Pille mod mig, mod Uddeleren af Ordener o. s. v. Jeg ærgrede mig over den Misundelse mod mig, der laae i hele Stykket, og undrede mig over, at *Topsøe* havde optaget det. *Jonas Collin*, som jeg skrev efter, vilde ikke see saa stor Fornærmelse deri, som jeg saae, men fandt det Hele keitet. Han lovede mig at tale, paa egen Haand, med *Topsøe* derom."

30. April. „Det havde gjort *Topsøe* ondt med Artiklen om Ordenerne; han havde dog, sagde han, slettet et enkelt Udtryk, han troede vilde støde mig. Et nyt Bevis for at jeg havde sporet rigtig en Uven, der gjerne vilde mig tillivs, var ærgerlig over al den Hæder, der forundtes mig, men ikke turde komme frem med sin Misundelse."

1. Mai. „Paa Toldboden ligger til mig den Weimarske Kommandeur-Orden."

6. Mai. Andersen var til Middag hos *Melchiors;*

„der var en Del Mennesker, Flere, jeg slet ikke syntes om. Nei, Nei! jeg vil ikke komme der om Torsdagen, før jeg er mere vel."

12. Mai. „Omgivet af Idioter er frygteligt; hvad jeg maa prøve!"

I det følgende hersker der en Del Konfusion i Datumsangivelserne.

20. Mai. „Tog Bestemmelse at reise til Mentona og blive der i Vinter. *Edvard Collin* gik ind derpaa, *Hornemann* og ligesaa *Theodor Collin. Krohn* lovede mig at følge mig derned."

Ved nærmere Overvejelse besluttede *Andersen* at lade Krohn følge med til Montreux og blive der til Udgangen af September.

„*Jonas Collin* lovede mig at komme og hente mig til Mentona. Det blev rigtignok en stor Udgivt for mig denne Reise. To Ledsagere skiftevis hen og tilbage. Jeg slipper ikke under 3000 Rdlr.

21. *Mai.* *Andersen* havde det meget daarligt. Ud paa Aftenen blev hans Tilstand lidt bedre.

„Nu kom *Jonas Collin*, hjalp mig med at faae varmt, tørt Tøi paa, afkræftet lagde jeg mig tilbage. Jonas blev her Natten over og laae i Forværelset."

23. Mai. Johan Krohn sov om Natten i Forværelset, og *Andersens* Befindende var yderst slet.

31. Mai. „Nerveus kom jeg op, en ny Barbersvend kom, han trængte sig saa meget ind paa mig under Barberingen, jeg vilde skyde ham fra mig og var derved bange for at skæres. Hans Blik og skinnende hvide Tænder havde mig noget skrækkende, jeg var angst for ham, angst for Overfald, for onde Mennesker, lavede mig en hel Del vanvittigt Tøi og tænkte paa at blive gal."

Andersen var meget misfornøjet med det Udkast til Statuen, han havde set hos *Saabye*, og *Vermehren* havde lovet ham, at denne Model ikke skulde blive antaget. Nu kom *Carl Bloch*, og i Samtalens Løb erklærede han saa, at *Vermehren* interesserede sig meget for *Saabye*.

„Jeg blev særdeles heftig, rasede og væltede mig om. „Ja, hvad har jeg sagt?" gjentog *Bloch*. Jeg svarede: „at Alt om mig er Løgn, at jeg ikke kan troe paa et Menneske, at I Alle ville mig ondt". Da han spurgte: „Skal jeg blive eller gaa?" bad jeg ham helst gaa, mit Sind var i Oprør. Han gik kun ud i Forværelset, og da han hørte mig vedblivende græde, kom han en 10 Minutter efter ind, uden Fornøielse for ham eller mig, vil jeg troe."

4. Juni. „Besøg hjemme af Billedhuggeren *Saabye*, som jeg denne Gang sagde klart og tydeligt, at jeg var utilfreds med hans Statue af mig, at hverken han eller nogen [anden af] Billedhuggerne kjendte mig, havde ikke seet mig læse, at jeg Ingen taalte da bag ved mig og ikke havde Børn paa Ryggen, paa Skjødet eller i Skrævet; at mine Eventyr vare lige saa meget for de Ældre som for Børnene; disse forstode kun Staffagen, og som modne Folk saae og fornam de først det Hele. At det Naive var kun en Del af mine Eventyr, at Humøret var egentlig Saltet i dem. Bad ham tale med *Vermehren*, der jo var hans Ven, han kunde sige ham Alt, hvad jeg havde udtalt. Da han var borte, kom *Mor. Melchior* med to Exemplarer af „New-York Tribune", hvori stod mit Brev til Redac-

teuren med Tak for det rige Billedværk, amerikanske Børn havde sendt mig, og at det kom netop paa min 70-aarige Fødselsdag. Mit Brev var smukt og venligt omtalt. Ikke tilfreds med mig selv, fordi jeg havde udtalt mig saa haardt og heftig til *Carl Bloch*, i Stemning at skrive ham til, men *det* opgav jeg."

11. Juni. „*Delbanco* fik igaar mit Digt, „Tunge Tider." (Optaget i „Illustr. Tid." f. 13. Juni).

12. Juni. *Andersen* vilde have rejst til Bregentved, men havde i sidste Øjeblik faaet Underretning fra Grev *Moltke* om, at han paa Grund af Ministerskiftet maatte tage med Husstand til Byen i nogle Dage. *Andersen* bad da *Melchiors* om at maatte tage ud til dem og blev, som altid, modtaget med aabne Arme. Etatsraad *Melchior* antog en Tjener alene til *Andersens* Opvartning og Pleje, og samme Eftermiddag hentede han sin syge Gæst til „Rolighed".

14. Juni. „De ere bestemt trætte af mig herude; jeg er ogsaa til for stor Besvær. — Mit Humeur er idag meget nede. Herre! Herre! Hvad skal der dog blive af mig ynkelige Syge!"

19. Juni. „*Jonas Collin* er kommet herud og har lovet at ordne mine Sager. Jeg har i Eftermiddag skrevet omtrent hele denne Uges Begivenheder for mig, men er dog en ynkelig Karl. Solen skinner, dog fryser jeg og har i Kakkelovnen."

Med denne Dag slutter *Andersens* egenhændige Dagbogsoptegnelser. De følgende ere nedskrevne af forskellige Medlemmer af den *Melchiorske* Familie efter *Andersens* Diktat.

1. Juli. „Dagene ere løbne i hinanden. Det er Bronchitis jeg lider af, Neuralgi i høire Ben. — Dr. *[Wilhelm] Meyer* kommer hver Aften.“

3. Juli. „Mange Breve om Autographs ere i Ugens Løb indtrufne. Et har mit Navn, og Adresse: Kong Christian den niende.“

4. Juli. „Følt mig glad og vel. Efter Frokost træt, søvnig, ilde.“

5. Juli. „Iaftes kunde [jeg] ikke sove for et Digt om Fyen og Schweitz. Fru *Melchior* nedskrev det henimod Kl. 11.“

11. Juli. „En deilig, from, sjæleglad Nat. Vaagnede pludselig, syntes mig, ved et Skrig af mig selv i Nat. Al den Glæde og Tilgivelse, jeg syntes der laae for mig, sank pludselig saa forfærdelig.“

14. Juli. „Laae hele Natten uden at lukke Øinene. Som i *Erik Bøghs* „Kalifen paa Eventyr“ med Ordet *Nadas* pinte mig et Ord, jeg ikke kunde finde paa, vilde dog finde paa; det blev lys Morgen, Solen skinnede ned i Stuerne, Klokken var henved 9; jeg havde en Fornemmelse, som jeg kan tænke mig en stakkels Sindssyg; endelig fandt jeg Ordet og sov i en Tour fra 9 til henimod 1; en hel Forandring syntes at være foregaaet med mig; mine hovne Been ere faldne; jeg har det godt, er uendelig glad.“

18. Juli. „Inat Alt ligegyldigt. Ganske Frøken Bremersk Stemning.“

19. Juli. „En miraculeus deilig Søvn, sov egentlig i 14 Timer. — Første Gang jeg vaagnede, det deiligste Solskin; havde det saa godt, at det var

mig umuligt at ville sove fra det, faldt strax i Søvn, vaagnede igjen $1^1/_2$ Time efter; følte mig lige saa rask, kraftig og lykkelig; opfyldt især af to Ting, den ene er en Sag i Hotel du Nord; den forekom mig interessant at nedskrive i mit Levnet, det vil jeg bede Fru *Melchior* om strax at gjøre idag. — Hotel du Nord, under Værten *Jørgensen*, var et underligt Sted. En af vore unge høitstaaende, nu gifte Herrer modtog til at skjænke The hver Aften en ung Dandserinde; han havde flere Gange Herreselskab, og hun skjænkede The. Senere kom en ung Ven af mig, nu skænked hun The for ham. Han indbød mig en Aften; jeg kom, han aabnede Døren, traadte ud paa Gangen, sagde mig om hende, at hun nødig vilde see mig, da jeg nok havde underlige Meninger om Sligt; iøvrigt havde de idag prøvet en deilig Seiltour. En ung Adelsmand forelsket i hende, giftede sig med hende. Familien var opfyldt af hendes Personlighed, gamle *Collin*, der især var vel stemt for Svigermoderen, udtalte sig aldeles forbausende over, at Nogen kunde tale ondt om hende, og det uagtet Dr. *Collin* erindrede ham om, at han flere Gange under hans Theaterregimente havde spurgt om, hvad hun dog feilede; han maatte underskrive saa mange underlige Recepter til Apotheket. Da Doktor *Theodor* holdt paa sin Forsikring, sagde den Gamle: det kunde han dog aldeles ikke erindre. Hun blev Baronesse, jeg hørte aldrig mere noget ilde om hende. Hun er død, han ogsaa."

21. Juli. „Hvor dog Tiden er righoldig! Som

Milliarder af Duft, Milliarder af Tanker. Forklarligt dog med min Tanke-Særhed. Hvilken Skræk tidligere for hvert Brev med Fodposten, Uartigheder, man ikke turde eller vilde sætte i noget Blad. Komiske Forelskelser. En Dag ved Christian d. 8des Kroning (Philosophen *Schelling* med Kone og Datter indbuden af Kongen hertil), som jeg boede i Hotel du Nord, kom en silkeklædt, ung, lidt skjæv Pige, bad mig skrive for sig til sin Moders Fødselsdag et Digt. Jeg sagde, hun maatte komme ovenpaa, hvor jeg boede, hun kom lidt senere, foer strax hen, satte sig i Sophaen, sprang derfra op paa Forhøiningen ved Vinduet, ud mod Theatrets Regisseur-Værelse. „Hvor De boer mageløst deiligt!“ udbrød hun, „De er min Digter, jeg elsker Dem!“ [hun] sprang igjen hen i Sophaen, strakte sig, omfavnede mig. „Gud bevares! Hvad gaaer der af Dem!“ udbrød jeg. Hun blev forfærdelig nærgaaende, „Men har De ingen Moder?“ sagde jeg, „hvad vilde hun dog sige og troe, naar hun saae og hørte Dem saaledes? De er vist sindssyg, De maa virkelig gaa Deres Vei.“ Da forandrede hele hendes Personlighed sig. „De er et ækelt Menneske,“ sagde hun, „jeg har elsket Dem, nu hader jeg Dem. Er De en Digter? De veed aldeles ikke, hvad en Digter er.“ — „Gaa!“ sagde jeg og rystede. Hun løb, jeg fik i Hast Tøiet paa mig, løb hen til Etatsraad *Collins*. Gamle Madame *Thyberg* mødte mig. „Men hvad feiler De dog?“ spurgte hun, „hvad er skeet?“ — „Gud, der har været et Fruentimmer hos mig.“ Hun loe,

da hun fik Forklaringen. En Dags Tid efter kom Doctor *Andreas Buntzen* og besøgte mig. Jeg fortalte ham Historien. „Hvad hed hun?“ sagde han. Jeg nævnede hendes Navn, det, hun havde sagt. „Det er jo den unge hysteriske Frøken, som ligger ude paa Hospitalet, som elsker Dem og ideligt citerer uanstændigt af Deres Mulat.“ Han gav mig et Par underlige Exempler. „Hun er tilfældig sluppet ud og er sluppet op til Dem, nu skal vi nok holde paa hende.“ Flere Aar efter troer jeg at have mødt hende paa Gaden, lidt mere skjæv end før; det lod til, at hun aldeles ikke kjendte mig“.[1])

„En Dag faaer jeg et Brev. En ung Pige udbeder sig en Samtale, beder mig komme ud paa Amager, skriver Adressen; jeg skal faae Æbler og Kirsebær, men troer dog, at det er mig bekvemmere paa den Tid imorgen at møde der og der paa Farimagsveien. Hun begynder Brevet med: „Hr. Professor“ og slutter med „Evig elskede Hans Christian“. Jeg svarede hende naturligvis aldeles ikke. Da sender hun Brev paa Brev. „Jeg maa og vil tale med Dem, jeg skal forfølge Dem, jeg veed hvilke Huse De kommer i, saaledes til gamle Fru *Ørsted.*“ Jeg fortalte det der. Hvergang, naar der i min Nærværelse blev ringet, sagde Familien: „Der er *Andrea,*“ saaledes var hendes Navn, de havde seet i Brevet.“

„En Dag hos Madame *Anholm* faaer jeg Brev,

[1]) Denne og de følgende Historier ere ikke Fostre af Andersens Fantasi. Han havde mange Aar tidligere fortalt mig dem næsten Ord til andet som de her ere gengivne.

undertegnet *Adelgunde*. „Jeg elsker Dem som Digter og Menneske, har aldrig seet Dem, reiser idag fra Byen; jeg *maa* see Dem og trykke Deres Haand.“ Hun bestemmer en Tid, omtrent imellem 12 og 1, om Dagen naturligvis, at møde hende gaaende fra Gothersgade op ad Nørrevold. „Vil da møde en ung, sort silkeklædt Dame med Knækparasol.“ Jeg fortalte det strax ved Frokosten hos Etatsraad *Collins*. Nuværende Admiral *Sommer*, der hørte, jeg ikke vilde møde, sagde: „Saa vil Død og Pine jeg!“ Min Mening var, at unge Studenter, som boede der ved Volden, vilde see mig komme løbende. Snart blev jeg underrettet om, at der ikke havde været slig Dame at see. Jeg gik ud, kom hjem. Madame *Anholm* modtog mig med en Hilsen fra *Adelgunde*, der beklagede, at jeg ikke var mødt paa bestemt Tid og Sted. „Hvorledes saa hun ud?“ spurgte jeg. „Nydelig, sort Silke og Knækparasol.“ „Var hun ikke gal?“ spurgte jeg, „hun saae vel uanstændig ud?“ — „Ikke Spor!“ — Hvad skal jeg faae ud af alle disse Historier!“

22. Juli. „En udmærket Nat. I Aftes og næsten hele Dagen igaar fri for Slimhoste.“

23. Juli. — „Tidt saa lidt Kraft, idet man døer, at den igjennem vor mindste Nerve er aldeles forsvindende. Den fører til en Klarhed, der ogsaa giver sit Lys.“

Det er første Gang under den lange Sygdom, at *Andersen* øjensynlig er uklar.

24. Juli. „Hvert 6te Bølgeslag fra Havet skal i det Mindre, men dog et Slag. Saaledes ogsaa Tanken."

25. Juli. „Jeg vilde kalde mig sindssyg, da jeg aldeles ikke kan forstaae det med Rigsdaler og Kroner. Skrædderen, Tjeneren, Professor *Hartmann* kunde aldeles ikke føre mig paa Syne! — Skrevet til Jonas, til Frederikshavn."

Andersens sidste Brev lød saaledes:

Rolighed, d. 25de Juli 1875.

Kjære Ven!

Tak for dit Brev, som jeg modtog i dette Øieblik! Aldrig nogensinde har jeg fornemmet en saadan Raskhed i Tiden som nu, og dog er jeg i en Besvær med at sige det Utænkelige ikke at turde tage afsted; men jeg har ikke Tanke om nogen Slags Hindring. Jeg beder Dig at komme. Jeg skal melde Dig Minutten. Vi sees. Guds Villie skee!

Din trofaste, takskyldige Ven

H. C. Andersen.

Kun Underskriften er H. C. Andersens. Brevet er dikteret Fru *Dorothea Melchior*, der ledsager det med følgende Ord:

Kjære Hr. Collin!

Jeg vil gjerne tilføje et Par Ord for at sige Dem, at Andersens Tilstand ikke paa nogen Maade er bedre. Baade Lægerne og jeg selv

finder at Kræfterne ved hver Dag tage af; men en stor Velsignelse er det, at han selv føler sig baade rask og lyksalig. Han siger: Naar jeg undtager min Slimhoste, min Træthed og de tykke Fødder, saa var jeg ganske rask. Han sagde igaar: Der er to Ting, jeg er opfyldt af, det er *H. C. Andersens* og Fru *Melchiors* Taalmodighed. Jeg svarede ham, at den Vorherre sendte saa tunge Prøvelser, sender han tillige Kraft og Taalmodighed til at bære dem. Han gjentog — hvad han tidligere har sagt: „Gid jeg maatte naa den Lykke at dø, medens jeg har det saa velsignet godt." Af Linierne til Dem fremgaar det, at det er gaaet op for ham, at han maaskee ikke kan reise, men han fortryder strax sin Udtalelse og beder Dem komme. Men det er en plat Umulighed, og denne Reise er jeg sikker, han ikke kommer paa. — Med venlig Hilsen er jeg

Deres forbundne
Dorothea Melchior.

27. Juli. „En god Nat og dog særdeles træt."

I de faa Dage, *Andersen* endnu havde tilbage, dikterede han intet til Dagbogen. Fru *Melchior* fortsatte den nu paa egen Haand indtil hans Død:

28. Juli. „*Andersen* var endnu oppe, sad lidt paa Verandaen, sagde, at han befandt sig vel, men var ikke oplagt til at skrive."

29. Juli følte han sig meget træt, ønskede at blive

liggende. Jeg bragte ham som sædvanlig om Morgenen en deilig hvid Rose, som han kyssede paa; han greb min Haand og kyssede den gjentagne Gange, trykkede mig hjerteligt i Haanden, idet han saae paa mig med et lykkeligt Smil. „Tak og Gud velsigne Dem!“ sagde han, idet han atter lukkede Øinene og døsede hen igjen. Hans Kræfter tage synligt af, og hans Ansigt er svundet ind og seer aldeles ud som en Mumies. Stakkels *Andersen!*“

„Idag, *Fredag d. 30te* ligger han hen; jeg har forsøgt at lædske ham ved at give ham lidt Havresuppe afvexlende med Viinsuppe, der muligt kan styrke ham lidt. Hans Hoved begynder at blive lidt angrebet, han gjentager den samme Ting i det uendelige, nu Kl. 11 var han atter døset hen. Naar man har siddet et Øieblik inde hos ham, beder han: „maa jeg være alene!“

31. Juli. „*Andersen* er atter idag bleven liggende. Han er lidt mindre sløv end igaar, har spist lidt og drukket en utrolig Mængde Havresuppe, men det er ogsaa det Eneste, som holder Livet oppe. Han siger: Spørg mig ikke om, hvorledes jeg har det. Jeg forstaaer Intet mere, jeg begriber Intet.“

„Idag, *d. 1ste August*, seer han forskrækkelig daarlig ud. Han blev i høi Grad forbauset over, at vi allerede skrive den 1ste August. „Hvor De dog maa være træt af mig!“ sagde han med svag Stemme. Jeg forsikrede ham om det Modsatte, sagde, at jeg tvertimod var glad ved at kunne pleie ham. Gud ske Lov, at han ikke er iblandt fremmede!“

2. August. „Han har sovet hele Natten, laa i samme ubevægelige Stilling indtil Kl. 10 Morgen. Jeg tog lidt haardt i Døren for at see, om han vilde vaagne, da jeg fandt det nødvendigt at han fik noget at styrke sig paa. Endelig slog han Øinene op, idet han sagde: „O, hvor velsignet, hvor deiligt! God Morgen Allesammen!“ og rakte Haand til Tjeneren og mig paa eengang. „Hvad er det dog Altsammen, jeg forstaaer

Intet, jeg kan ikke samle Noget i mit Hoved. Kommer jeg da aldrig mere op?“ For et Par Dage siden bad han mig, om jeg vilde love ham, naar han døde, at lade Pulsaaren skjære over paa ham. „Men om jeg var paa Reisen — ja nu kan jeg jo skrive det.“ Jeg sagde spøgende til ham, at han da jo kunde, ligesom han tidligere havde gjort, skrive „Jeg er skindød“ og lægge det foran sig paa Bordet. — Der kom et lille Smil over hans indfaldne Træk. Han har hele Dagen gjentaget: „Jeg forstaaer Ingenting. Er jeg vel bedre idag? Hvor er Alt dog besynderligt!“ Han kunde, mærkeligt nok, komme ud af Sengen og sidde paa en Stol, medens Sengen blev redt; heldigvis kom Dr. *Hornemann* ind fra Hornbæk og saae til ham. Han fandt ham meget forandret, siden han for 8 Dage siden saae ham.“

3. August. „*Andersen* har næsten ikke sovet det Mindste inat. Paa mit Spørgsmaal om, hvorledes han har det, svarer han fremdeles: „Jeg veed slet Ingenting.“ Hans Øine see ud som om der laa et Slør over dem.“

4. August. „Fra Kl. 10 i Aftes har *Andersen* sovet, nu Kl. 10 ligger han endnu i fast Søvn med tilsyneladende stærk Feber. Han sagde til mig igaar, efterat Dr. *Meyer* havde været her: „Doctoren kommer igjen i Aften, det er ingen gode Tegn.“ Jeg mindede ham om, at han i de sidste 14 Dage havde besøgt ham 2 Gange om Dagen, hvormed han beroligede sig.

Nu er Lyset slukket! Hvilken lykkelig Død! Kl. 11,5 Minutter udaandede den kjære Ven sit sidste Suk.“

PERSON-REGISTER

Adler, David Baruch, 1826—78, Bankier, 205. — Isaac Baruch, 1826—80, Læge, 106.

Agnes, se Juel-Wind-Frijs.

Alexandra, Dronning af England, f. 1844, 21.

Alexandrine, Storhertuginde af Mecklenburg, f. 1805, 123.

Andersen, Anna Henr., Sangerinde. 1839—99, g. m. Læge C. V. Levinsohn, 70. — Birg. Elisab., 1791—1875, Skuesp., 198. — Carl Chr. Thorv., 1828—83, Forf., 172. — Th., f. 1875, Theaterdirekt., 198.

Andresen, Hans Peter, Skolebest., 1807—79, 117.

Anholm, Mdm., 214 f.

Baggesen, Carl Albr. Reinhold, Præst i Bern, 1793—1873, Søn af Digteren Jens B., 12, 41, 154, 159.

Ballin, Frk., 175, 205.

Barnekow, Chr., Komponist, Prof., f. 1837. 198.

Been, Chr., Urtekræmmer, Bredgade Nr. 31, 129.

Bentley, eng. Forlagsbogh., 22 f.

Berg, Christen, Politiker, 1829—91, 191.

Bergsøe, Vilh., Naturforsker, Digter, f. 1835, 56 f., 172.

Berner, Freund Jac. Gottl. Intendant v. d. kgl. Theater, f. 1823. 66, 99 f., 106 f., 116, 166, 188.

Bikelas, Demetrios, gr. Digter, f. 1835, 179.

Bille, Carl St. Andersen, Red., Amtm., 1828—98, 11, 33, 56, 67, 77, 84, 117, 155 f., 187, 194, 200, 203 f. — Louise f. Ipsen, f. 1841, g. m. Amtm. C. St. A. Bille, 62, 192. — Steen Andersen, 1797—1883, Adm. 114.

Birch, Fr. Chr. Carl 1812—1889, Rektor 114.

Birch-Reichenwald, 1814—91, n. Statsraad, 96.

Bjørnson, Bjørnstjerne, n. Digter, f. 1832, 22, 80, 88 f. 92—98, 100, 130. — Caroline, f. Reimers, f. 1835, 92 ff. — Bjørn, n. Theaterdirekt., f. 1859, 94, 98. — Peder, n. Pr., f. 1797—1871, Bj. Bj.s Fader, 98,

Blessington, Marg., Grevinde, eng. Forf., 1789—1849, 9
Bloch, Carl Heinr., Maler, Prof., 1834—90, 11, 15 ff., 23 f., 29, 55, 63, 70, 73, 101, 152, 172, 209 f. — Oscar Thorv., Læge, f. 1847, 130. — Will. Edv., Dramatiker, f. 1845, 117 ff., 123—127, 135, 152.
Bournonville, Ant. Aug., 1805—79, Balletm., 10, 24, 27, 66 f., 69, 82, 106 f., 113, 145, 173 f., 194 ff.
Brandes, Carl Edv. Cohen, f. 1847, Forf., 174. — Georg Morris Cohen, f. 1842, Forf., 30 ff., 142, 185.
Brandt, A. M., russ. Konsularagent, 12.
Bremer, Frederika, sv. Digterinde, 1801—1865, 5.
Brodtkorb (Brodtkrok), 93, 95.
Brosbøll, Joh. Carl Chr., (Carit Etlar), Forf., 1816—1900, 10, 27, 69. 76, 78 f.
Bruun, Carl Alfr., 1846—99, Forf., 166.
Brøchner, Hans, Filosof, Prof., 1820—1875, 116.
Buch, Anna, Diakonisse, 138 f.
Budde, Carl Chr. Leop. Gether, Forf., 1836—1892, 194.
Buntzen, Andr., 1811—80, Læge, Etatsr., 214.
Burns, Cleland, 153.
Bærentzen, 57.
Bøgh Erik, 1822—99, Forf., 66, 73, 114. — Nic. Seidelin, 1843—1905, Forf., 74, 150—158, 162, 168, 176, 201, 204.
Carit Etlar, se Brosbøll.
Carl, Hertug af Slesv.-Holst.-Sønderb.-Glücksborg, 1813—78, 48.
Carl Alexander, Storhertug af Sachsen-Weimar, 1818—1901, 178 f., 206.
Caroline, Arveprinsesse, 1793—1881, 55.
Caroline Amalie, Dronning af Danmark, 1796—1881, 36, 55, 187.
Castenschiold, Anna Margr. f. Wegener, 1808—75, Enke efter Gen. H. G. C. til Borrely, 36. — Elisab. Joh. C. 1810—89, 36.
Castonier, Alice Emily Fanny, f. 1846, g. m. belg. Minister Hubert Dolez, 1835—98, 154.
Christensen, Chr. Thomsen, amer. General og Gesandt, 1832—1905, 81, 188, 198. — Student, 175, 202.
Christian IX, Konge af Danmark, 1818—1906, 35, 83, 104, 137 f., 145 f., 149, 175, 177.
Christophersen, Har. Edv., Opera-Sanger, f. 1838, 32.
Clausen, n. Student, 96 f.
Collett, Joh. Chr., 1818—95, n. Amtm. 96.

Collin, Edv., 1808—86, Departementschef, Etatsr., 5, 33, 41, 43, 48, 55 ff., 75, 77, 111, 113, 115, 147, 150, 169, 176, 178, 181 f., 208, 215, — Henriette (Jette) Oline, f. Thyberg, 1813—94, g. m. Edv. C., 5, 24, 52, 58, 170, 174 f., 192, 202. — Jonas, 1776—1861, Geh.konfraad, 5, 23 f., 59, 115, 118, 171, 190, 206, 212 f. — Jonas Sigismund,1840—1905,Zoolog, Etatsr., IV, 23 f., 43—56, 64, 117, 166, 177, 187, 190 ff., 204, 207 f., 210. — Th., 1815—1902, Theaterlæge, Prof., 37, 71, 106, 135, 147, 167, 208, 212.

Cramer, Mich J., Dr. phil. & theol., am. Minister, f. i Schweiz 1835, 31, 184, 186, 196.

Dahl, Joh. Chr. Clausen, n. Maler, 1788—1857, 97, 136.

Dahlstrøm, Fr. Chr. Emil f. 1815, Stiftamtm. g. m. Sophie Vilh. Bertha Ørsted, 1821—89, D. af H. C. Ø. 56.

Dannemand, Louise Chr., Grevinde, f. Comtesse Schulin, 1815—84, 86.

Danneskiold, Greve, 86, 112.

Davidsen,Jac., 1813—91, Red., Forf., 28.

Delbanco, Otto, 1821—90, Boghdlr., 18, 164, 210.

Dickens, Charles, eng. Forf., 1812—1870, 59.

Dingelstedt Franz, t. Digter, 1814—81. Theaterdirektør, 38, 120.

Dor, schw. Læge, 153 f.

Drewsen, Ad. Ludv., 1803—85, Konf.raad, Justitiarius, 5, 33, 35, 88, 172. — Ingeb. Nic., 1804—77, D. af Geh.-konf.raad Jonas Collin, 5, 88, 149. — Louise Henr. f. Collin, g. m. Viggo D., 206. — Michael, 1804—74, Fabrikant, 112. — Viggo, 1830—88, Direktør i Livsforsikr.anst., Forf., 5.

Dreyer,Jørg. Chr., 1832—1897, Bogtrykker, Etatsr., 202.

Engelstoft, Chr. Thorning, Biskop, 1805—89, 11, 14, 54.

Falbe, Chr. Fr., 1828—96, Gesandt i Wien, 38 f.

de Falsen, Jørgine Elisab., f. Rosenkrantz,1801—69,Enke efter Godsejer Jørg. Conr. de F., 13.

Faure, Jean Baptiste, fr. Operasanger, f. 1830, 51.

Fearnley, Th., 1802—42, n. Maler, Prof., 97.

Fenger, Carl Emil, Læge, Minister, 1814—84, 18.

Forchhammer, Joh. Geo., Naturforsker, Konfraad, 1794—1865, 22.

French, tysk Boghdlr., 82.

Frederik VII, Konge af Danmark, 1808—63, 123. — Frederik VIII, f., 1843, 35, 83, 110, 112 f., 138, 145, 149, 172, 176, 200, 202.
Frølich, Lorens, Maler, Etatsr., f. 1820, 164.
Gade, Niels Wilh., Komponist, 1817—90, 7, 117, 188.
Gerlaçh, Carl Ladv., 1832—93, Syngemester, 58, 107.
Gerson, Jul. Chr., 1811—94, Forf., 70, 78, 170.
Gertner, Joh. Vilh., Maler, Prof., 1818—71, 136.
Goldschmidt, Meïr, Forf., 1819—87, 8, 21 f., 26.
Gredsted, Skomager, 11.
Grégoire, fr. Journalist, 148, 150, 172.
Grove, Fru, 88.
Grundtvig, Svend Hersleb, Forf., 1824—83, 88.
Gyllembourg - Ehrenswärd, Thomasine, Forf., 1773—1856, 7.
Gyllich, Sv. Ludv. Vald., 1837 — 95, Theatermaler, 107.
Hackländer, Fr. Wilh., 1816—78, t. Digter, 38.
Haizinger, Amalie, t. Skuesp., 61.
Hall, Carl Chr., Minister, 1812—88, 56, 175.
Hallager, Frøken, 26, 29, 102, 105, 133 f., 135 ff., 145.
Hammerich, Asger, Komponist, f. 1843, 186.
Hans, Prins af Slesv.-Holst.-Sønderb-,Glücksborg, f. 1825 149, 202.
Hansen, Hans Chr., Arkitekt, Etatsr., 1813—91, 199. — Hans Peter, Forf., Etatsr., 1840—1905, 33, 185, 202. — Jørgen Chr., Skuesp., Kammersanger, 1812—80, 27. — Mads, Forf., 1834—80, 73. — Theophilus, Arkitekt, 1813—91, 38.
Hartmann, Joh. Peter Emilius, Komponist, Prof., 1805—1900, 33, 55 ff., 67, 76, 116, 178 f., 195, 190, 216. —Vilh. Emil Zinn, 1836—98, Komponist, 64.
Hartvigsen, Red. af „Nyt Aftenblad", 27.
Hauch, Adam, Rektor, f. 1836, 4. — Johs. Carsten, Digter, 1790—1872, 1, 3 f., 20, 59, 70, 85, 115, 204. — Will. Chr. Holger, Bogholder, Kontorchef v. kgl. Theater, d. 1902, 116. — Frederikke Elisab., f. Brun-Juul, 1811—96, g. m. J. C. H. 2 ff.
Hegel, Fr. Vilh., Boghandler, 1817—87, 4.
Heiberg, Joh. Ludv., Digter, Etatsr., 1791—1860, 7, 145. — Joh. Louise, Skuesp., 1813—90, 7, 21 f., 63,

70, 79, 99, 103, 128, 145, 178.
Heije, Jan Pieter, holl. Digter, 1809—77, 12.
Heincke, Clara, Frk., 37.
Henckel, Ida, Diakonisse, 139.
Henrichsen, Rud. Johs. Fr., Rektor i Odense, 1800—71, 11.
Henriques, Mart. Ruben, Vexelmægler, f. 1825, 6, 9, 18 f., 55 f., 62, 74 f., 82, 84, 99, 108, 114, 128 f., 133, 142, 170 ff. — Therese, f. Abrahamsen, 1832—82, g. m. M. R. H., 74 f., 82, 84. 99, 108, 114, 128 f., 133, 142, 171.
Hertugen af Glücksborg, se Carl. — Gemalinde, se Vilhelmine, 48.
Hertz Henrik, Digter, 1798—1870, 49, 55, 63.
Heydebrandt und der Lasa, Tassilo. t. Gesandt i Kbh., berømt Skakspiller, 1818—99, 81 f.
Heyerdahl, 97.
Hilmer, Chr. Fr., 1845—1901, Violinist, kgl. Koncertmester, 197.
Hjort Peder, 1793—1871, Forf., Prof., 1, 3 f.
Holbech, Jens Andr. Chr., Skoledirektør, Etatsr., 1815—85, 199.
Holm-Petersen, Boghdlr., 191.
Holst, Hans Peter, Digter, 1811—93, 19 f., 32, 107, 135, 170, 178, 188.
Holstein-Holsteinborg, Fritze Vilh. Vanda Theodora, f. 1867. D. af Grev L. C. H. H.-H., g. m. Hofmarsk. Kmhr. O. Oxholm, 180. — Ludv. Carl Herm., Lehnsgreve, 1815—92, g. m. Bodil Joachm. f. Zahrtmann, 1830—76, 36, 137, 139, 180 f.
Hornemann, Chr. Wilken, f. 1816, Læge, 90. — Claus Jac. Emil, Læge, Prof., 1819—90, 135 ff., 139, 151, 164, 167, 175, 190, 192, 208, 219.
Hundrup, Andr., 1776—1849, Garnisonskirurg, 142.
Hägg, Jac. Ad., sv. Komponist, f. 1850, 78, 85, 89, 101.
Høedt, Fr. Ludv., Skuesp., Prof., 1820—85, 21, 55, 84, 104, 107, 117, 129, 170, 178.
Jacobsen, Jac. Chr., Brygger, 1811—97, 127.
Ibsen, Henrik, Digter, 1828—1906, 64, 79, 118.
Jerichau, Elisab. Marie Anna f. Baumann, 1819—81, Malerinde, 7, 39, 80, 127, 162. — Thorald, Musiker, 118.
Ingemann, Lucie Marie, f. Mandix, 1792—1868, 7.
Jochumsen, Mathias, f. 1835, isl. Præst, Digter, 174.
Jordan, eng. Redaktør, 9.

Juel-Wind-Frijs, Agnes, 1852—1871, Komtesse, 17.
Jürgensen, Jules Fr., Uhrfabrikant 1808—77, 153 — Louis Urban, 1806—67, Uhrmager. 12.
ten Kate, Herm. Fr. Carel, holl. Digter, 1822—91, 12, 69.
Kalhauge, Soph. Viggo Har. 1840—1905, Komponist, 27.
Kaulbach, Wilh., 1805—74, t. Historiemaler, 40, 161, 177.
Kielhans, 97.
Koch, Ida, f. Wulff, 1806—76, g. m. J. H. K., 6, 33, 133, 205. — Joh. George. Const. Fr., f. 1827, Borgm„ Konfraad, 2, 150. — Jørgen Hansen, 1787—1860, Arkitekt, Konfr., 2. — Mathilde. f. Hauch f. 1831, 2. 57.
Kok, Martin, Forf., f. 1855, 205.
Koppel, Frue, 178.
Krohn, Joh. Jac., Skolebestyrer, Forf., f. 1841, 77, 135, 201. 208. — Pietro, Prof., 1840—1905, 77.
Krum, Jac. Dan. 1850—87, Danser, 82, 107.
Krüger, Hans Andreasen, 1816—81, sønderjysk Politiker, 71.
Krøyer, Henr., Nik., Naturforsker, 1799—1780, 57.
Küchler, Alb., 1803—86, Maler 201,
Lange Thomas, 1829—87, Forf., 109, 144.
Larsen, Madam, 182.
Larssen, Oda, se Nielsen.
Lehmann, Peter Martin Orla, Politiker, Minister, 1810—70, 3, 70,
van Lennep, Jakob, holl. Digter, 1802—68, 12.
Lerche, Joh. Juliane Camilla, Skuesp.inde, f. 1838, 134 f.
Levetzow, Cornelia Fr. Jul. Victorine, Forf., f. 1836, 193.
Levinsohn, se Andersen.
Lie, Erica, n. Sangerinde f. 1847, g. m. Lægen O. Nissen, 97. — Thomassine f. Lie, 1833, g. m. Forf. Jonas Lie.
Lind-Goldschmidt, Jenny, sv. Sangerinde, 1820—87, 51, 70, 104, 107, 155.
Linde, Andr. Conr. Putscher, Konf.raad, Theaterchef, Departementschef, 1814—88, 188.
Livingstone, Mary, 128, 138.
Lonfellow, Henry Wadsworth, 1807—82, amer. Digter, 114.
Lose, Carl Chr., Musik- og Boghldr., d. 1892, 4.
Lotze, Ernst Gustav, Apotheker, 1825—93, 201.
Louise, Dronning af Danmark. 1817—98, 149. — Louise, Dronning af Danmark, f. 1851, 149.
Lund, Axelline, f. Mørch, g.

m. Historiemaler F. C. L., Forf., f. 1856, 117, 170. — Fr. Chr., Historiemaler 1826—1901, 170, 176.

Lytton, Edw. Rob. Bulwer, Baron, Diplomat, Forf., 1831—91, 38.

Læssøe, Thorald, 1816—78, Maler, 131.

Løwener, Soph., Gross., d. 1890. 12.

Magnus, Jac. Johs. Carl, 1812—79, Literat, Sekretær ved Rigsdagen, 171.

Marcus, Dr. med., 14. 126.

Caroline Charlotte Mariane, Prinsesse af Mecklenburg-Strelitz, 1821—76, 123.

Marie Hedewig, 1825—89, Dronning af Bayern, 40.

Marstrand, Vilh. Nic., Maler, Etatsr., 1810—73, 38, 148, 170.

Martensen, Hans Lassen, Biskop, 1808—84, 4.

Meisling, Simon Sørensen, 1787—1855, Rektor i Helsingør, 59, 116, 183.

Melchior Anna, 1853—81, D. af M. G. M., 14, 165. — Carl Henriques, f. 1855, Gross., Søn af M. G. M., 152. — Charlotte Johanne Cecilie, f. 1871, D. af I. B. M. 178. — Dorothea, f. Henriques, 1823—85, g. m. M. G. M., 14, 32, 63, 72, 78, 87, 99, 102, 114, 134, 138 f., 171, 179, 183, 186, 192, 194 f., 199 f., 211 f., 217. — Emil, 1857—81, Student, Søn af M. G. M., 187. — Harriet, f. 1851, D. af M. G. M., 24, 162. — Johanne f. 1848, D. af M. G. M. og g. m. I. B. M. — Israel Berendt, 1827—93, Broder til M. G. M., Gross., 101, — Louise, f. 1849, D. af M. G. M., 90, 165. — Moritz Gerson 1816—84, Gross. Etatsr., |I, 11, 17 f., 24, 30, 54, 70, 75, 77, 80, 82, 87 f., 99, 106, 108 f., 131, 139, 145, 147, 150, 164, 166, 172, 174, 181, 184 f., 196, 200, 209. — Moses, f. 1825. Broder til M. G. M., Gross.. 169. — Poul Chr. Bern., 1868—96, Søn af I. B. M., 87. — Sally, f. 1865, Søn af I. B. M. 104. — Sophie, 183.

Meldahl, Carol. Am., f. Ræder, f. 1838, g. m. Kmhr. F. Meldahl, 192, — Ferd. Arkitekt, Kmhr. f. 1827, 21, 188. 202.

Meyer, Hans Vilh., 1824—95, Læge, 90 f., 211.

Middelthun, Jul. Olavus, 1820—86, n. Billedhugger, 96 f.

Moe, antagel. Jørg. Engebr.

1813—82, n. Pr. og Digter, 96.
Molbech, Chr. Kn. Fr., Digter, 1821—88, 132, 188 f.
Moltke, Adam Gottl., 1798—1876, Greve (Glorup), 17. — Fr. Geo. Jul., 1825—75, Greve (Bregentved) 174, 181 f., 205, 210. — Georg. Charl. Sophie Adolphine Julie, 1845—99, 1868 Enke efter Grev Otto Joac. Vilh. M. til Espe, g. 2. G. 1871 m. Grev Carl Fr. Rantzau, 86, 181.
Mourier, Louis Edzard Alexis, Borgm., 1805—77, 202.
Munch, Andr., n. Digter, 1811—84, 24.
Müller, Peter Erasmus, Overførster, Kmhr., f. 1840, 51.
Paludan-Müller, Fr., Digter, 1809—76, 8, 49, 110, 114, 171, 173, 188, 193, 204, 207.
Møller, Carl Em., Forf., 1844—98, 105. — Fr. Vilh., Forf., Theatercensor, 69, 204. — d. Amerikaner, 167.
Napoleon III, 1808—73, 9, 141.
Nathanson, Mendel Levin, 1780—1868, Red. af Berl. Tid., Etatsr., 190.
Neergaard, Fru, 6.
Nielsen, Ant. Laur., Forf., Forf., 1827—97, 114. — Birg. Doroth. Henr., 1815—1900, Forf., 7. — Oda Laur. Helmine, f. 1852, Skuespillerinde, 74. — Rasmus, Prof., 1809—84, 18, 26, 27, 64, 103, 130. — n. Skuespillerinde, 106.
Nilsson, Christina, Grevinde di Miranda, f. 1843, sv. Sangerinde, 51.
Nissen, Oscar, n. Læge, f. 1843, 97.
Nyblom, Helene Augusta, f. Roed, sv. Forf., f. 1843, 86.
Oehlenschlæger, William Conr., Intendant, Kmjkr., 1814—85, 148.
Offenbach, Jacques, Komponist, 1819—80, 1, 13.
Ochsen, Erik Lassen, f. 1849, senere Sognepræst og Provst, 144, 147, 163, 169, 171.
Oriola, f. v. Arnim, 111.
Paar, Greve, 38.
Paulli, Simon Holger, 1810—91, Kapelmester v. kgl. Teater, 66, 197.
Pedersen, Thom. Vilh., Maler og Tegner, 1820—59, 113.
Petersen, Clemens Christ. Math., Æsthetiker, f. 1834, 10, 15. — Nic. Wilh., 1817—95, Gross., Etatsr., 200, 202. — Peter, 1806—72, Prok., Kammerr., 110. — n. Konsul, 96, 98.

Phister, Joach. Ludv., Skuesp., Prof., 1807—96, 32, 58, 104. 141, 189.
Ploug, Carl Parmo, Red., 1813—94, 77, 80, 137 f., 188, 203.
Poulsen, Chr. Emil, Skuespiller, f. 1842, 79.
Raasløff, Marie Anne Chr. Caroline, f. Smith, g. m. Krigsminister V. R. R., 24.
Rasmussen, Skomagersvend, 177.
v. d. Recke, Ernst Fr. Vilh., Digter, f. 1848, 141.
Reinhardt, Johs. Theo, Zoolog, Prof., 1816—82, 21.
Reitzel, Boghandlerfirmaet „C. A. Reitzel", 70, 76, 79, 113, 171.
Reuter, Fritz, t. Forf., 1810—74, 163.
Richard, Ernst Chr., Præst, Digter, 1831—92, 202.
Rode, Vilh. Middelthon, Overretsprok., 1832—86, 199.
Roed, Jørgen, Maler, Prof., 1808—88, 86.
Rokbroagh, Hertuginden af, 93.
Rolfsen, n. Agent, 95.
Rosen, antagelig Enken efter Major S. L. C. Rosen: Franciska Henr., f. Wiborg, 206. — Doroth. Herm. Charl., Overhofmesterinde, 177.
Rosenberg, Carl Fr. Vilh., 1829—85, Forf., 77.
Rosenkilde, Chr. Niemann, Skuespiller, 1786—1861, 8.
Rosenkrantz, Ivar Holger, Baron, 1813—73, Diplomat, Forf., 146.
Rosing, Frkn., 65, 85.
Ross, Ludw., t. Arkæolog, Prof., 1806—59, 136.
Rovsing, Kristen, 1812—89, Skolebestyrer, Prof., 191.
Rydberg, Abraham Victor, sv. Forf., 1828—95, 91.
Rørdam, Peter, Præst, 1806—83, 105.
Saabye, Aug. Vilh., Billedhugger, Prof., f. 1823, 209.
Saint-Aubain, Andr. Nic. (Carl Bernhard), Forf., 1798—1865, 99.
Saloman, Siegfried, Komponist, 1816—99, 184.
Salomonsen, Frederikke, f. Abrahamsen, d. 1896, Enke efter Generalkonsul Moritz S., 133. — Salomonsen, 95.
Scavenius, Charl. Sophie, f. Meincke, 1811—72, Enke efter P. B. Sc., 8, 26, 29, 36. — Henr. Soph. Bertha, f. Comtesse Moltke, 1819—98, Enke efter Jac. Br. S., 59 ff., 87, 115.
Scharff, Har. Ant., Danser, f. 1836, 104.

Scharling, Carl Henr., Forf., Prof., f. 1836, 189.
Schelling, Fr. Wilh. Jos., t. Filosof, 1775—1854, 213.
Schmidt, Peter Carl Rudolf, 1836—99, Forf., 70.
Scholl, Anna Regina, Danserinde, g. m. Kapt. V. E. Tychsen, 1853—96, 82.
Scudder, Horace, amerikansk Forlægger, 103, 182, 187.
Serre, Fru, d. 1872, 37, 118, 160.
Sibbern, Hermann, Fuldmægtig, 112.
Siesbye, Gottlieb, 1803—84, Red., 66.
Skou, Halvor, n. Fabrikant, 93.
Skovgaard, Peter Chr. Thomsen, Maler, 1817—75, 38.
Soldi, D., fr. Literat, overs. 1856 H. C. Andersens Æventyr, 148.
Sommer, antagelig Marg. Oline Leopoldine, f. Redsted, 1814—79, g. m. Admiral F. L. F. Sommer, 116. — Fr. Laur. Fiedler, Adm., 1813—78, 215.
Stampe, Jeanina Emilie, f. 1861, g. m. Kmhr., Stiftamtm. Fr. de Jonquières, 160. — Jonna, f. Drewsen, 1827—78, Enke efter Baron Henr. S. til Stampenborg, 136.
Stang, Fredrik, n. Statsraad, 1808—84, 98.
Steenstrup, Johs. Japetus, Naturforsker, Prof., 1813—97, 56.
Stjernstrøm, sv. Skuespiller og Theaterdirektør, f. 1816, 93, 95.
Studsgaard, Carl Ludv., 1830-99, Kirurg, Prof., 106, 128.
Suhr, Ole Bernt, 1813—75, Gross., Etatsr., 11, 21, 26, 28, 56, 127. — Frknr., 27.
Sødning, Julie Weber, Skuespillerinde, 1823—94, 57, 152, 196.
Tetens, muligvis Pastor em. Peter Tetens, 1791—1876, 65.
Thiele, Just. Math., Etatsr., 1795—1874, 18, 23 f., 57, 76, 132, 136, 191.
Thornam, Aug. Wilh., Læge, dram. Forf., 1813—80, 103.
Thoresen, Anne Magdalene, f. Kragh, Forf., 1819—1903, 58, 80.
Thorvaldsen, Bertel, 1770—1844, 34, 41, 71 f., 109, 136.
Thyberg. Oline Birgitte Nicoline, d. 1853, Enke efter Tømrermester Henrik Thyberg, E. Collins Svigermoder, 213.
Thyra, Prinsesse af Danmark, Hertuginde af Cumberland, f. 1853, 83, 149.
Tillisch, Fr. Ferd., Minister, 1801—89, 127.

Topsøe, Vilh. Chr. Sigurd, Forf., Red., 1840—81, 15, 117, 172 f., 198, 207.
Trepka, Alma, 1845—86, D. af Oberst M. T., g. m. Maleren Carl Bloch, 15.
Trothingham, O. B., Amerikanerinde, 160.
Valdemar, Prins af Danmark, f. 1858, 145, 149.
Warburg, Samuel, Købm., Konsul, 1800—80, 91.
Watt, Robert, 1837—94, Journalist, Theaterdirektør, 20, 114, 148, 150, 172.
Weber, Matth., f. 1850, senere Sognepræst og Provst, 144, 147, 163, 171.
Welhaven, Chr. Fr., d. 1830, Lærer, 96, 110. — Joh. Sebastian, n. Digter, 1807—73, 92.
Wellington, Hertug af, 9.
Wergeland, Henrik, n. Digter, 1780—1845, 80.
Vermehren, Joh. Fr. Nic., Maler, Prof., f. 1823, 209.
Westrup, Aug., Boghandler, 90.
Wiehe, Ant. Vilh., Skuespiller, 1826—84, 79, 103.
Wilhelm, 1816—93, Prins af Glücksborg, 48.
Vilhelmine Marie, Hertuginde af Slesv.-Holst.-Sønderb.-Glücksborg, 1808—91. D. af Frederik VI., 48.
Vincent, Restauratør, 35, 131.
Winkel-Horn, Erhardt Fr., Forf., 1845—98, 75.
Winther, Chr., Digter, 1796—1876, 100, 207.
Voigts, t. Digter, 13.
Wolff, 11.
Worsaae, Jens Jacob Asmussen, 1821—85, Musæumsdirektør, 7.
Voss, Tandlæge, 142
Wulff, Henriette, D. af Admiral P. Fr. W., gik under med „Austria“ 1858, 6.
Würzen, Baron, 123.
Zahle, Natalie, Skolebestyrerinde, f. 1827, 35, 65, 71. — Peter Chr., Præst, Politiker, 1825—98, 18.
Ørsted, Hans Chr., 166 f. — Inger Berg, f. Ballum, 1789—1875, Enke efter H. C. Ø., 5, 9, 58, 67, 82, 105, 112, 167, 214. — Math. Elisab., D. af ovenst., Forf. d. 1906, 4 f., 25, 33. 63, 67, 167.

DL
103
.5
M5
bd.5

Memoirer og breve

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET
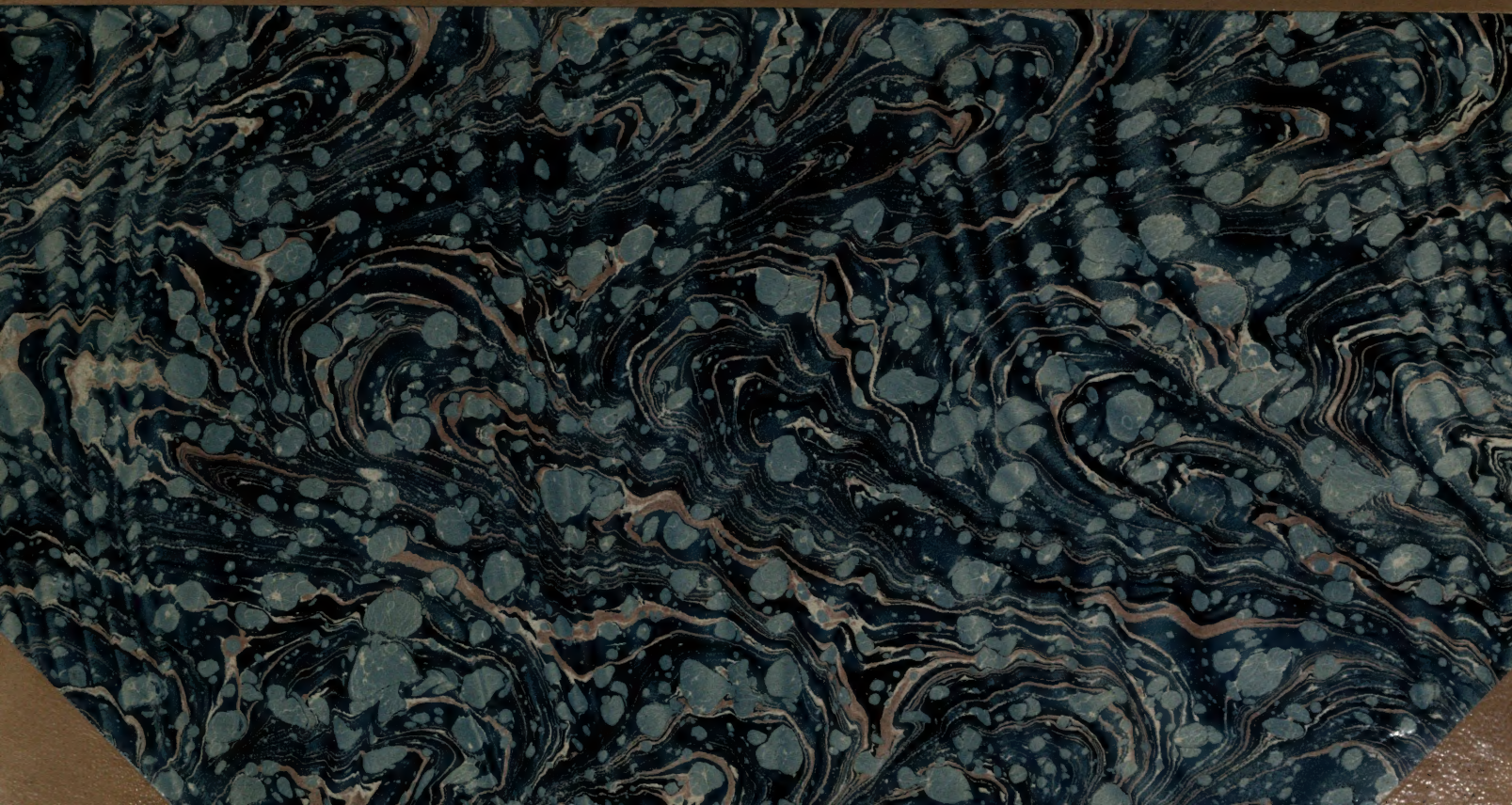
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY